

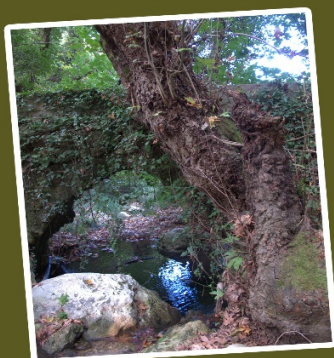
«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Το 3ο Δημοτικό Σχολείο Ρεθύμνου παρουσιάζει τα σχολικά ντοκιμαντέρ

«Το Φαράγγι των Μύλων» (διάρκεια προβολής 25' λεπτά)

«Τα Χέρια» (διάρκεια προβολής 21' λεπτά)

(Μουσική: Μιχάλης Ανδριτσόπουλος)

Τετάρτη 10 Δεκεμβρίου 2014, στις 6 το βράδυ
Στον Κινηματογράφο ΑΠΟΛΛΩΝ
(Μεσολογγίου 18 στην παλιά πόλη)

Είσοδος ελεύθερη

«Το Οικολογικό και Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων»

Βιοματικές Εκπαιδευτικές Επισκέψεις - Έντυπο υλικό & DVD με σχολικά ντοκιμαντέρ

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

3^ο Δημοτικό Σχολείο Ρεθύμνου 2014 - 2015

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα:

«Το Οικολογικό και Πολιτιστικό Περιβάλλον το Φαράγγι των Μύλων»

(Το Πρόγραμμα Ανάδειξης και Αναψυχής)

Ανακαλύπτω το Περιβάλλον του Τόπου μου στην Ευρύτερη Περιοχή του Ρεθύμνου

Βιωματικές Εκπαιδευτικές Επισκέψεις

Περιβαλλοντικής Αγωγής και Πολιτιστικών Θεμάτων

«Το Φαράγγι των Μύλων» - σχολικό ντοκιμαντέρ 25' λεπτών, στο σύνδεσμο:

<http://youtu.be/nlH7Sw0V8OU>

«Τα Χέρια» - σχολικό ντοκιμαντέρ 21' λεπτών, στο σύνδεσμο:

http://youtu.be/PbP_n0LyQc

Συμμετείχαν οι 16 μαθητές και μαθήτριες της Τάξης Ε2'

Υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί: Δρ Δημήτριος Κουτάντος & Παντελής Γιαννουλάκης

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή: Σχεδιασμός - Στόχοι - Ασφάλεια

Προτείνοντας τον όρο «Σχολικό Ντοκιμαντέρ»/«school documentary»

Βιωματική Μάθηση Πέρα από το «Σχολείο Βιβλίο»/«book school»

Η Πολυτροπικότητα στην Εκπαίδευση και ο Κινηματογράφος

Συνέντευξη Μαθητή και Ομάδας μέσα από μια Αναλυτική Διαδικασία

Κατιδεασμός - Ετυμολογία - Οργάνωση των Δράσεων

Η Υδροκίνηση στις Προβιομηχανικές Κοινωνίες: ο Μύλος είναι ο Άνθρωπος και η Κτίση ο Μυλότοπος

Το Φαράγγι των Μύλων: Ένας Οικολογικός και Πολιτιστικός Παράδεισος δίπλα μας

Επίσκεψη στο Φαράγγι των Μύλων - Ξεναγήσεις από τον Αρχαιολόγο κ. Κώστα Γιαπιτζόγλου και τη Γεωπόνο κ. Νικολέτα Γκολφινόπουλου

Μετά το Φαράγγι των Μύλων... η επίσκεψη στο παραδοσιακό εργαστήριο Φύλλου Κρούστας της Οικ. Γεωργίου Χατζηπαράσχου

Προβολή δυο Σχολικών Ντοκιμαντέρ στον Κινηματογράφο Απόλλων

Απολογισμός - Παραδοσιακά/Έντεχνα Τραγούδια και Κινούμενα Σχέδια για τους Μύλους

Βιβλιογραφία

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΣΧΕΔΙΟ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

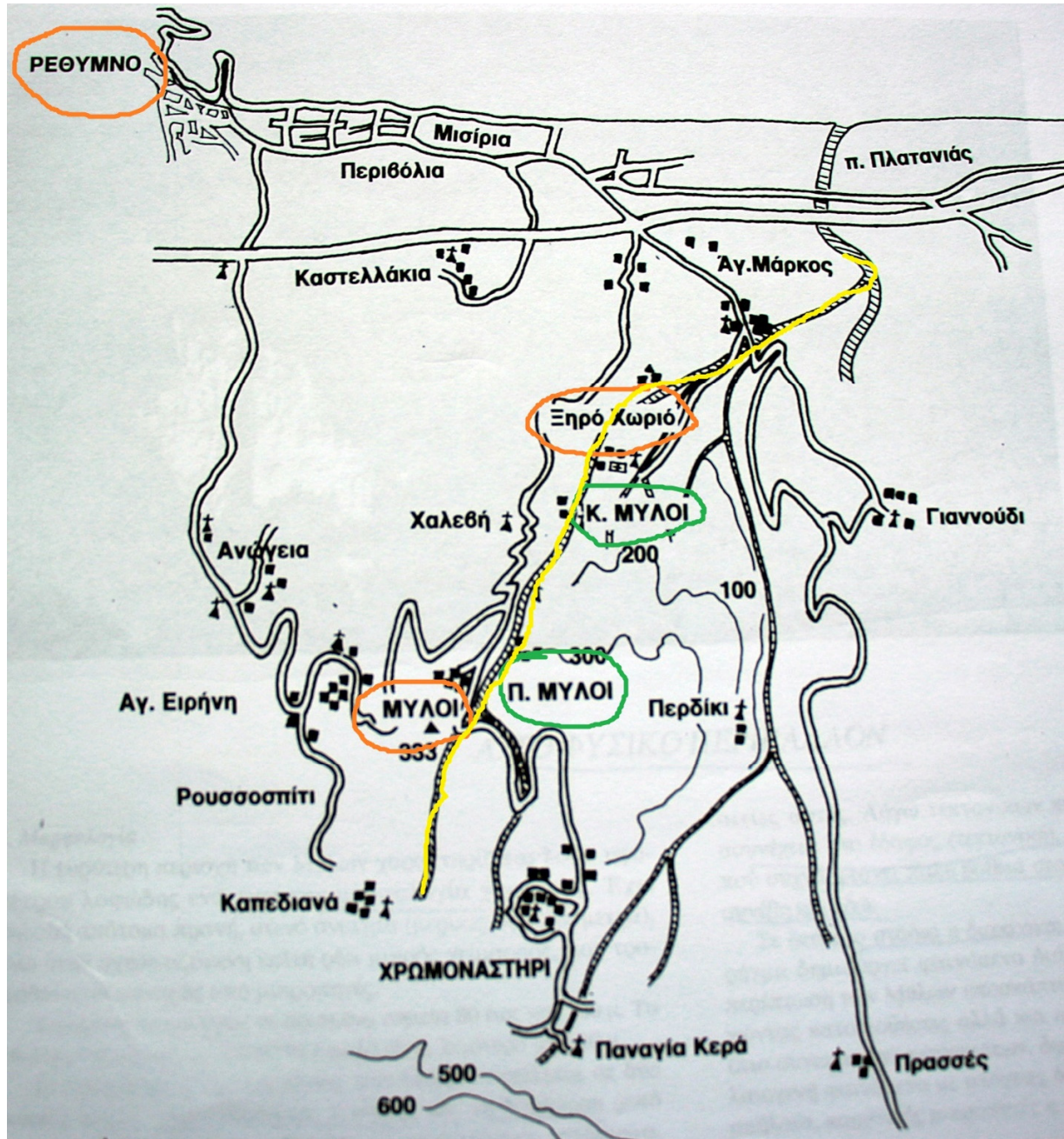
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΑΙΤΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΟΝΕΩΝ - ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ ΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΦΑΡΑΓΓΙ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5: ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ & ΓΟΝΕΩΝ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΣΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ ΑΠΟΛΛΩΝ

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Εισαγωγή: Σχεδιασμός - Στόχοι - Ασφάλεια

Στα πλαίσια των προγραμμάτων της «Περιβαλλοντικής Αγωγής και των Πολιτιστικών Θεμάτων», και του «Κοινωνικού Σχολείου» (υγεία, ποιότητας της ζωής των μαθητών και της σχολικής κοινότητας, ενεργό συμμετοχή μαθητών, εκπαιδευτικών, γονέων, πληροφόρηση, ολοκληρωμένη προσωπικότητα μαθητών, διαδίκτυο, αισθητική αγωγή), οι 16 μαθητές της Τάξης Ε2' του σχολείου μας (από το σύνολο των 158 μαθητών του 3^{ου} Δημοτικού), με την παιδαγωγική ευθύνη δυο εκπαιδευτικών, υλοποίησαν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Το Οικολογικό και Πολιτιστικό Περιβάλλον το Φαράγγι των Μύλων» (Το Πρόγραμμα Ανάδειξης και Αναψυχής). Το πρόγραμμα περιλάμβανε την προετοιμασία των μαθητών στην οργάνωση και διεξαγωγή βιωματικών επισκέψεων στο Φαράγγι των Μύλων, σε συνεργασία με τους Γονείς, την Αρχαιολογική Υπηρεσία και την Υπηρεσία Πράσινου του Δήμου Ρεθύμνης. Μας προβληματίσε το γεγονός ότι από τους 16 μαθητές μιας τυχαίας τάξης του σχολείου, ΚΑΝΕΝΑ παιδί δεν είχε επισκεφτεί αυτό το πανέμορφο οικολογικό και πολιτιστικό περιβάλλον το οποίο απέχει ελάχιστα χιλιόμετρα από την πόλη του Ρεθύμνου, και από τους 158 μαθητές του σχολείου λιγότεροι από 10!

Από το σχολείο η Τάξη Ε2' επιλέχτηκε τυχαία και συμμετείχαν όλοι οι μαθητές/τριες. Δώσαμε προτεραιότητα στην παιδαγωγική δράση, μια και η εκπαιδευτική έρευνα τονίζει ότι η εκπαίδευση είναι περίπου 50% *εκπαιδευτικό αντικείμενο/περιεχόμενο/αποτέλεσμα* και 50% *εκπαιδευτική διαδικασία/συμμετοχή/συνεργασία/έκφραση*. Κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος οι μαθητές ρωτήθηκαν πολλές φορές με ποιο τρόπο θα μπορούσαν να οργανώσουν και να υλοποιήσουν τις ίδιες τεχνικές-διαδικασίες σ' ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με ένα άλλο εκπαιδευτικό αντικείμενο π.χ. «Η Φορτέτσα».

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της ελληνικής εκπαίδευσης και του ελληνικού σχολείου αποτελεί η έλλειψη συστηματικής ανάλυσης και οργάνωσης του εκπαιδευτικού έργου σε επιμέρους μαθησιακά βήματα. Συχνά επικρατεί η αίσθηση ότι η καλή διάθεση όλων μας είναι αρκετή. Όμως με ηθικοπλασίες τα παιδιά δεν μπορούν να αναλύσουν, να κατανοήσουν, να εφαρμόσουν και να μάθουν να εκφράζουν μια αναλυτική ατομική έκφραση οργανωμένη μέσα στην ομάδα. Συνεχώς λαμβάνουν αντιφατικά μηνύματα, από την έλλειψη οργάνωσης στο διάλλειμα για να πάρουν το κολατσιό τους από το κυλικείο μέχρι την αποχώρησή τους από το σχολείο που γίνεται ακατάστατα, μπορούμε να κοιτάξουμε και τον κόσμο των ενηλίκων π.χ. πώς μοιράζεται ο λόγος στις συνελεύσεις των συλλόγων διδασκόντων στο ελληνικό σχολείο; Ποιος θα μιλήσει; Ποιος θα ακούσει; Ποιος θα περιμένει τη σειρά του; Ποιο είναι το ατομικό; Ποιο είναι το ομαδικό;

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα παρείχε κίνητρα μάθησης στα παιδιά που δυσκολεύονταν και των οποίων ο ενθουσιασμός για συμμετοχή στις βιωματικές δράσεις ξεχείλιζε. Όλα

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

έδειξαν έντονο ενδιαφέρον να συμμετάσχουν στις δραστηριότητες μέσα και έξω απ' το σχολείο. Η δική μας παρέμβαση αφορούσε στην οργάνωσή, την οποία προσπαθήσαμε να αναπτύξουμε έχοντας ως κίνητρο το πλούσιο πολιτισμικό και οικολογικό περιβάλλον της περιοχής του Ρεθύμνου σε συνεργασία και με τη βοήθεια των γονέων και άλλων υπηρεσιών. Η προσπάθεια μας εστιάστηκε να μάθουν *πώς να μαθαίνουν, να εκφράζονται ατομικά, να συνεργάζονται ομαδικά!* Πάντα υπήρχαν ατομικοί και ομαδικοί στόχοι. Από την αρχή του προγράμματος και σε όλες τις φάσεις συμμετείχαν όλοι οι μαθητές, μόνο στη βιντεοσκόπηση δεν συμμετείχαν δυο μαθητές που δεν το επιθυμούσαν οι γονείς τους αλλά παρευρίσκονταν στο χώρο της μελέτης. Η συμμετοχή των μαθητών άρχισε με το σχεδιασμό και την αποστολή του έντυπου για τη διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος που υποβλήθηκε στην Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στο Ρέθυμνο (βλ. παράρτημα 1).

Οι συναντήσεις μας για το εκπαιδευτικό προγράμματα άρχισαν τον Οκτώβριο του 2014, είχαν διάρκεια μια ώρα κάθε εβδομάδα στα πλαίσια της ευέλικτης ζώνης. Η συμμετοχή του εκπαιδευτικού του Τμήματος Ένταξης αφορούσε στα κενά του ωρολογίου εκπαιδευτικού του προγράμματος. Όταν ετοιμάζαμε εντατικές εργασίες όπως ήταν οι επισκέψεις, οι προβολές οι συναντήσεις είχαν δίωρη διάρκεια κατά τη διάρκεια της εβδομάδας. Την παιδαγωγική ευθύνη του προγράμματος είχαν ο εκπαιδευτικός της Τάξης Ε2' και ο εκπαιδευτικός του Τμήματος Ένταξης. Σε συνεργασία με το σχολείο, το Διευθυντή και Υποδιευθυντή, του Συνάδελφους εκπαιδευτικούς, τους Γονείς, την Αρχαιολογική Υπηρεσία, την Υπηρεσία Πράσινου και ένα παραδοσιακό Εργαστήριο Φύλλου Κρούστας προετοιμάσαμε και υλοποιήσαμε με τα παιδιά εκπαιδευτικές επισκέψεις τις οποίες κινηματογραφήσαμε. Στην εκπόνηση του προγράμματος μας εμπλούτισε και η παρακολούθηση του διήμερου σεμιναρίου «*Εισαγωγή στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*» που οργάνωσε το Κ.Π.Ε. Ανωγείων με τις υπεύθυνες σχολικών δραστηριοτήτων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας (28-29 Νοεμβρίου 2014), αλλά και άλλες επισκέψεις του σχολείου μας όπως αυτή στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στο Ηράκλειο (8 Δεκεμβρίου 2014).

Έτσι το πρόγραμμα εκτός από τη βιωματική εκπαιδευτική προσέγγιση χρησιμοποίησε και την εκπαιδευτική προσέγγιση της πολυτροπικότητας (multimodality) η οποία συνδυάζει πολλαπλά σύγχρονα μέσα μάθησης (κείμενα, φωτογραφία, βίντεο, ψηφιακά δεδομένα κτλ.) και σημειωτικούς τρόπους (modes). Τα δυο βίντεο που ετοιμάσαμε μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία προβλήθηκαν στον κινηματογράφο Απόλλων στις 10 Δεκεμβρίου 2014 (βλ. σχετικά δημοσιεύματα TV Creta, 2014; Αριστείδου, 2014). Ο κινηματογράφος, η «μεγάλη οθόνη», ίσως είναι το κατά εξοχήν πολυτροπικό μέσο το οποίο συνδυάζει όλες τις τέχνες. Περιλαμβάνει μουσικά, ηχητικά, οπτικά και

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

αφηγηματικά στοιχεία, προκαλώντας την αίσθηση της 'μαγείας'. Πολλά παιδιά του σχολείου δεν είχαν παρακολουθήσει ποτέ κινηματογράφο, όταν σε επίσκεψη μας στη Σουηδία πριν δέκα χρόνια αυτός είναι μέσα στο αναλυτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Η επιμέρους θεματολογία του εκπαιδευτικού προγράμματος περιλάμβανε τη βιωματική επίσκεψη στο τοπικό περιβάλλον/οικοσύστημα, την προσωπική και συλλογική ευθύνη για τη διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντος, την αξιοποίηση των ελεύθερων χώρων, τις βιοτεχνολογικές εφαρμογές, τη διαχείριση/συντήρηση των φυσικών πόρων, το ανθρωπογενές περιβάλλον, την ποιότητα ζωής, τη γνωριμία με την τέχνη. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια του σύνθετου προγράμματος οι μαθητές είχαν την δυνατότητα να υλοποιήσουν επιμέρους στόχους όπως:

- ✓ να έρθουν σε επαφή με τις βιωματικές επισκέψεις με το οικολογικό και πολιτισμικό περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων, τέσσερα μόλις χιλιόμετρα από το Ρέθυμνο,
- ✓ να εκφράσουν τις ατομικές τους απόψεις ώστε να καλλιεργήσουν την προσωπική γνωστική, συναισθηματική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξή τους,
- ✓ να εργαστούν ομαδικά και έτσι να μάθουν να συνυπάρχουν και να δημιουργούν μαζί με τον άλλο,
- ✓ να μάθουν πώς γίνεται μια έρευνα για τα οικολογικά/πολιτιστικά πλαίσια (να μάθουν να οργανώνουν, σχεδιάζουν μια έρευνα, να κάνουν την ασφαλή έρευνα στο διαδίκτυο με θεματικές και λέξεις κλειδιά, με βιβλιογραφικές πηγές, βίντεο, φωτογραφίες, κείμενα, υπηρεσίες, να κάνουν επιτόπου παρατήρηση σε χώρους),
- ✓ να έρθουν σε επαφή με επιστήμονες/εργαζόμενους από άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες όπως ήταν οι αρχαιολόγοι, οι περιβαλλοντολόγοι, οι βιοτέχνες κτλ.
- ✓ να μάθουν να γράφουν καλύτερα δομημένα κείμενα μια και η κινηματογραφική ιστορία είναι ένα αφηγηματικό κείμενο μέσα στο *χώρο, χρόνο, με πρόσωπα/πρωταγωνιστές, σε δράση, αντί-δράση και συναισθήματα*),
- ✓ να έρθουν σε επαφή με δρώντα πρόσωπα, να βιώσουν χώρους και να αποκτήσουν εικόνες-μνήμες που θα γίνουν προσωπικά νοήματα,
- ✓ να κατανοήσουν τις βασικές αρχές σχεδιασμού μιας περιβαλλοντικής μελέτης,
- ✓ να εκφραστούν καλλιτεχνικά,
- ✓ να γνωρίσουν τις βασικές αρχές για την κατασκευή της εικόνας και την έβδομη τέχνη τον κινηματογράφο.

Για την ασφάλεια των μαθητών στον ανοιχτό χώρο, πριν από το σχεδιασμό και την υποβολή του σχεδίου του εκπαιδευτικού προγράμματος, στις αρχές Οκτωβρίου 2014, εκπαιδευτικός που συμμετείχε στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα επισκέφτηκε το Φαράγγι των Μύλων συνοδεύοντας μικρότερα παιδιά ηλικίας Νηπιαγωγείου/Α' Δημοτικού, περπάτησαν στο μονοπάτι που βελτιώνεται με το πρόγραμμα ανάδειξης και αναψυχής

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

του Δήμου Ρεθύμνης. Σε αυτή την επίσκεψη διαπιστώθηκε (α) η ασφάλεια πρόσβασης για τους μαθητές που θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα, και (β) η ευκολία στο περπάτημα (βλ. παράρτημα 1).

Τέλος η Πρόεδρος του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας κ. Ν. Γουλανδρή, επισκέπτρια στο Φαράγγι των Μύλων στο Ρέθυμνο, και η κ. Φαλή Γ. Βογιατζάκη Πρόεδρος του Ιστορικού-Λαογραφικού Μουσείου Ρεθύμνης, στον πρόλογο τους στην αξιόλογη εργασία του συνάδελφου εκπαιδευτικού Μ. Μαραγκάκη (1998) με μια άλλη ομάδα μαθητών, «Οι Νερόμυλοι του Ρεθύμνου», έδωσαν μια νότα και στο δικό μας εγχείρημα: *«Η έρευνα και καταγραφή των προβιομηχανικών τεχνολογιών και των παραγωγικών μεθόδων, μας προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για έναν κόσμο που λειτούργησε σε ισορροπία με τη φύση και σε μια ισόρροπη κοινωνική δομή... Η μελέτη των Μύλων σημαίνει σε εθνικό και τοπικό επίπεδο την υλοκίνησης της κοινής γνώμης, των τοπικών και επιστημονικών οργανώσεων και κυρίως της νεολαίας, να οριοθετήσουν «οικοτόπους» που θα συντηρήσουν και θα προστατεύουν τις μνήμες, τα ήθη και τη φυσική ισορροπία του χώρου τους. Η Κρήτη με το θαυμαστό φυσικό της πλούτο σε βιοποικιλότητα ειδών, οικοτόπων και τοπίων έχει ανάγκη προστασίας».*

Προτείνοντας τον όρο «σχολικό ντοκιμαντέρ»/«school documentary»

Η εικόνα, όσο δημοφιλής και αν είναι με τη χρήση των ψηφιακών δεδομένων, τα κινητά, το διαδίκτυο, τις ατομικές ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές κτλ., έχει τους δικούς της κώδικες, όπως τους δικούς τους κώδικες έχουν οι γλώσσες των μαθηματικών και της γλώσσας. Η κατασκευή της εικόνας είναι μια σύνθετη διαδικασία. Δεν υπάρχει εκπαιδευτικό πρόγραμμα που να μην χρησιμοποιεί την εικόνα, δηλαδή φωτογραφίες ή και βίντεο, είτε κατά τη διάρκεια της υλοποίησης είτε κατά τη διάρκεια της παρουσίασης. Εμείς θελήσαμε να πάμε ένα βήμα παραπέρα με τη δημιουργία και προβολή στον κινηματογράφο των λήψεων που ετοιμάσαμε. Σε αυτό μας βοήθησαν τα τριετή μαθήματα φωτογραφίας και τα μαθήματα κινηματογράφου για δυο χρόνια με τον κινηματογραφιστή κ. Θεόδωρο Θωμαδάκη, συνεργάτη του αείμνηστου Θεόδωρου Αγγελόπουλου. Η εικόνα είναι και αυτή ένας κώδικας που μαθαίνεται. Θα μπορούσαμε να είχαμε επενδύσει περισσότερο στην εικόνα δραματοποιώντας τις οπτικές μας ιστορίες όπως είχαμε κάνει μια άλλη φορά με την προετοιμασία της ταινίας «λουλούδια σπασμένα». Αυτή τη φορά θελήσαμε να κρατήσουμε μια χρονική ισορροπία αναμεσά στην εκπαιδευτική διαδικασία και την κατασκευή της εικόνας. Η προετοιμασία μιας ταινίας (σενάριο, ρεπεράζ, storyboard, ενδυματολογία, ρόλοι κτλ.) απαιτεί περισσότερο χρόνο, ως εναλλακτική εκπαιδευτική διαδικασία προτείνουμε τη δημιουργία του «σχολικού ντοκιμαντέρ».

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Στη γλώσσα του κινηματογράφου το «ντοκιμαντέρ» είναι μια μυθιστορηματική, κινηματογραφική αφήγηση/ταινία που προορίζεται να τεκμηριώσει/*document* κάποια πτυχή της πραγματικότητας. Το ντοκιμαντέρ είναι μια «πρακτική του κινηματογράφου, μια κινηματογραφική παράδοση, και μέσο για την πρόσληψη από το κοινό, η οποία εξελίσσεται συνεχώς και χωρίς σαφή όρια». Πραγματεύεται ιστορικά, πολιτικά, καλλιτεχνικά ή άλλα θέματα, για την παρουσίαση των οποίων βασίζεται σε πραγματικά περιστατικά και αποδεικτικά στοιχεία. Ο όρος «ντοκιμαντέρ» αποδίδεται στον Τζον Γκρίερσον και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά για να περιγράψει την ταινία του Ρόμπερτ Φλάχερτι, «Moana» (1926). Ο Γκρίερσον όρισε το ντοκιμαντέρ ως την «καλλιτεχνική αναπαράσταση της πραγματικότητας». Η ιστορία του είδους ξεκινά ωστόσο από τα τέλη περίπου του 19ου αιώνα, όταν προβάλλονται οι πρώτες ταινίες που σήμερα μπορούν να καταχωρηθούν στα ντοκιμαντέρ.

Πριν προχωρήσουμε στην ετυμολογική ανάλυση του όρου «ντοκιμαντέρ» η οποία μας προκάλεσε μια ευχάριστη έκπληξη αφού μας αποκάλυψε μια ιδιαίτερη σχέση με την εκπαίδευση, θα θέλαμε να γράψουμε δυο λόγια για την «ετυμολογία» των λέξεων ως μια εκπαιδευτική προσέγγιση και την οποία ακολουθήσαμε κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος. Σε δυο σχετικά άρθρα, ο Καθηγητής Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Γεώργιος Μπαμπινιώτης, μας μιλάει για την «αλήθεια των λέξεων» και τη «διδασκαλία μέσα από τις λέξεις». Η ετυμολογία των λέξεων δηλαδή η ιστορική και η πολιτισμική τους γέννηση, η αρχική αλήθεια, η γνησιότητα των λέξεων διαδραματίζουν ένα εξαιρετικά δυναμικό ρόλο μέσα στην ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό. Ήταν τότε που οι αρχαίοι πρόγονοι, μετά το μυθικό κόσμο του ιερατείου και της αυθεντίας, ανακάλυψαν τη δύναμη του δημοκρατικού Λόγου και προσπάθησαν μέσα από αυτόν και τη γλώσσα να ορίσουν το νέο κόσμο, γι' αυτό η ελληνική γλώσσα ετυμολογείται ενώ δεν συμβαίνει το ίδιο ή σε τέτοιο βαθμό σε άλλες γλώσσες. Αυτός ο γλωσσικός/πολιτιστικός κόσμος επηρέασε τη σύγχρονη δυτική σκέψη.

«Ήδη από τον 1ο αιώνα π.Χ. παραδίδεται (από τον Διόδωρο τον Σικελιώτη) ότι έτομον είναι «η αληθής σημασία μιας λέξεως σύμφωνα με την προέλευσή της». Η λέξη έτομον ως όρος προέρχεται από το επίθετο έτομος που σήμαινε «αληθής» και χρησιμοποιείται ήδη στον Όμηρο... ολόκληρη λοιπόν η οικογένεια αυτών των λέξεων και ιδιαίτερα η λέξη έτομον δηλώνουν την αναζήτηση της αλήθειας των λέξεων, δηλαδή την ιχνηλάτηση της προέλευσής τους, που ταυτίζεται με τη σημασία εκκίνησης ή προέλευσης της λέξης, την πρώτη ή αληθινή ή βασική ή ετυμολογική σημασία. Η αναζήτηση της αλήθειας των λέξεων, η ετυμολογία είναι παράλληλα και μια ιστορική αναδρομή στις λέξεις, μια ιστορία των λέξεων» (Μπαμπινιώτης, 2003).

Εκτός όμως από τη διδασκαλία της γλώσσας και ταυτόχρονα του πολιτισμού, η ετυμολογία των λέξεων προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών και αναπτύσσει την

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

ανάλυση και τη σύνθεση της σκέψης τους. «Απαραίτητη προϋπόθεση για να κάνεις ένα μάθημα ενδιαφέρον είναι να κινήσεις την περιέργεια των μαθητών και να τους βάλεις να σκεφθούν και να ανακαλύψουν από μόνοι τους - με τη βοήθεια πάντοτε τού δασκάλου - τη γοητεία τής ετυμολογίας των λέξεων, τής αρχικής βασικής σημασίας μιας λέξης και τους αρμούς που συνδέουν τις λέξεις μιας οικογένειας ομορρίζων, αφού οι λέξεις κάθε γλώσσας οργανώνονται και λειτουργούν γύρω από βασικούς πυρήνες με συγκεκριμένη σημασία και συγκεκριμένη μορφή... [για παράδειγμα, ο μαθητής] πάντοτε με τον δάσκαλο να καθοδηγεί και με τα λεξικά ανοιχτά - να ανακαλύψει ότι το ρήμα *δρῶ* έδωσε το δράμα και τη δράση, απ' όπου το δραστικός και το δραστήριος, ενώ ο ιωνικός τύπος τού *δρῶ*, ο τύπος *δραίνω* έδωσε το αδρανής; Και ότι το *δρω* στα σύνθετά του (*αντιδρῶ*, *επιδρῶ*) έδωσε τόσες άλλες λέξεις *αντίδραση*, *επίδραση*, *πρόσφατα* και *ανάδραση*. Και ότι οι ξένοι άντλησαν από το ίδιο ρήμα, για να πλάσουν δύο λέξεις, τα αγγλικά *dramatic* (1589) και *drastic* (1691), που επέστρεψαν στην Ελληνική με νέο σημασιολογικό περιεχόμενο (*δραματικές εξελίξεις* - *δραστική αντιμετώπιση*). Μήπως, λοιπόν, η πιο παλιά ενασχόληση με τη γλώσσα, η ετυμολογία, μπορεί να αποδειχθεί μια πολύ σύγχρονη και πολύ αποτελεσματική μέθοδος στο σχολείο για καλύτερη γνώση τής γλώσσας μας;" (Μπαμπινιώτης, 2007)

Επανερχόμαστε στην ετυμολογική ανάλυση του όρου «ντοκιμαντέρ» ο οποίος χρησιμοποιείται στην αγγλική αλλά έχει τις απαρχές του στη λατινική γλώσσα. «Ντοκιμαντέρ» < από την αγγλική λέξη «*documentary*» προέρχεται από < το επίθετο στη γαλλική και (*hence*) το ουσιαστικό «*documentaire* < από τη λέξη «*document*» < λατινική «*documentum*» < από το ρήμα «*doceō*» που σημαίνει «*διδάσκω*»/*teach*, «*εκπαιδεύω*», «*πληροφορώ*», «*δίνω οδηγίες*»/*instruct*, «*λέω*»/*tell*, «*ενημερώνω*»/*inform*, «*δείχνω*»/*show*, «*αποδεικνύω*»/*demonstrate*» (Wiktionary).

Το ντοκιμαντέρ λοιπόν καταγράφει, διδάσκει, εκπαιδεύει, πληροφορεί, ενημερώνει, δείχνει και αποδεικνύει. Ως συνέχεια της παραπάνω ετυμολογικής ανάλυσης θα προτείναμε τον όρο «*σχολικό ντοκιμαντέρ*»/«*school documentary*» για να περιγράψουμε την εκπαιδευτική διαδικασία που περιλαμβάνει όλα τα χαρακτηριστικά της δημιουργίας του ντοκιμαντέρ, το οποίο όμως αναδύεται/δημιουργείται μέσα/και από την σχολική κοινότητα με τη συνεργασία των μαθητών, των γονέων, των εκπαιδευτικών με την ευρύτερη κοινότητα/κοινωνία. Σε σχετική έρευνα στις ηλεκτρονικές μηχανές αναζήτησης με τον όρο «*σχολικό ντοκιμαντέρ*»/ή «*school documentary*» δεν υπάρχουν αναφορές εκτός από κάποια ελάχιστα βίντεο αλλά χωρίς καμία θεωρητική τεκμηρίωση/αναφορά.

Το σχολικό ντοκιμαντέρ μπορεί να αποτελέσει ένα καλό μέσο για ένα εκπαιδευτικό σχέδιο εργασίας/project, προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών, συνθέτει πολλαπλές εξελισσόμενες διαδικασίες και εκπαιδεύει σχετικά με την εικόνα. Οι αρχές του σχολικού ντοκιμαντέρ, μια νέα μορφή τέχνης, προσφέρουν τις δυνατότητες για την παρατήρηση της ζωής μέσα από μια εντατική διαδικασία που περιγράφουμε παρακάτω. Είναι μια

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

δημιουργική επεξεργασία της πραγματικότητας ή και η παρουσίαση της ζωής όπως είναι. Περιλαμβάνει την ατομική άποψη, την ομαδική συνεργασία, ένα συγκεκριμένο μήνυμα, μαζί με τα γεγονότα που παρουσιάζει. Ένα σχολικό ντοκιμαντέρ είναι ένα κατεξοχήν πολυτροπικό εκπαιδευτικό κείμενο.

Βιωματική Μάθηση πέρα από το «Σχολείο Βιβλίο»/«book school»

Η ανάγκη για την ολόπλευρη συνθηματική, ψυχοκοινωνική και γνωστική ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών εμφανίζεται ολοένα και πιο έντονη στις μέρες μας. Οι δυσκολίες στη μάθηση, στην επικοινωνία και τα προβλήματα συμπεριφοράς συνηγορούν στην αναζήτηση και την εφαρμογή εναλλακτικών εκπαιδευτικών προσεγγίσεων. Η βιωματική μάθηση έρχεται να αντιπαρατεθεί στις παραδοσιακές παιδαγωγικές συνθήκες της στερεοτυπικής τάξης του τυπικού σχολείου που στη διεθνή βιβλιογραφία συναντάται με τον όρο «σχολείο βιβλίο»/book school. Αντίθετα στη βιωματική μάθηση οι μαθητές εμπλέκονται οι ίδιοι στην πραγματικότητα και δεν αποτελούν μόνο τους ακροατές των διδασκόντων. Η ενεργή συμμετοχή αποτελεί ένα από τα βασικά στοιχεία. Αυτός ο τρόπος μάθησης συνδέεται με σημαντικά ρεύματα της Ιστορίας της Παιδαγωγικής, όπως: «learning by doing»/«μάθηση κάνοντας» του Dewey, τη «μάθηση μέσω της ανακάλυψης» του Bruner, τη «μέθοδο project» του Frey, την εκπαίδευση ικανοτήτων ζωής, τη δια βίου εκπαίδευση κλπ.

Η βιωματική μάθηση προσφέρει τη δυνατότητα να βιώσουν οι μαθητές το θέμα που ερευνούν και ταυτόχρονα να βιώσουν μέσα στο ζωντανό θέμα την κατανόηση του εαυτού τους. Στις αναπτυγμένες κοινωνίες αυξάνεται το ποσοστό των μαθητών που αντιμετωπίζουν προβλήματα μάθησης, ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης και σχολικής προσαρμογής. Εμφανίζεται έντονη η ανάγκη για την εφαρμογή παιδαγωγικών πρακτικών που θα συμβάλλουν στην αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων. Δεν είναι τυχαίο ότι ακόμη και μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες απαιτούν από το προσωπικό τους να εμπλέκεται σε οργανωμένες βιωματικές δραστηριότητες, π.χ. περνώντας όλοι οι εργαζόμενοι ένα σαββατοκύριακο σε μια κατασκήνωση με κοινές απλές χειρωνακτικές δραστηριότητες, προκειμένου να ξεπερνιούνται τα όποια προβλήματα στη συνεργασία τους και αυτά της ατομικής έκφρασης.

Η ανάπτυξη δεξιοτήτων που συνδέονται με την επικοινωνία και τις ανθρώπινες σχέσεις συμβάλλουν στην προσωπική ανάπτυξη των μαθητών αλλά και στην εξομάλυνση των διαφορών μέσα στην τάξη. Η βιωματική προσέγγιση προσφέρεται για την εφαρμογή προγραμμάτων που έχουν ως στόχο την *κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη, την βελτίωση των δεξιοτήτων και την αλλαγή του ψυχοκοινωνικού περιβάλλοντος των μαθητών. Σε*

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

αυτές τις δράσεις η αλλαγή του εκπαιδευτικού πλαισίου έξω από το «σχολείο βιβλίο» είναι ζωτικής σημασίας.

Οι αρχές του βιώματος καλλιεργούνται με εν-συναίσθηση, σεβασμό, κατανόηση και αυθεντικότητα με την έννοια ότι ο άλλος είναι σημαντικός, αξιόλογος, πολύτιμος και μοναδικός. Οι ενέργειες και τα πιστεύω του άλλου σημαίνουν κάτι γι' αυτόν. Αυθεντικότητα σημαίνει να εμπιστευόμαστε αυτό που βλέπουμε στον άλλο, να είμαστε ανοικτοί με τους ανθρώπους. Αυτές οι αρχές προσφέρουν στους μαθητές ένα πλαίσιο αποδοχής, ενθάρρυνσης και ένα ασφαλή χώρο δοκιμής νέων δραστηριοτήτων, έκφρασης ευχάριστων ή και καταπιεσμένων συναισθημάτων. Η βιωματική μάθηση μπορεί να ακολουθεί μια σειρά ενεργειών:

Στάδιο 1: Ενεργώ/ Βιώνω. Πρόκειται για μια σειρά δραστηριοτήτων - παιχνίδια, συζητήσεις περιπτώσεων, παιχνίδι ρόλων, αναπαραστάσεις, παρουσιάσεις. Η πληροφορία βγαίνει μέσα από την εμπειρία. Στις προκαταρκτικές μας ασκήσεις μέσα και έξω από το σχολείο σε ένα φυσικό περιβάλλον επιχειρήσαμε την ενεργοποίηση των μαθητών, την ανάπτυξη της έννοιας της βιωματικότητας και την ανάπτυξη μέσα από την εμπειρία του προσωπικού νοήματος. Μας έκανε εντύπωση στην πρώτη μας συνάντηση όταν ζητήσαμε από τα παιδιά να μας πουν ποια από αυτά είχαν επισκεφτεί το παραδεισένιο οικολογικό τοπίο των Μύλων, λίγα χιλιόμετρα από την πόλη του Ρεθύμνου, μας απάντησαν αρνητικά όλα τα παιδιά. Ίσως κατά την εκπόνηση του βιωματικού προγράμματος το σημαντικότερο μέρος ήταν η επίσκεψη αυτού του φυσικού χώρου γι' αυτό και αποτελεί το πρώτο από τα τρία μέρη του βίντεο για τους Μύλους, τα άλλα δύο είναι η ξενάγηση από τον αρχαιολόγο και τη γεωπόνο. Η βιωματική πρωτοβουλία να το επισκεφτούμε, η ατομική και ομαδική παρουσία των παιδιών μέσα στο χώρο, καθένα με το σακίδιο του, με τα συναισθήματά του, την ενεργητική συμμετοχή του σώματος μέσα στο φυσικό χώρο αποτελούσε ένα από τους βασικότερους στόχους του προγράμματος.

Στάδιο 2: Ανταλλάσσω εμπειρίες. Σε αυτό το στάδιο οι συμμετέχοντες σύγκριναν τις εμπειρίες τους. Προωθείται η συζήτηση σε μικρές ομάδες για να επιτευχθεί μεγαλύτερη συμμετοχή. Ταυτόχρονα με την ατομική έκφραση παρακάτω δίνονται παραδείγματα ομαδικών δραστηριοτήτων. *Ακόμη και αν το τελικό αποτέλεσμα δεν είναι η δικιά μου πρόταση δεν πειράζει, είχα συμμετοχή στη διαμόρφωσή της τελικής πρότασης η οποία ανήκει σε όλους μας.*

Στάδιο 3: Κατανοώ και ερμηνεύω. Οι συμμετέχοντες καλούνται να κατανοήσουν συναισθήματα και εμπειρίες των δύο προηγούμενων σταδίων. *Η υποκειμενικότητα ίσως να μην είναι μια τόσο δύσκολη έννοια μπορεί να γίνει κατανοητή στα παιδιά!*

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Στάδιο 4: Γενικεύω. Γενικεύονται οι αρχές και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τα προηγούμενα. Ο σχεδιασμός μιας επίσκεψης, ακόμη και της κινηματογράφησης απαιτεί ένα σχέδιο δράσης, είναι μια σκηνοθετημένη δραστηριότητα και μια δομημένη επίπονη καταγραφή.

Στάδιο 5: Εφαρμόζω. Στο στάδιο αυτό γίνεται ο σχεδιασμός για την εφαρμογή της γνώσης που έχει αποκτηθεί, επίσης παρέχεται εποπτεία για το τι έχει εμπεδωθεί και σε ποιο βαθμό οι αντιλήψεις έχουν αλλάξει ή τροποποιηθεί (βλ. ενδεικτικά Πουρκός, & Κατσαρού, 2011). Μετά την ολοκλήρωση κάθε βιωματικής επίσκεψης η προβολή των κινηματογραφησέων στην ομάδα παρείχε τη δυνατότητα μετα-γνώσης σε όλους τους συμμετέχοντες αλλά και αργότερα με την προβολή στον κινηματογράφο το μείρασμα σε μια μεγαλύτερη ομάδα, με τους γονείς και τους φίλους όλων μας.

Κοντά στις αρχές της βιωματικής μάθησης βρίσκεται η τριμερής ταξινόμηση των στόχων του Bloom με στόχους και διαδικασίες όπως αναφέρονται στον παρακάτω Πίνακα:

ΤΡΙΜΕΡΗΣ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ (κατά Bloom) – Ρήματα

Γνωστικός τομέας	Συναισθηματικός τομέας	Ψυχοκινητικός τομέας
να ορίζουν να απαριθμούν να κατηγοριοποιούν να συγκρίνουν να επιλέγουν να κατατάσσουν να εξηγούν να συνθέτουν να ταξινομούν να οργανώνουν να ελέγχουν να αποδεικνύουν	να υιοθετούν να αποδέχονται να εκτιμούν να υποστηρίζουν να προτιμούν να έχουν θετική στάση απέναντι σε... να επιθυμούν να κάνουν να είναι πρόθυμοι να... να διερωτώνται	να συνεργάζονται να χειρίζονται να εργάζονται... να κατασκευάζουν .. να είναι ικανοί να... να αποκτήσουν επιδεξιότητα στο να...

Η Πολυτροπικότητα στην Εκπαίδευση και ο Κινηματογράφος

Μια άλλη εκπαιδευτική προσέγγιση της οποίας τις αρχές προσπαθήσαμε να εφαρμόσουμε ήταν αυτή της πολυτροπικότητας. Η πολυτροπική (multimodality) προσέγγιση μάθησης συνδυάζει περισσότερους από ένα σημειωτικούς τρόπους (modes) κατανόησης με κείμενο, φωτογραφία και βίντεο (Kress & van Leeuwen, 1996, 2001, van Leeuwen, 1999) και μια πολυγραμματική (multiliteracy) ανάγνωση και επικοινωνία με

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

εικονιστικά και γραπτά στοιχεία (Χατζησαββίδης, 2003α, 2003β, 2011). Η πολυτροπικότητα αποτελεί τη φυσική συνέχεια του σύγχρονου κόσμου στην εκπαίδευση μετά από τον μεταπολεμικό αλφαριθμητισμό και τον αναδυόμενο γραμματισμό μεταγενέστερα. Η εικόνα, η φωτογραφία, το βίντεο, το ντοκιμαντέρ δεν είναι συμπληρωματικά ενός κειμένου, είναι τα ίδια κείμενα ανάγνωσης και μάθησης.

Στο σύγχρονο κόσμο κατακλυζόμαστε από πολλαπλά/πολυτροπικά ηχητικά, οπτικά, αφηγηματικά, γραφικά, προφορικά, απτικά, χώρο-αντιληπτικά περιβάλλοντα με πραγματικά και υποδηλούμενα μηνύματα. Ένα σχέδιο εργασίας αλλά και ο κινηματογράφος ο οποίος συνδυάζει όλες τις τέχνες - εξού και η «έβδομη» τέχνη δίπλα στη γλυπτική, τη ζωγραφική, το χορό, την αρχιτεκτονική, τη μουσική και τη λογοτεχνία - συνιστούν πολυτροπικά εκπαιδευτικά μέσα, είναι η μάθηση μέσα από την κατανόηση και ταυτόχρονα τη δημιουργία ενός πολυτροπικού κινηματογραφικού κειμένου. Πιο συγκεκριμένα εμπλέκουν λίγο ή πολύ τους μαθητές στη: (α) *γραπτή γλώσσα*, γραφή (που αντιπροσωπεύει το νόημα για ένα άλλο άτομο) και ανάγνωση (που αντιπροσωπεύει το νόημα για τον εαυτό μας), είναι ο γραφικός χαρακτήρας, η τυπωμένη σελίδα και η οθόνη, (β) *προφορική γλώσσα*, μια ζωντανή είτε μαγνητοσκοπημένη ομιλία (που αντιπροσωπεύει το νόημα για έναν άλλο), ακουστική κατανόηση (που αντιπροσωπεύει το νόημα για τον εαυτό μας), (γ) *οπτική αναπαράσταση*, στατική ή κινούμενη εικόνα, γλυπτική, τέχνη (που αντιπροσωπεύουν το νόημα για έναν άλλο), οπτική, εικόνα συγκλίνουσας προοπτικής, σκηνή, προοπτική (που αντιπροσωπεύει το νόημα για τον εαυτό μας), (δ) *ηχητική αναπαράσταση*, μουσική, περιρρέοντες ήχοι, θόρυβοι, ειδοποιήσεις (που αντιπροσωπεύουν το νόημα για έναν άλλο), ακοή, ακουστική κατανόηση (που αντιπροσωπεύουν το νόημα για τον εαυτό μας), (ε) *απτικές αναπαραστάσεις*, αφή, όσφρηση και γεύση, η δημιουργία νοήματος για τον εαυτό μας μέσα από σωματικές αισθήσεις και συναισθήματα ή αναπαραστάσεις των άλλων μέσα από την αφή, (στ') *μορφές απτικής αναπαράστασης*, όπως είναι η κιναισθησία, η φυσική επαφή, οι αισθήσεις του δέρματος (θέρμανση / ψύξη, υφή, πίεση), το κράτημα, χειρισμός αντικειμένων, έργα τέχνης, το μαγείρεμα, τα αρώματα, (ζ) *σωματική αναπαράσταση*, οι κινήσεις των χεριών και των ώμων, εκφράσεις του προσώπου, κινήσεις των ματιών και το βλέμμα, στάσεις του σώματος, βάδισμα, ρούχα και μόδα, στυλ μαλλιών, ο χορός, η αλληλουχία δράσης, η επιλογή κατάλληλου χρόνου/συγχρονισμός, η συχνότητα, η τελετή και η ιεροτελεστία, η αναπαράσταση του εαυτού μας με τη μορφή των συναισθημάτων και των συγκινήσεων, και (η) *χωρο-αντιληπτική αναπαράσταση*, εγγύτητα, απόσταση, μορφοποίηση, διαπροσωπική απόσταση, αστικό και φυσικό τοπίο.

Αντίθετα όμως από τα πολλαπλά πολυτροπικά περιβάλλοντα στα οποία είμαστε εκτεθειμένοι, η Χοντολίδου (1999) παρατηρεί ότι στο σχολείο αντικείμενο μελέτης αποτελεί μόνο το γλωσσικό σημειωτικό σύστημα και τα άλλα στοιχεία όπως οι εικόνες

είναι συμπληρωματικά ως προς το κείμενο. Ο γραπτός λόγος είναι το «πραγματικό θέμα» και ό,τι άλλο υπάρχει στο σχολείο-βιβλίο φωτογραφίες, χάρτες, σχεδιαγράμματα κ.τ.λ., χρησιμοποιούνται για να υποστηρίξουν το περιεχόμενο του γραπτού κειμένου. Ωστόσο η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη αμφισβητεί την κυριαρχία του γραπτού λόγου. Τα ψηφιακά δεδομένα των φωτογραφικών μηχανών, των ατομικών συσκευών βίντεο, του διαδικτύου, των προσωπικών ιστοσελίδων και ηλεκτρονικών ταχυδρομείων, τα ηλεκτρονικά βιβλία, ακόμη η τηλεόραση (και ιδιαίτερα η ιδιωτική τηλεόραση) και η διαφήμιση καταρρίπτουν την κυριαρχία του κλασικού γραπτού λόγου. Στην αύξηση του ενδιαφέροντός μας για τα άλλα σημειωτικά μέσα συνέβαλαν διάφοροι επιστημονικοί χώροι, όπως οι σύγχρονες θεωρίες της λογοτεχνίας, οι οποίες άλλαξαν την αντίληψή μας για το κείμενο, λογοτεχνικό και μη. Τα κείμενα σήμερα γνωρίζουμε πολύ καλά πως είναι πολύσημα και δεν αποτελούν τη φυλακή ενός και μόνον νοήματος. Η πολυσημία είναι, εν μέρει, αποτέλεσμα και της πολυτροπικότητας του κειμένου. Ως κείμενο σήμερα η γλωσσολογία, οι θεωρίες της λογοτεχνίας αλλά και η εκπαιδευτική γλωσσολογία θεωρούν μία σύνθετη ποικιλία κοινωνικών καταστάσεων ή συμβάντων: γραπτά κείμενα και αφίσες, βίντεο και κινηματογραφικές ταινίες, σχολικά μαθήματα και πολιτικοί λόγοι, θεατρικές παραστάσεις κ.ά.

Η έννοια της πολυτροπικότητας χρησιμοποιήθηκε για να αναγνωρίσουμε ότι τα μηνύματα ενός κειμένου (λ.χ. σε σχολικό βιβλίο ή σε κινηματογραφική ταινία) δομούνται με τη γλώσσα (γραπτή και προφορική), την εικόνα, τις κιναισθητικές πράξεις (χειρονομίες, κινήσεις, πόζες, χειρισμός αντικειμένων) κλπ. Κάθε κείμενο, λοιπόν, σύμφωνα με τη θεωρία της πολυτροπικότητας είναι ένα πολλαπλό σύστημα τρόπων. Οι εισηγητές του όρου της πολυτροπικότητας οι Kress & van Leeuwen (1996) θεωρούν την *πολυτροπικότητα όχι ένα επιπλέον στοιχείο που πρέπει να επισυναφθεί στην ανάλυση της επικοινωνίας, αλλά ως ουσιαστική και θεμελιώδη παράμετρο κάθε κειμένου*. Το σχολείο οφείλει να ανοίξει τους ορίζοντές του στη συστηματική πλέον διδασκαλία και ανάλυση των πολυτροπικών κειμένων, προετοιμάζοντας έτσι τους/τις μαθητές/τριες του να κατανοούν την πληθώρα των πολυτροπικών κειμένων που τους περιβάλλει (τύπος, τηλεόραση, βιντεοκλίπ, διαδίκτυο, κινηματογράφος κλπ).

Ένα βήμα παραπέρα συνιστά η προσπάθεια μας μαζί με τους μαθητές να δομήσουμε/κατασκευάσουμε, να κάνουμε λήψη, και να δημιουργήσουμε ένα πολυτροπικό οπτικοακουστικό κείμενο. Το κάδρο, η εικόνα, το κείμενο κατασκευάζονται όχι σύμφωνα μόνο με αυτά που βλέπουμε αλλά και σύμφωνα με αυτά που ήδη γνωρίζουμε. Αν για παράδειγμα οι Αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι στη θάλασσα βρίσκονταν ο Ποσειδώνας με την τρίαινά του, φυσικά αυτό επηρέαζε τη ζωή τους και τα ταξίδια τους και αντανακλούσε όχι μόνο σε αυτό που έβλεπαν με τα μάτια τους αλλά και σε αυτό που ήδη

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

σκεπτόταν/πίστευαν. Αν μέχρι το Μεσαίωνα οι άνθρωποι πίστευαν ότι η γη βρισκόταν στο κέντρο του ορισμένου ηλιακού μας συστήματος αυτό προδιάγραφε ένα ρόλο για τον άνθρωπο, το θεό κτλ. Αυτό μας δείχνει και η ανασκόπηση της ιστορίας της τέχνης: *«Συνειδητοποιήσαμε προοδευτικά, από εκείνο τον καιρό, πως δεν μπορούμε να ξεχωρίσουμε με τομή καθαρή εκείνο που βλέπουμε από κείνο που ξέρουμε. Κάποιος που γεννήθηκε τυφλός και που ανακτά αργότερα την όραση του, πρέπει να μάθει να βλέπει. Με λίγη αυτοπειθαρχία και παρατηρητικότητα μπορούμε ν' ανακαλύψουμε μόνοι μας πως εκείνο που «βλέπουμε», χρωματίζεται αμετάκλητα και διαμορφώνεται από τη γνώση (ή την ιδέα) εκείνου που βλέπουμε»* (Gombrich, 1998: 562).

Ακολουθεί η καταγραφή των εκπαιδευτικών ενεργειών και δράσεων η οποία αποσκοπεί στην παρουσίαση, το μοίρασμα της γνώσης τόσο ως περιεχόμενο όσο και ως διαδικασία. Η οργάνωση προσφέρει στην εκπαιδευτική διαδικασία τη δυνατότητα να εξελίσσεται. Συχνά στην ελληνική εκπαίδευση δεν απουσιάζουν η δημιουργικότητα και η φαντασία αλλά η οργάνωση. *Η οργάνωση των κανόνων του παιχνιδιού προσφέρει άπειρες δυνατότητες δράσης ακόμη και την ανατροπή των κανόνων, όμως η έλλειψη κανόνων δεν δημιουργεί παιχνίδι.* Το βιωματικό, πολυτροπικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι μια σύνθετη διαδικασία καθώς εμπλέκει πολλές όψεις, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να είναι απλό και ψυχαγωγικό σχέδιο δράσης όταν οργανώνεται βήμα. *Η λεπτομερή και αναλυτική καταγραφή που ακολουθεί απευθύνεται τόσο σε εκπαιδευτικούς, όσο και σε γονείς και μαθητές, ώστε να κατανοήσουμε την εκπαίδευση όχι μόνο ως αποτέλεσμα αλλά και ως διαδικασία.*

Συνέντευξη Μαθητή και Ομάδας μέσα από μια Αναλυτική Διαδικασία

Από τις πρώτες συναντήσεις προσπαθήσαμε να οργανώσουμε ομαδικές δραστηριότητες αλλά ταυτόχρονα να ενισχύσουμε την αίσθηση κάθε παιδιού ότι έχει τη δυνατότητα της ατομικής έκφρασης. Αρκεί με συντονισμό να βρίσκουμε τον κατάλληλο χρόνο για το ατομικό και το ομαδικό. Τα άτομα και η ομάδα έπρεπε να συντονιστούν μέσα από μια δίκαιη, δημοκρατική διαδικασία. Σε προ-ασκήσεις φτιάξαμε ομάδες μαθητών ανάλογα με τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα τους, *«τι σας αρέσει;»* Προχωρήσαμε παραπέρα και αναπτύξαμε τη μέθοδο της επιχειρηματολογίας μέσα στην τάξη μεταξύ των διαφορετικών ομάδων *«γιατί η δικιά σας επιλογή είναι η καλύτερη;»* Θα εκφραστούμε αλλά θα ακούσουμε και την άλλη ομάδα/άποψη. Κάθε ομάδα έπρεπε με επιχειρήματα να υποστηρίξει γιατί η επιλογή της ήταν η περισσότερο ενδιαφέρουσα, μια πόλη, μια χώρα, ένα μεταφορικό μέσο. Αυτό έγινε με πολλούς τρόπους προφορικά, γραπτά, με παιχνίδι και ελεύθερη κίνηση. Ακόμη μια πιο ενδιαφέρουσα παραλλαγή αυτής της άσκησης ήταν όταν δώσαμε σε κάθε ομάδα να υποστηρίξει όχι αυτό που είχε επιλέξει αλλά το αντίθετο που είχε

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

επλέξει η άλλη ομάδα. Θα έπρεπε σε αυτή την περίπτωση να σκεφτούν διαφορετικά, ίσως και να μπουκ στην θέση των άλλων.

Στη συνέχεια περιορίσαμε τα ενδιαφέροντα τους σε ένα μόνο αντικείμενο. Κάθε παιδί θα έπρεπε να μιλήσει, να γράψει ή να ζωγραφίσει π.χ. *«για το χρώμα που του αρέσει»*. Ταυτόχρονα προσπαθούμε να αναπτύξουμε την ικανότητα των μαθητών να διακρίνουν και να κατανοούν όχι μόνο την εξωτερική εικόνα αλλά και την αίσθηση που οι ίδιοι έχουμε για τα αντικείμενα και η οποία μπορεί να διαφέρει. Παρατηρούμε μέσα στην τάξη αντικείμενα και προσπαθούμε εκτός από την εικόνα να εκφράσουμε τα αισθήματα που έχουμε για αυτά. Για παράδειγμα για την ίδια εικόνα *«ένας υπολογιστής»*, ένας μαθητής μπορεί να έχει μια ευχάριστη αίσθηση όταν τον κοιτάζει, *«α τι ωραία θα παρακολουθήσω μια ταινία, θα παίξω ένα παιχνίδι»*, ενώ ταυτόχρονα κάποιος άλλος που κοιτάζει την εικόνα του *«υπολογιστή»* εκείνη τη στιγμή να έχει μια όχι και τόσο ευχάριστη αίσθηση κατά νου, *«ωχ έχω να γράψω ένα μεγάλο κείμενο»*.

Είναι μια άσκηση για την υποκειμενικότητα, την ιδιαίτερη πρόσληψη του καθενός μας, ζητήσαμε από όλα τα παιδιά να μιλήσουν για το ίδιο αντικείμενο, μια καταφατική πρόταση π.χ. *«Γιατί σας αρέσει το κίτρινο χρώμα»*. Τι παράξενο όμως, τα παιδιά κατάλαβαν πολύ εύκολα ότι η αφήγηση του καθενός/καθεμίας ακόμη και για το ίδιο αντικείμενο είναι διαφορετική. Σιγά σιγά παρατηρούν τις *λέξεις, την ένταση της φωνής, το ηχώχρωμα, τις εκφράσεις του προσώπου, τις κινήσεις των χεριών, του σώματος κτλ.* Καθένας λέει κάτι διαφορετικό ακόμη και όταν μιλάμε για μια λέξη, μια έννοια, για το πιο απλό πράγμα. *Μήπως λοιπόν μιλώντας για το «κίτρινο χρώμα»/περιεχόμενο, ταυτόχρονα δεν μιλάει ο καθένας και η καθεμία για τον εαυτό του/της;* Έγιναν και παιχνίδια για τη δυναμική της ομάδας.

Στις επόμενες συναντήσεις εκτός από την ομαδική συνεργασία και την ατομική έκφραση, πάντα προσπαθούσαμε να αναπτύξουμε την *αίσθηση της ασφάλειας* για τις μετακινήσεις μας έξω από το σχολείο, αλλά και την *παρατήρηση και πρόσληψη του κόσμου μέσα από τις διαφορετικές αισθήσεις μας και ως σύνολο*. Η πρόσληψη παραστάσεων, η αίσθηση και το σύνολο δημιουργούν προσωπικά νοήματα για τον καθένα μας.

Η οπτικοακουστική καταγραφή προσέφερε τη δυνατότητα για μεταγενέστερη προβολή στο σχολείο και στον κινηματογράφο, με νέες συζητήσεις, με θέματα την ομαδικότητα, την ατομική έκφραση, την αυτοεικόνα, την παρατήρηση, τις αισθήσεις. Περπατήσαμε έξω από το σχολείο σε δυάδες, σε γραμμή, στην άκρη του δρόμου, σταματάμε και προχωράμε, κάνουμε κύκλο. Προσπαθήσαμε να μυρίσουμε, να ακούσουμε, να πιάσουμε, να ακουμπήσουμε.

Μια άλλη φορά, πολύ σύντομα κάνουμε ένα κύκλο κάτω από το μεγάλο δέντρο του σχολείου. Αυτή τη φορά προσπαθούμε να συγκεντρωθούμε στην αίσθηση της ακοής, στις

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«ακουστικές εικόνες». Υλοποιούμε διαφορετικές ασκήσεις. Κλείνουμε τα μάτια και ακούμε. Ανοίγουμε τα μάτια και καθένας λέει αυτό που άκουσε προσπαθώντας να πει κάτι που δεν έχει ειπωθεί μέχρι εκείνη τη στιγμή. Ξανακλείνουμε τα μάτια και αναζητούμε νέους ήχους και ακουστικές εικόνες. Ανοίγουμε τα μάτια και συζητάμε. Την επομένη φορά προσπαθούμε πάλι με κλειστά μάτια να ακούσουμε οτιδήποτε άλλο εκτός από «εμάς» ή το διπλανό μας ή ένα μακρινό αυτοκίνητο. Είμαστε σε κύκλο όλη η τάξη. Ακούμε τα πουλιά, κλείνουμε τα μάτια, καθένας γυρνάει προς ένα πουλί που ακούει και το δείχνει με κλειστά μάτια. Ανοίγουμε τα μάτια και βλέπουμε τις ακουστικές εικόνες που δείχνει καθένας με το χέρι του! Η δική μας παρέμβαση αφορά στο συντονισμό του ατομικού με το ομαδικό.

Κατιδεασμός - Ετυμολογία - Οργάνωση των Δράσεων

Σε αντίθεση με άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία αναδύονται μέσα από τις εμπειρίες, τις λέξεις, τις ιδέες των παιδιών, αυτή τη φορά είχαμε την υποψία ότι το θέμα που θέλαμε να προσεγγίσουμε πιθανότατα θα ήταν άγνωστο στα παιδιά. Τούτο γιατί στις πολλές επισκέψεις μας στο Φαράγγι των Μύλων δεν συναντούσαμε Έλληνες επισκέπτες σε αντίθεση με πολλούς ξένους. Αυτό όμως ήταν άλλος ένας λόγος για την εκπόνηση του προγράμματος, ήταν μια αναγκαιότητα.

Μετά από τις εισαγωγικές ασκήσεις σε θέματα ομαδικής συνεργασίας, ατομικής έκφρασης, ανάπτυξη της παρατήρησης, ενδυνάμωση της ομάδας με παιχνίδια, αρχίσαμε το σχεδιασμό. Για την επιλογή των βιωματικών εκπαιδευτικών επισκέψεων στην ευρύτερη περιοχή του Ρεθύμνου γίνεται συζήτηση με τα παιδιά ώστε να σκεφτούν για την πρωτοτυπία, την αυθεντικότητα και την καινοτομία που «κρύβει» ο Πολιτισμικός και Οικολογικός τόπος που ζουν. *Οι επισκέψεις είναι η αφορμή/το περιεχόμενο του προγράμματος αλλά εξίσου σημαντική είναι η μαθησιακή διαδικασία σε όλες τις φάσεις της υλοποίησής τους.*

Στον πίνακα γράφουμε για τα παιδιά τις έννοιες και τις αναλύουμε ετυμολογικά όπως προαναφέραμε και παραπάνω: *πρωτότυπος (πρώτος+ τύπος <αρχαία ελληνική τύπος, αρχικός τύπος, δε μιμείται), αυθεντικός (αυθεντικός < αρχαία ελληνική αυθεντικός, γνήσιος, κύριος του εαυτού του, ανοιχτός στη ζωή και στην ύπαρξη μου), καινοτόμος (καινός-τέμνω, νεωτερισμός).* Γίνεται συζήτηση για αυτές τις έννοιες και ζητάμε από τα παιδιά να σκεφτούν την πρωτοτυπία/μοναδικότητα, αυθεντικότητα/γνησιότητα, καινοτομία/νεωτερικότητα που έχουν στην περιοχή στην οποία ζουν.

Ακολουθεί ατομικός και στη συνέχεια ομαδικός κατιδεασμός («brainstorming»/«νοητική καταιγίδα»). Δίνουμε σε κάθε μαθητή/τρια μια λευκή κόλλα και του ζητάμε να γράψει

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

λέξεις κλειδιά για την πρωτοτυπία, την αυθεντικότητα και την καινοτομία που έχει η περιοχή στην οποία ζουν. *«Τι το ιδιαίτερο έχει η περιοχή του Ρεθύμνου που δεν συναντιέται σε κανένα άλλο μέρος στην Ελλάδα;»* Τα παιδιά αναφέρθηκαν στη θάλασσα, στη Φορτέτσα αλλά κανένα στο Φαράγγι των Μύλων το οποίο και δεν γνώριζαν. Ενημερώνουμε τα παιδιά για το «Φαράγγι των Μύλων» και μαζί προσπαθούμε να συμπληρώσουμε το έντυπο του σχεδίου υποβολής του προγράμματος προς την Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ρεθύμνου (βλ. παράρτημα 1). Γίνεται προβολή για όλη την τάξη με προτζέκτορα του έντυπου του σχεδίου υποβολής και προσπαθούμε να εξηγήσουμε τη διαδικασία, τις λέξεις, τις έννοιες, τους στόχους και να το συμπληρώνουμε μαζί. Τίτλος του εκπαιδευτικού προγράμματος: *«Το Οικολογικό και Πολιτιστικό Περιβάλλον το Φαράγγι των Μύλων» (Το Πρόγραμμα Ανάδειξης και Αναψυχής).*

Ιδιαίτερη αναφορά κάναμε στην ετυμολογική ανάλυση των λέξεων. Μπορεί οι μαθητές να μην έχουν επισκεφτεί το συγκεκριμένο μέρος αλλά σίγουρα έχουν ακούσει τις λέξεις «οικολογικό»/«οικολογία», «πολιτιστικό»/«πολιτισμός», «περιβάλλον», «φαράγγι», «μύλος». Με την ετυμολογία έγινε η σύνδεση των γνώσεων και των εμπειριών των μαθητών με το αντικείμενο, συμμετείχαν, απέκτησαν κίνητρα.

Η λέξη «οικολογία» < ουσιαστικό, «οίκος»+«λόγος» < «οίκος» το σπίτι, η εστία, το νοικοκυριό και «λόγος» η γλώσσα, η σκέψη, η λογική, η ομιλία < δηλαδή «οικολογία» σημαίνει τη «μελέτη του φυσικού οίκου»/σπιτιού μας. Το λεξικό Τεγόπουλου Φυτράκη αναφέρει ότι η οικολογία είναι *«κλάδος της βιολογίας που μελετά τις σχέσεις των ζωικών οργανισμών και μεταξύ τους και με το περιβάλλον, και η μελέτη των σχέσεων μεταξύ ανθρωπίνων ομάδων ή πληθυσμών και του φυσικού περιβάλλοντος»*. Επίσης με αφορμή αυτό το παράδειγμα γίνεται διασύνδεση και με άλλους όρους όπως «οικονομία» (ο νόμος, τάξη στο σπίτι μας, εστία) αλλά και πολλές ανθρωπιστικές επιστήμες/επαγγέλματα π.χ. κοινωνιολογία/κοινωνιολόγος, γεωγραφία/γεωγράφος, ψυχολογία/ψυχολόγος κ.ά. Όσο σύνθετο και αν ακούγεται οι μαθητές δεν είχαν καμία δυσκολία να κατανοήσουν και να προσθέσουν τις δικές τους παρατηρήσεις.

Ακολούθησε η διάκριση των λέξεων «πολιτισμικός» ή «πολιτιστικός». Ποια από τις δυο θα βάζαμε στον τίτλο του εκπαιδευτικού μας προγράμματος; Το επίθετο «πολιτισμικός» αναφέρεται σε ό,τι έχει σχέση με την κουλτούρα, με την πνευματική καλλιέργεια γενικά. π.χ. τα πολιτισμικά γνωρίσματα ενός έθνους που αποτελούν σημαντικά στοιχεία της ταυτότητάς μας. Το επίθετο «πολιτιστικός» αναφέρεται σε ό,τι έχει σχέση με τον πολιτισμό, ό,τι υπηρετεί και προωθεί την ανάπτυξη του πολιτισμού όπως το Υπουργείο Πολιτισμού. Το λεξικό του Μπαμπινιώτη αναφέρει ότι *«το πολιτιστικός χρησιμοποιείται περισσότερο για τον πολιτισμό ως σύνολο δραστηριοτήτων, καθώς και για τη δήλωση του τεχνικού πολιτισμού, ενώ το πολιτισμικός τείνει να δηλώνει περισσότερο την αφηρημένη πλευρά του*

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

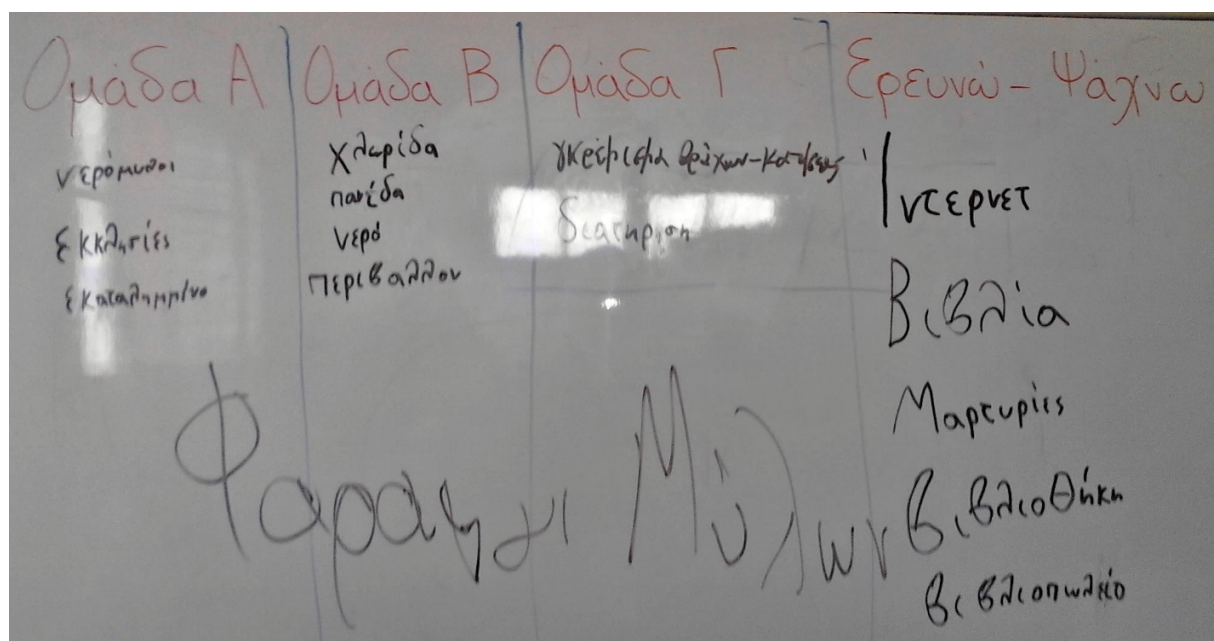
πολιτισμού, καθώς και τον πολιτισμό ως πνευματική καλλιέργεια». Έτσι επιλέξαμε τον όρο «πολιτιστικό».

Για τη λέξη «περιβάλλον», ότι μας περιβάλλει, το λεξικό Τεγόπουλου Φυτράκη αναφέρει «*το σύνολο των συνθηκών στις οποίες ζει και αναπτύσσεται ένας οργανισμός, η κοινωνία όπου ζει κανείς, ο χώρος διαβίωσης*». Είναι μεταφορικά ο κοινωνικός χώρος μέσα στον οποίο ζει κανείς, το στενό περιβάλλον, το σύνολο των οικείων προσώπων ενός ανθρώπου. Οι μαθητές μας μίλησαν για το δικό τους περιβάλλον, την προστασία Παρόμοια ζητήσαμε από τα παιδιά να μας πουν ότι γνώριζαν για τι υπόλοιπες λέξεις κλειδιά «φαράγγι», «μύλοι», «πρόγραμμα», «ανάδειξη», αναψυχή», «διατήρηση», «συντήρηση».

Ειδική αναφορά έγινε στην ασφάλεια των μαθητών. Όπως προαναφέραμε πριν από το σχεδιασμό και την έναρξη του προγράμματος, στις αρχές Οκτωβρίου 2014, εκπαιδευτικός που συμμετέχει στο πρόγραμμα επισκέφτηκε το Φαράγγι των Μύλων συνοδεύοντας μικρότερα παιδιά. Σε αυτή την επίσκεψη διαπιστώθηκε (α) η ασφάλεια πρόσβασης για τους μαθητές που θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα και (β) η ευκολία στο περπάτημα. Οι μαθητές μας βοήθησαν και ταυτόχρονα ενημερώθηκαν για το σχεδιασμό του προγράμματος σε φάσεις, τους στόχους και τους συνεργάτες που θα αναζητούσαμε (βλ. παράρτημα 1). Πιθανή συνεργασία με την **Αρχαιολογική Υπηρεσία και τον αρχαιολόγο κ. Κώστα Γιαπιτζόγλου** υπεύθυνος για τους μύλους και τις εκκλησίες στο Φαράγγι των Μύλων, και με την υπεύθυνη της μελέτης της ανάδειξης του φαραγγιού από την **Υπηρεσία Πράσινου του Δήμου Ρεθύμνης, κ. Νικολέτα Γκολφινόπουλου**. Επικοινωνήσαμε τηλεφωνικά και με τους δυο επιστήμονες που δέχτηκαν να μας ξεναγήσουν την ημέρα της επίσκεψης στο Φαράγγι των Μύλων, στο οικολογικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Στις επόμενες συναντήσεις οργανώσαμε επιμέρους ομάδες εργασίες χωρίζοντας το πρόγραμμα σε τρία μέρη: (α) το Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων, (β) το Οικολογικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων, και (γ) το Πρόγραμμα Ανάδειξης και Αναψυχής που υλοποιεί ο Δήμος Ρεθύμνου. Οι επιμέρους ομάδες συγκροτήθηκαν με βάση την ευκολία που θα μπορούσαν να έχουν οι μαθητές σε απογευματινές συναντήσεις.

Σε διαδοχικές συναντήσεις οι τρεις ομάδες θα έπρεπε να προετοιμάσουν εργασίες στο σπίτι και να τις παρουσιάσουν μέσα στην τάξη σε όλα τα παιδιά. Κάθε ομάδα είχε ως έναρξη τις λέξεις κλειδιά σε σχέση με το θέμα τους: (α) «Φαράγγι των Μύλων-Πολιτιστικό Περιβάλλον», (β) «Φαράγγι των Μύλων-Οικολογικό Περιβάλλον», «Φαράγγι των Μύλων-Πρόγραμμα Ανάδειξης Αναψυχής». Ο πίνακας της τάξης χωρίστηκε σε τρία μέρη όπου ταυτόχρονα κάθε ομάδα αναλάμβανε πρωτοβουλία να καταγράψει ότι θεωρούσε σημαντικό και ταυτόχρονα γινόταν κοινό κτήμα όλης της τάξης.

Με βάση αυτή την πρώτη καταγραφή αναζητήσαν στο σπίτι τους σχετικές πηγές, εικόνες, βιβλία τα οποία έφεραν και μοιράστηκαν με τους συμμαθητές τους στο σχολείο. Σε αυτή την φάση η έρευνα των παιδιών ήταν αδόμητη. Τα παιδιά επέστρεψαν στο σχολείο αναφέροντας δυσκολίες και προβλήματα που αντιμετώπισαν, πώς και πού ερευνώ; Ακολούθησε παρουσίαση από τους εκπαιδευτικούς π.χ. πως θα μπορούσαν να αναζητούσουν συστηματικότερα πληροφορίες με τη σωστή και ασφαλή χρήση του διαδικτύου. Η προετοιμασία κάθε επίσκεψης υλοποιούνταν με τους μαθητές ως συμμετέχοντες, ενεργοί ερευνητές με στόχους, δεν θα ήταν απροετοίμαστες χωρίς στόχους εκδρομές. Παρουσιάσαμε στους μαθητές τις βασικές αρχές μιας εκπαιδευτικής έρευνας μέσα από τη βιβλιογραφία αλλά και την ασφαλή χρήση του διαδικτύου, τις μηχανές αναζήτησης με λέξεις κλειδιά και σε επιμέρους κατηγορίες: «ιστός» «κείμενα», «εικόνες», «βίντεο», «χάρτες». Έτσι ανέλαβαν να προετοιμάσουν ξανά στο σπίτι τους πιο αναλυτικά και στη συνέχεια παρουσίασαν μέσα στην τάξη το συνολικό υλικό που συγκέντρωσε κάθε ομάδα.

Σε μια ενδιάμεση συνάντηση ενημερώσαμε τους μαθητές για την καταγραφή των επισκέψεων μας με βιντεοσκόπηση-κινηματογράφηση, ένα από τα εργαλεία που θα χρησιμοποιούσαμε. Γίνεται μια σύντομη ενημέρωση για τα ψηφιακά δεδομένα και τη διαχείρισή τους (βίντεο, φωτογραφία, διαδίκτυο, μηχανές αναζήτησης, προσωπικές ιστοσελίδες, εφαρμογές κτλ.). Γίνεται παραλληλισμός μιας σκηνοθετημένης οπτικής και μιας γραπτής ιστορίας/αφήγησης. Δίνονται παραδείγματα από γνωστά παραμύθια που

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

πρότειναν οι μαθητές: «*Η κοκκινোসκουφίτσα*», «*Οι επτά Νάνοι*», αλλά και από ταινίες που ανέφεραν. Γίνεται *ανάλυση του χρόνου, του χώρου, των πρωταγωνιστών, των ηρώων των ιστοριών, της πλοκής-δράσης, σύγκρουσης και της λύσης.*

Η δομή ενός βίντεο/ταινίας μοιάζει με τη δομή ενός αφηγηματικού κειμένου που έχει χρόνο (πότε;), χώρο (πού;), πρόσωπα – ρόλους (ποιοι;), δράση – πράξεις - αντίδραση (τι;), συναισθήματα (πώς;). Κάναμε την αντιπαραβολή/παραλληλισμό μιας ταινίας/βίντεο/οπτικής ιστορίας με τη δομή ενός αφηγηματικού κειμένου στο σχολείο, με ένα σκέφτομαι και γράφω: «*Για την καλύτερη παραγωγή γραπτού λόγου σε επίπεδο κείμενου (και περίληψης) συστήνεται πρώτα η προφορική ανάπτυξη του θέματος, μετά η καταγραφή σε ένα πρόχειρο των λέξεων-κλειδιών και τέλος η καλύτερη οργάνωση και δόμηση ακολουθώντας τα παρακάτω σημεία καθένα από τα οποία μπορεί να γίνει μια ξεχωριστή παράγραφος:*

1. Χρόνος (π.χ. *Την προηγούμενη εβδομάδα, την Τετάρτη το πρωί πήγαμε εκδρομή με το λεωφορείο*). 2. Χώρος (*Φύγαμε από το σχολείο μας και αρχίσαμε να ανεβαίνουμε στα βουνά. Μετά από σαράντα λεπτά διασχίσαμε ένα φαράγγι και φτάσαμε στο Μοναστήρι του Αρκαδίου*). 3. Πρόσωπα (*Στην εκδρομή πήραμε μέρος όλα τα παιδιά της Ε2' Τάξης, 16 παιδιά. Εγώ ήμουν παρέα με τους φίλους μου*). 4. Δράση - Πράξεις (*Περάσαμε την κεντρική είσοδο και μπήκαμε στην αυλή του μοναστηριού. Μπροστά μας ήταν η εκκλησία και οι μοναχοί μας προσκάλεσαν να μπούμε μέσα. Ανάψαμε ένα κερί και ακούσαμε κάποιους θρησκευτικούς ύμνους. Στη συνέχεια επισκεφτήκαμε το Μουσείο του μοναστηριού. Εκεί είδαμε τα άμφια των μοναχών, κειμήλια της θρησκευτικής και ιστορικής παράδοσης. Μετά πήγαμε σε μια τεράστια αίθουσα που δεν είχε οροφή. Ο δάσκαλος μας μίλησε για την ανατίναξη του μοναστηριού το 1866 από τους ίδιους τους επαναστάτες για να μην ατιμαστούν από τους Τούρκους. Έξω σε ένα δέντρο είδαμε καρφωμένα θραύσματα από την έκρηξη*). 5. Συναισθήματα (*Πέρασα πολύ όμορφα και θα ήθελα να πάω ξανά μαζί με την οικογένειά μου*)».

Αντίστοιχα σε ένα παραμύθι, σε ένα βίντεο π.χ. «*τα τρία γουρουνάκια*», υπάρχει ο χρόνος (μια φορά και ένα καιρό, ημέρα κτλ.), ο χώρος (σε ένα δάσος, σε σπίτια κτλ.), οι πρωταγωνιστές (ο λύκος, τα τρία γουρουνάκια...), η δράση και η αντι-δραση (κατασκευή σπιτιών, ξεγέλασμα, πρόβλημα, λύση), ολοκλήρωση με τα συναισθήματα των ηρώων.

Στις πρώτες συναντήσεις επικεντρωθήκαμε περισσότερο στο Χώρο και τον Χρόνο των εκπαιδευτικών μας επισκέψεων. Σε αυτή τη συνάντηση αρχίσαμε να συζητάμε με τα παιδιά για τα Πρόσωπα/τους Ανθρώπους/τους Ήρωες της περιοχής των Μύλων. Παρουσιάσαμε στα παιδιά βιβλία από τη Δημόσια Βιβλιοθήκη και υλικό από το διαδίκτυο. Όμως η σύνθετη αρχιτεκτονική λειτουργία των μύλων (ο εσωτερικός και εξωτερικός μηχανισμός τους) και η έλλειψη σχετικών παραστάσεων, μας οδήγησαν να φτιάξουμε ένα βίντεο ώστε οι μαθητές να δουν όσα μελετούσαμε. Το ανεβάσαμε στο διαδίκτυο ώστε να είναι προσβάσιμο σε όλους (βλ. «*Νερόμυλοι - Τρίτο Δημοτικό Σχολείο*», στο σύνδεσμο: <http://youtu.be/ccitMU0jbCQ> βίντεο διάρκειας 12' λεπτών).

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Πιο συγκεκριμένα, το βίντεο αποτέλεσε εκπαιδευτικό υλικό για την υδροκίνηση στις προβιομηχανικές κοινωνίες. Παρουσίασε στα παιδιά εφαρμογές όπως τους χειρόμυλους, τους ανεμόμυλους, τους μπαρουτόμυλους, τα βυρσοδεψία, τις νεροτριβές, το Μουσείο Υδροκίνησης της Δημητσάνας, και τέλος τους νερόμυλους, την πλήρη λειτουργία ενός νερόμυλου με ανάλυση για τη φτερωτή (εξωτερικός μηχανισμός), τις μολόπετρες και τη σκάφη (εσωτερικός μηχανισμός) και το αλεύρι (προϊόν). Τέλος αναφέρονται προσπάθειες ανασύλωσης νερόμυλων σε τοπικό επίπεδο στο Σπήλι, και προτείνονται εύκολες κατασκευές για μαθητές. Οι εννοιολογικές θεματικές αφορούν στο τοπικό περιβάλλον, το τοπικό οικοσύστημα, την προσωπική και συλλογική ευθύνη της διατήρησης του πράσινου στο άμεσο περιβάλλον, τους ελεύθερους χώρους, την αξιοποίηση, ψυχαγωγία, τις βιοτεχνολογικές εφαρμογές, τη διαχείριση φυσικών πόρων, το ανθρωπογενές περιβάλλον, την ποιότητα ζωής, τη γνωριμία με την τέχνη. Ακολούθησε συζήτηση/ανάλυση με τους μαθητές, και η παρακίνηση να 'οραματιστούν' κατά την επίσκεψη μας στα ερείπια των νερόμυλων τη λειτουργία τους.

Έως τώρα εργαζόμασταν πάνω σε ευρύτερους στόχους, ένα γενικό πλάνο που αναλύουμε σε διαδοχικές συναντήσεις. Πάντα όμως *μετά από τη γενική τοποθέτηση επανερχόμαστε σε συγκεκριμένο διδακτικό στόχο*, στις πρώτες συναντήσεις για τη *συνεργασία της ομάδας και την ατομική έκφραση, το χώρο και το χρόνο των επισκέψεων*, στις επόμενες συναντήσεις για τα *πρόσωπα/κατοίκους της περιοχής, τις δράσεις τους από το παρελθόν έως σήμερα*. Όλο το προηγούμενο υλικό μαζί με το υλικό που έφεραν οι τρεις ομάδες θα έπρεπε να αξιοποιηθεί κατά την επίσκεψη μας στο Φαράγγι των Μύλων και στις συναντήσεις μας με τους προσκεκλημένους επιστήμονες. Παρακάτω παραθέτουμε μερικές από τις πληροφορίες/σημειώσεις που εντόπισαν οι μαθητές στις τρεις ομάδες εργασίας.

ΠΑΝΩ ΜΥΛΛΟΙ

Η μεγάλη αφθονία των πηγαίων νερών της «Άγιας αυτής Δύναμης» και η μαγεία του τοπίου, γίνονται χτίζονται οι πρώτοι νερόμυλοι και τα σπίτια, που πληθαίνουν με το χρόνο και δημιουργούν διάφορους οικισμούς «Πάνω και Κάτω Μύλου».

Αρχικά τα σπίτια χτίζονται στην δυτική κοίτη του ποταμού, στην περιοχή «Αρχοντικά» που βρίσκεται ενάντι το χωριό με την αμαξωτό δρόμο που κατευθύνεται στο Χρωμοναστήρι.

Στην περιοχή αυτή «Χαλασές» που αργότερα γίνεται γειτονιά του χωριού, σώζονται σήμερα ερείπια του χωριού.

Το τοπωνύμιο «Αρχοντικά» που χρησιμοποιείται και σήμερα, δόθηκε στην περιοχή αυτή από τον 16ο αιώνα, που δεσπόζει ακόμα μέσα στο καταπράσινο φαράγγι.

Σ' αυτή λοιπόν την κοίτη του ποταμού με το απότομο πρανές, επέλεξαν να κατοικήσουν οι πρώτοι επιβεβλημένοι, διότι έτσι απέφευγαν το ενδεχόμενο του αποκλεισμού από τα συχνά φουσκώματα.

Τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας στην Κρήτη και πιθανότατα μετά από τον μεγάλο σεισμό και μικρά ρήγματα που ανάγκασαν τους κατοίκους να εγκαταλείψουν αυτή την περιοχή και να αφεθούν ηπιότερες κλίσεις, εκεί που βρίσκεται σήμερα ο εγκαταλειμμένος οικισμός Μύλοι, και πιο σ

ΚΑΤΩ ΜΥΛΛΟΙ

Βορειότερα του πρώτου οικισμού κατά μήκος του ρυακιού και μετά από διαδρομή είκοσι περίπου Κάτω Μύλων, με λιγιστές ερειπωμένες μυλοκατοικίες.

Οι περισσότεροι και αποδοτικότεροι νερόμυλοι του Μυλωνά, βρίσκονται πριν και μετά από αυτά περισσότερα νερά. Η εγκατάλειψη έγινε ταυτόχρονα και στους δύο οικισμούς το 1972.

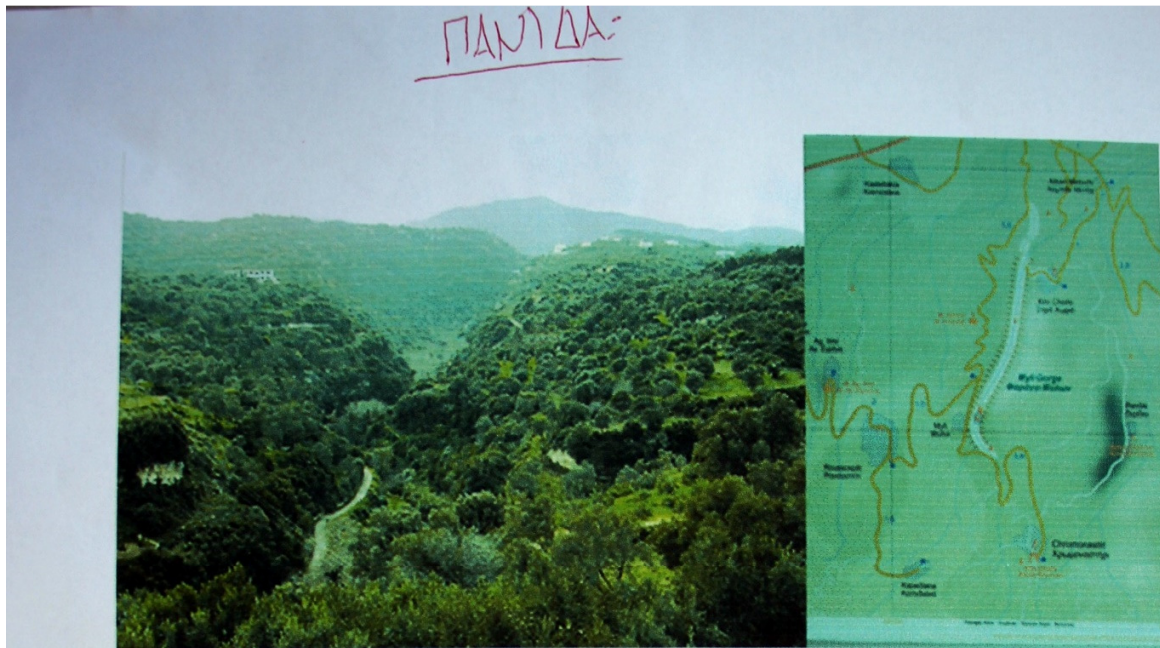
Τα χρόνια της Τουρκοκρατίας οι περισσότεροι Τούρκοι κατοικούσαν στους Κάτω Μύλους καθότι κατά μήκος του ποταμού, μέχρι το μετόχι του Αλμπάνη.

Ομάδα ~~B~~ B

Το φαράγγι των Μύλων

Αυτό το καταπράσινο φαράγγι φιλοξενεί πολλά σπάνια είδη της κρητικής χλωρίδας. Η περιήγηση του φαραγγιού είναι δυνατή μόνο με τα πόδια. Το φαράγγι είναι κυριολεκτικά πνιγμένο μέσα στο πράσινο. Το φαράγγι λόγω των υδρολογικών ανάγκων, κατέχει μια ιδιαίτερη θέση στην περιφέρεια της επαρχίας Ρεθύμνου από άποψη χλωρίδας. Εξαιτίας των κλιματολογικών και υδρολογικών ιδιομορφιών συντίθεται ένα εννοικό σύνολο για την ανάπτυξη ενός πλούσιου σε είδη φυσικού κόσμου. Εννοικοί επίσης είναι και οι υδρολογικοί παράγοντες, οι οποίοι έχουν σχέση με την ύπαρξη χλωρίδας, όπως στα παραδείγματα είναι οι ζωικοί οργανισμοί που υπάρχουν στην περιοχή. Η περιοχή των Μύλων αποτελεί μια αξιολογημένη μορφή της αρμονικής σχέσης του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον κατά την προβιομηχανική εποχή. Κυριολεκτικά κρημνισμένο στο φαράγγι και στην πυκνή βλάστηση θυμίζει μέρη εξωτικά ανάμεσα στους λόγους "Περιοιρέ" και τον "Πούρη". Η σπάνια φυσική ομορφιά του τοπίου, προσφέρει μια στοιχειώδη φυσική και συναισθητική ξεκούραση.

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Εξαιτίας της ιδιομορφίας του φαραγγιού κατοικεί ακόμα και σήμερα ένας πλούσιος αριθμός μικρόσωμων ζώων. Είναι ο τελευταίος τόπος του βόρειου ορεινού όγκου του Βρύσινα στον οποίο μπορείς να συναντήσεις ποτάμια και παραποτάμια είδη του ζωικού κόσμου.

Μοσχαίικος
Δρυϊζικος
H

Μοσχαίικος Δρυϊζικος
Πίικρος Μοσκαλόικουλας
Ξιφικων Πατφούικος
Σεερίικηνα Ζαμρεζακικη
Ελευθερίικα Σαυαρούικη

ΟΜΑΔΑ Β: ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ
ΝΟ ΤΖΑΚΗ
ΔΗΜΗΤΡΙ

ΦΑΡΑΓΓΙ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ !!!
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

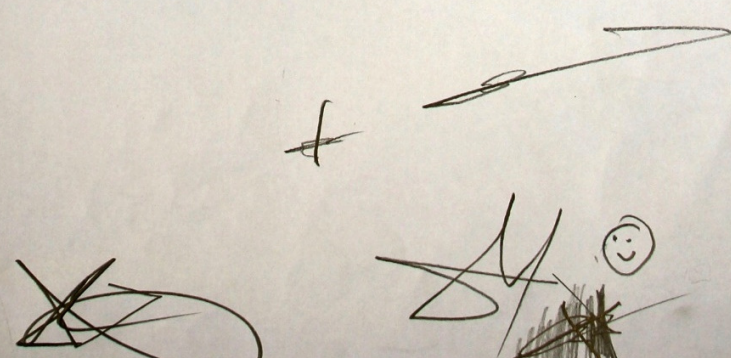
Μέσα στο Μυλωνιανό φαράγγι, που αρχίζει στα δυτικά του Χρωμοναστηρίου και φθάνει σχεδόν στη θάλασσα, κτίστηκαν οι μικροί οικισμοί των Μύλων. Εύκολα η περιοχή μπορεί να χαρακτηριστεί ως περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους με πλούσια πανίδα και χλωρίδα που ζωογονείται με τρεχούμενα νερά.

Κατά μήκος της κοίτης ποταμού, που διασχίζει το φαράγγι, υπάρχουν χαλάσματα παλιών νερόμυλων από τους οποίους πήραν και τα ονόματα τους οι οικισμοί ΠΑΝΩ και ΚΑΤΩ Μύλλοι.

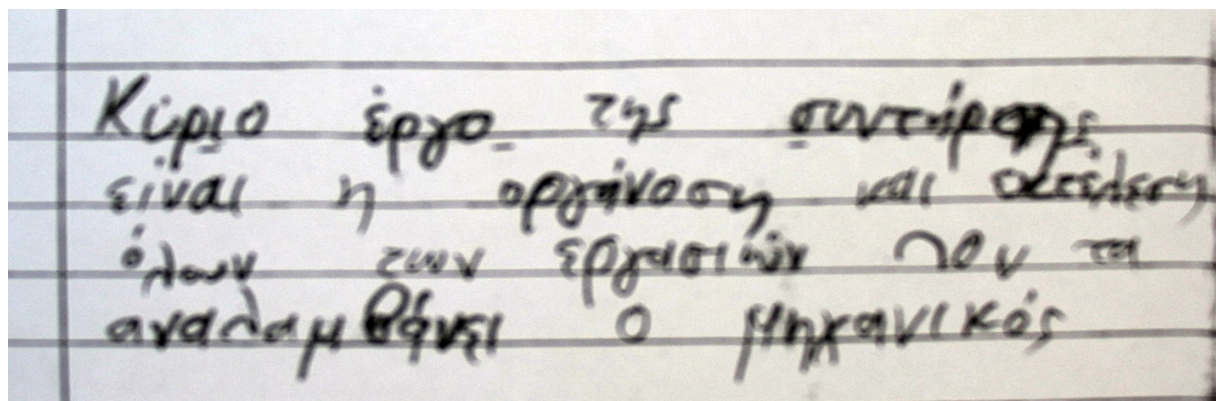
Η ιστορία τους καθώς και η ιστορία των νερόμυλων, ξεκινά πιθανότατα το Μεσαίωνα. Η παραγωγή και κυρίως η αλευροποίηση των σιτηρών, ήταν ιδιαίτερα σημαντική κατά τους περασμένους αιώνες, γιατί τροφοδοτούσαν αδιάκοπα την πόλη του Ρεθύμνου, την Φορτέτζα και τις γύρω περιοχές με αλεύρι και αρτοσκευάσματα.

Υπάρχουν ακόμη απομεινάρια από το υδροδίκτυο και από εξαρτήματα του μηχανισμού των νερόμυλων, τα οποία ο επισκέπτης μπορεί να παρατηρήσει.

Η περιήγηση του φαραγγιού είναι δυνατή μόνο με τα πόδια μετά από ολιγόωρη διαδρομή. Μια διαδρομή σχετικά δύσβατη που αποζημιώνει όμως τους περιηγητές της με μοναδικές δροσιστικές εικόνες αναψυχής, ιδιαίτερα την άνοιξη και το καλοκαίρι.

Ομάδα Β: Το Οικολογικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων

Με αρκετά χρόνια καθυστέρηση, άναψε τελικά το "πράσινο φως" για την ανάδειξη και την αξιοποίηση του φαραγγιού των Μύλων στο Ρέθυμνο, που είναι μια περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και βρίσκεται πολύ κοντά στην πόλη.

Ήδη σήμερα υπογράφηκε η σύμβαση ένταξης του έργου στο ΕΣΠΑ, προϋπολογισμού 450 χιλιάδων, ενώ το έργο εκτιμάται ότι θα έχει ολοκληρωθεί μέχρι το φθινόπωρο.

Ειδικότερα, είχαν εκφράσει πολλές φορές στο παρελθόν κραυγή αγωνίας, είχαν συναντήσει τους αιρετούς εκπρόσωπους του τόπου, ενώ αρκετά συχνά έκαναν και "παρέλαση" στις αρμόδιες υπηρεσίες. Όμως, παρόλα αυτά το αίτημά τους στο πέρασμα των χρόνων δεν ικανοποιείτο.

Ο λόγος για τους λιγοστούς κατοίκους του οικισμού Μύλοι του δήμου Ρεθύμνου, οι οποίοι ζητούσαν μετ' επιτάσεως ν' αξιοποιηθεί και ν' αναδειχθεί το φαράγγι της περιοχής τους που είναι μια περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

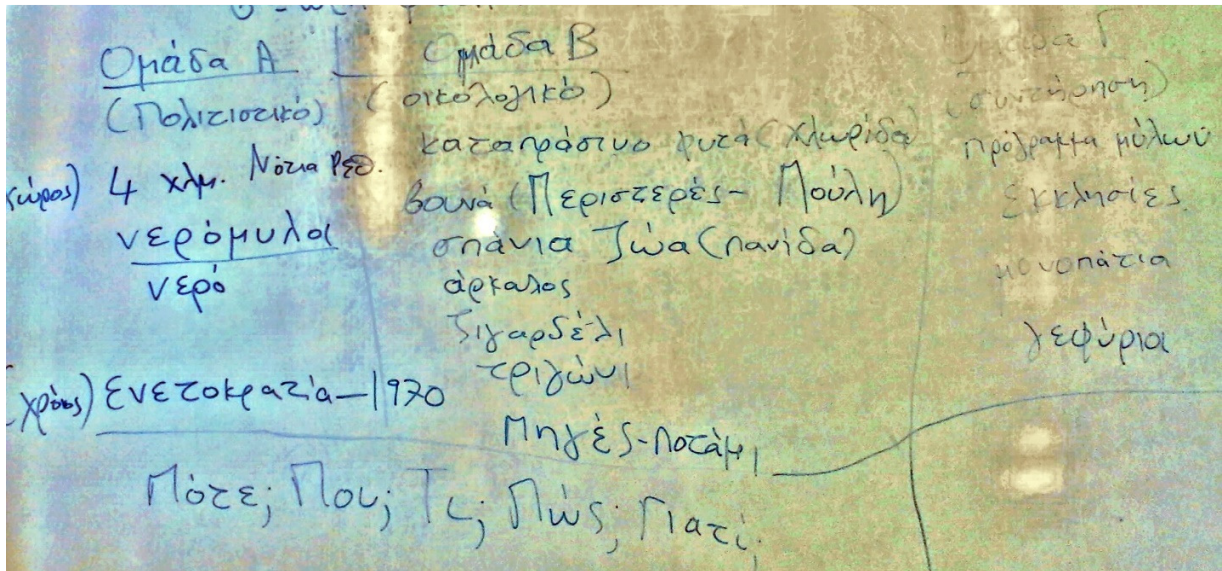
Τελικά το πλήρωμα του χρόνου έφτασε σήμερα, καθώς υπογράφηκε επιτέλους η σύμβαση ένταξης του έργου στο ΕΣΠΑ για την ανάδειξη και την αξιοποίηση του φαραγγιού των Μύλων. Πρόκειται για ένα έργο 450 χιλιάδων ευρώ που θα υλοποιηθεί άμεσα και θα τελειώσει μέχρι το επόμενο φθινόπωρο, όπως υπογράμμισε μεταξύ άλλων ο δήμαρχος, Γιώργος Μαρινάκης.

Με βάση τη μελέτη το έργο συνολικά αφορά στην ανάδειξη, στην προστασία, στη διατήρηση, αλλά και στη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος στην περιοχή του φαραγγιού των Μύλων.

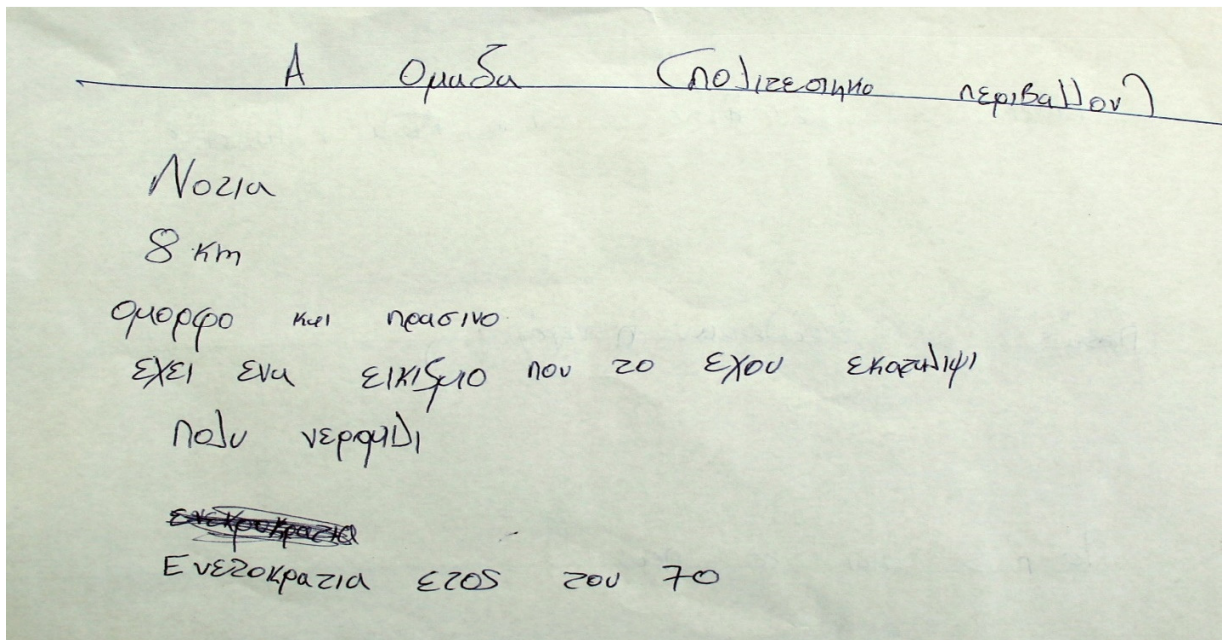
Επίσης προβλέπεται και η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για την οργάνωση της επισκεψιμότητας του χώρου, που θα επιτρέψουν την γνωριμία του κοινού με την περιοχή, δίνοντας την ώθηση για ανάπτυξη του ενδιαφέροντος τόσο για επίσκεψη των περιοχών αυτών, όσο και για αναψυχή μέσω εφαρμογής κατάλληλων μέτρων, δράσεων και έργων υποδομής.

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Όταν κάθε ομάδα παρουσίαζε το υλικό που είχε ερευνήσει και συγκεντρώσει στην τάξη, ταυτόχρονα προσπαθούσαμε να κάνουμε μια αποδελτίωση, καταγραφή των λέξεων κλειδιών αυτών των κειμένων-σημειώσεων στον πίνακα. Επίσης ένας μαθητής ή μαθήτρια από κάθε ομάδα κρατούσε σημειώσεις για την ομάδα τους.

Αποδελτίωση των πληροφοριών των τριών ομάδων

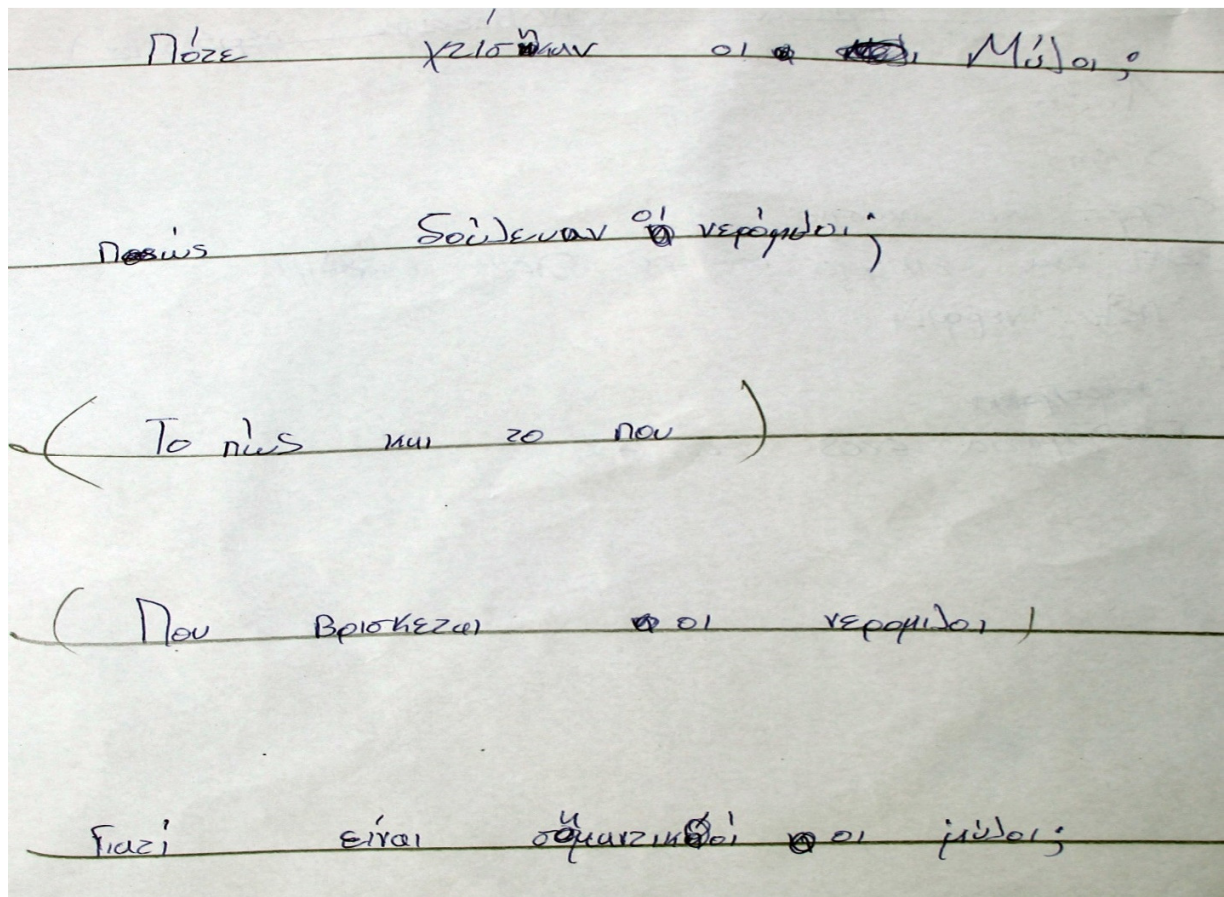
Ομάδα Β (Οικολογικό περιβάλλον)
Καταπράσινο τοπίο
Βουνά
«Περιοτέρε»
«Πούλη»
Ομορφιά τοπίου
πράσινη όαση
Βρύσινα
Σπάνια ζωατικά: Αρκάδος, Σουδαρέλι, και Τριγύνη.
Πλούσιες πηγές
Παραποτάμια
ρεχόμενα νερά
Πλούσια σκιά, δέντρα
πλούσια είδη φυτών

Ομάδα Γ (Θέμα Συντήρηση)
Λέξεις κληδεία
ένα νερόμυλο
Χτίζονται στα μισοτόπια
Ισχυροί άνεμοι
όπηλαιώδες νερούς
φρόθος κατολήθθησης
οργάνωση — εκτέλεση
συντήρηση
(χώρος) Α. Χλμ. Νοτία
Πότες
Πους
Σης
Πως
γιατί;

Σημειώσεις των τριών ομάδων

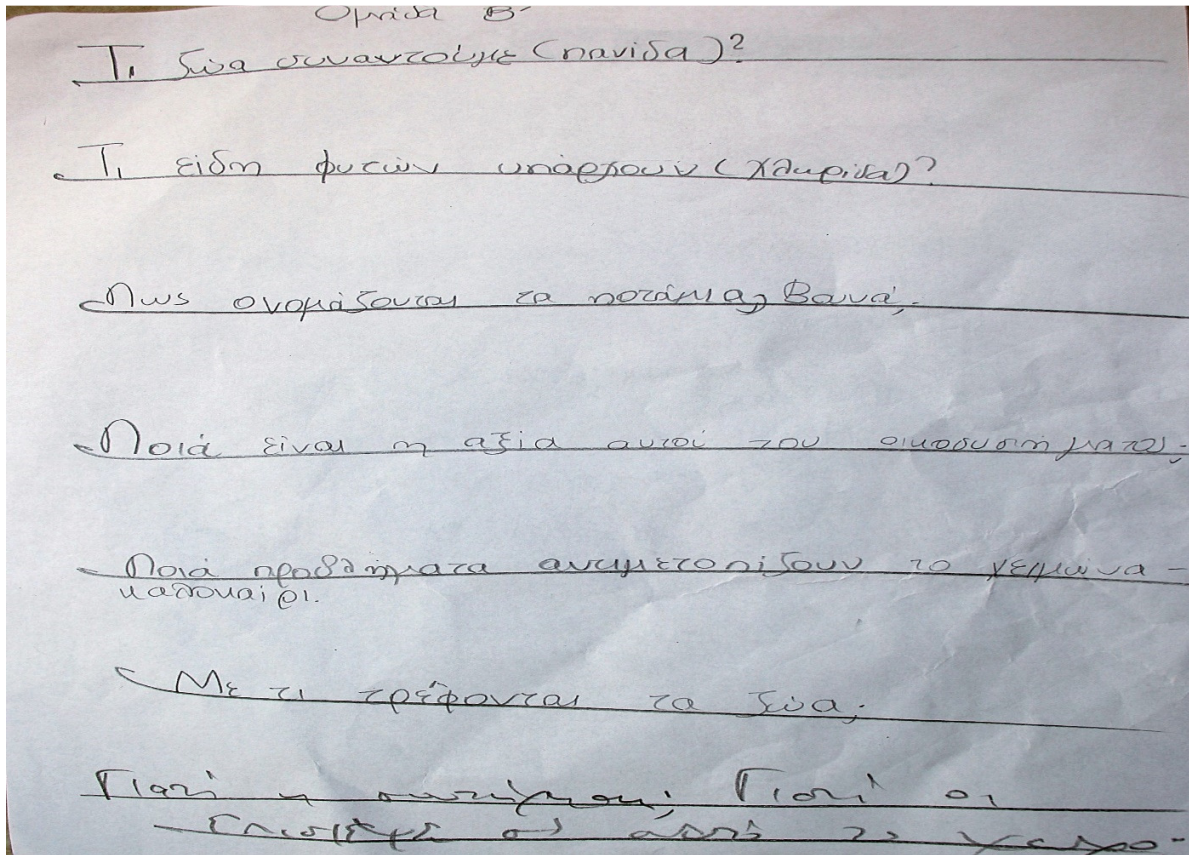
«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Οι βιβλιογραφικές πηγές έπρεπε να γίνουν ερωτήσεις στην επίσκεψη. Οι ερωτήσεις θα απευθύνονταν στον αρχαιολόγο για τα πολιτιστικά θέματα (Ομάδα Α) και στη γεωπόνο για τα θέματα οικολογίας και το πρόγραμμα συντήρησης (Ομάδα Β και Ομάδα Γ). Κάθε μαθητής/τρια ανέλαβε να κάνει μια ερώτηση, όπως καταγράφεται και στο σχολικό ντοκιμαντέρ που ετοιμάσαμε «Το Φαράγγι των Μύλων».

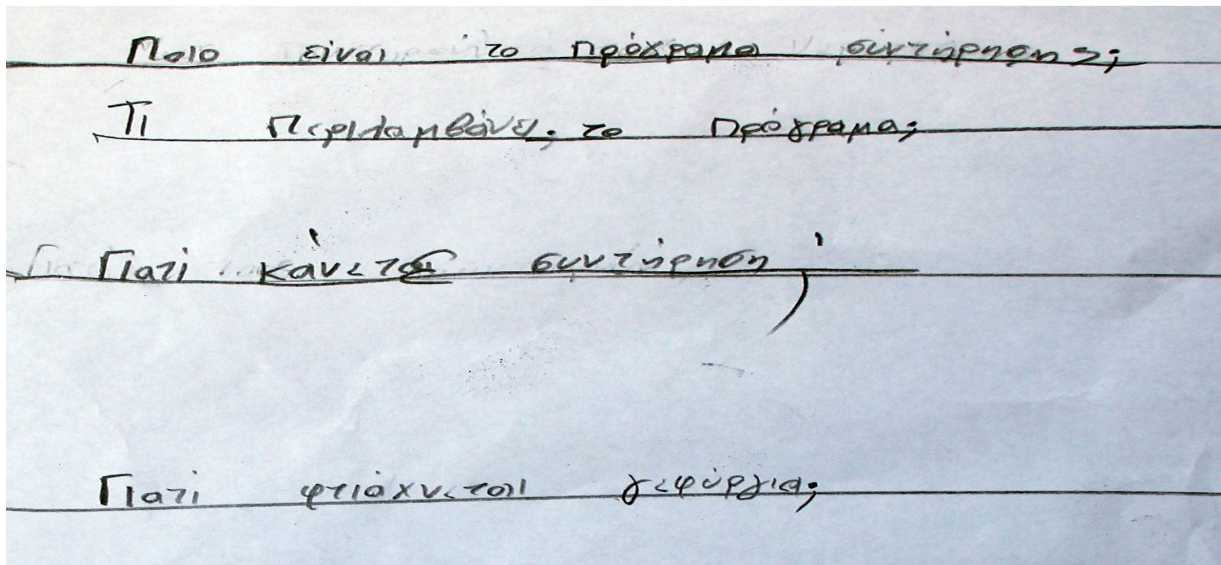

Ερωτήσεις Ομάδα Α

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Ερωτήσεις Ομάδα Β

Ερωτήσεις Ομάδα Γ

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Η προετοιμασία των επισκέψεων ξεκίνησε στις αρχές Οκτωβρίου του 2014, θέλαμε να επισκεφτούμε το Φαράγγι των Μύλων πριν έρθει ο χειμώνας και η πρόσβαση ίσως ήταν δυσκολότερη. Η χρονική προετοιμασία αφορούσε ταυτόχρονα στην εκπαιδευτική διαδικασία με τους μαθητές, όσο και στην επίλυση μιας σειράς πρακτικών θεμάτων όπως ήταν η επικοινωνία μας με την Αρχαιολογική Υπηρεσία, την Υπηρεσία Πράσινου του Δήμου Ρεθύμνου. Η αρχαιολογική υπηρεσία μας ζήτησε σχετική αίτηση την οποία ετοιμάσαμε: *«Σε συνέχεια της τηλεφωνικής μας επικοινωνίας σχετικά με την υλοποίηση του εκπαιδευτικού μας προγράμματος: «Το Οικολογικό και Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων», σας παρακαλούμε την Παρασκευή 13 Νοεμβρίου 2014 το πρωί στις 8:30 να ενημερώσετε τους 16 επισκέπτες-μαθητές μας στους Μύλους για τους νερόμυλους/εκκλησίες στο Φαράγγι των Μύλων. Θα ακολουθήσει ενημέρωση από την Υπηρεσία Πράσινου του Δήμου Ρεθύμνης από την υπεύθυνη γεωπόνο, για το οικολογικό περιβάλλον και το πρόγραμμα συντήρησης μονοπάτια, γεφύρια. Η επίσκεψη των μαθητών θα βιντεοσκοπηθεί για εκπαιδευτικούς/ενημερωτικούς σκοπούς, μας προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι κανένας από τους 16 μαθητές της Ε' Τάξης που τυχαία συμμετέχουν δεν έχει επισκεφτεί αυτό τον αξιόλογο και τόσο κοντινό στην πόλη χώρο. Ελπίζουμε ότι με τη δική σας υποστήριξη θα τον προσεγγίσουμε πληρέστερα, θα ενημερώσουμε, θα ερευνήσουμε, θα μάθουμε...»* (βλ. παράρτημα 2).

Για όλες τις παραπάνω διαδικασίες είχαμε ζητήσει από τους συμμετέχοντες μαθητές να ενημερώνουν τους γονείς τους, να ζητούν τη βοήθειά τους και να μοιράζονται μαζί τους. Πριν από την υλοποίηση της εκπαιδευτικής επίσκεψης στείλαμε ενημερωτικό σημείωμα στους γονείς, μαζί με δυο υπεύθυνες δηλώσεις: (α) για τη συμμετοχή τους παιδιού τους στην επίσκεψη/εκδρομή, και (β) ξεχωριστά για τη συμμετοχή του παιδιού τους στην κινηματογράφηση που θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου μας ή σε άλλη εκπαιδευτική ιστοσελίδα (βλ. παράρτημα 3). Όλοι οι μαθητές πήραν τη σχετική άδεια εκτός από δυο, οι οποίοι όμως συμμετείχαν κανονικά στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Το καινοτόμο πρόγραμμα είχε πολλές άγνωστες και σύνθετες αλλά πάντα ενδιαφέρουσες πτυχές για όλους εμάς, μαθητές και εκπαιδευτικούς που το υλοποιήσαμε.

Η Υδροκίνηση στις Προ-βιομηχανικές κοινωνίες: ο Μύλος είναι ο Άνθρωπος και η Κτίση ο Μυλότοπος

Ο άγνωστος λαϊκός τεχνίτης αναφέρει «... η πόλις είναι το σύμβολο της κοινωνίας. Η ύπαιθρος είναι το σύμβολο της αγάπης και της φροντίδας του Θεού για τον άνθρωπο... αλλά η πληρότης της εις χαρά και σοφία δεν έγινε κτίσμα του ανθρώπου... Η ανθρώπινη κοινωνία και η ωραιότητα της φύσης πρέπει να απολαμβάνονται μαζί...» (Μουζάκης, 2008, σελ. 31). Η εκμετάλλευση του νερού, του αέρα, της γης και τα γεννήματα της στην προβιομηχανική κοινωνία εκφράζει την παραδοχή στις κοσμικές δυνάμεις και τα γήινα υλικά. Η

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

παραδοσιακή αρχιτεκτονική συνθέτει τα στοιχεία. Τα τέσσερα θεμέλια στοιχεία συγκροτούν το μοντέλο πάνω στο οποίο χτίζει ο άνθρωπος. Αυτή η αντίληψη καταγράφεται στα νομικά έγγραφα του Βυζαντίου: «*Τεσσάρων όντων στοιχείων, πυρός, αέρος, ύδατος, γης, από δη τούτων αμφισβητήσεις τοις ανθρώποις εγγίνονται*». Και ο Γεωργικός Νόμος των Ισαύρων τον 8^ο αιώνα, ορίζει το πλαίσιο για την εγκατάσταση των νερόμυλων εις «*τόπον επιτήδειον εις εργαστήριον μύλου*» (σελ. 86). *Είναι η ισορροπία του ανθρώπου (Μύλος) με την κτίση (Μυλότοπος)*. Αυτή την αξία της ισορροπίας του ανθρώπου με τη φύση αναζητήσαμε και στο εκπαιδευτικό μας πρόγραμμα.

Το φυσικό στοιχείο «ποτάμι» έλαβε γεωπολιτική, στρατιωτική, οικονομική σημασία και έγινε αντικείμενο λατρείας από τον άνθρωπο. Η ύπαρξη τροχών με ξύλινα φτερά για την παραγωγή αλευριού περιγράφεται στον κώδικα Χαμουραμπί. Όμως πρώτος ο Στράβων (64 π.Χ.-19 μ.Χ.) ανέφερε «*μηχανές αλέσματος με την κινητήρια δύναμη του νερού τους «υδραλέτες» στα Κάβειρα*». Αναφορές υπάρχουν και σε αραβικά και ρωμαϊκά χειρόγραφα. Ένας από τους πρώτους καταγεγραμμένους νερόμυλους στην Ελλάδα ανασκάφτηκε στην Αρχαία Αγορά στην Αθήνα μεταξύ 450-480 μ.Χ.

Οι κατασκευές και οι επινοήσεις όπως οι μοχλοί, οι σφήνες, ο τροχός, το αλέτρι, η καλλιέργεια και η αποθήκευση τροφών ώθησαν τις κοινωνίες, οι πληθυσμοί αυξήθηκαν και έκαναν επιτακτική την ανάγκη για την *καθημερινή παραγωγή αλευριού*. Οι νερόμυλοι (οι ανεμόμυλοι κτλ.) διαδοθήκαν για την κάλυψη των μεγάλων καταναλωτικών οισιτιστικών αναγκών. Ένα από τα μεγαλύτερα συστήματα υδροτροχών φτιάχτηκε από τους Ρωμαίους στην πόλη Αρλ της Γαλλίας το 300 μ.Χ. Το νερό από το υδραγωγείο περνώντας από ένα σύστημα δεκαέξι υδροτροχών που συγκροτούσαν μια τεράστια μηχανή, άλεθε κάθε μέρα ποσότητα σιτηρών ώστε να παραχθεί αλεύρι για να τραφούν 12.000 άνθρωποι (Εξέλιξη των Επιστημών και της Τεχνολογίας, 2005).

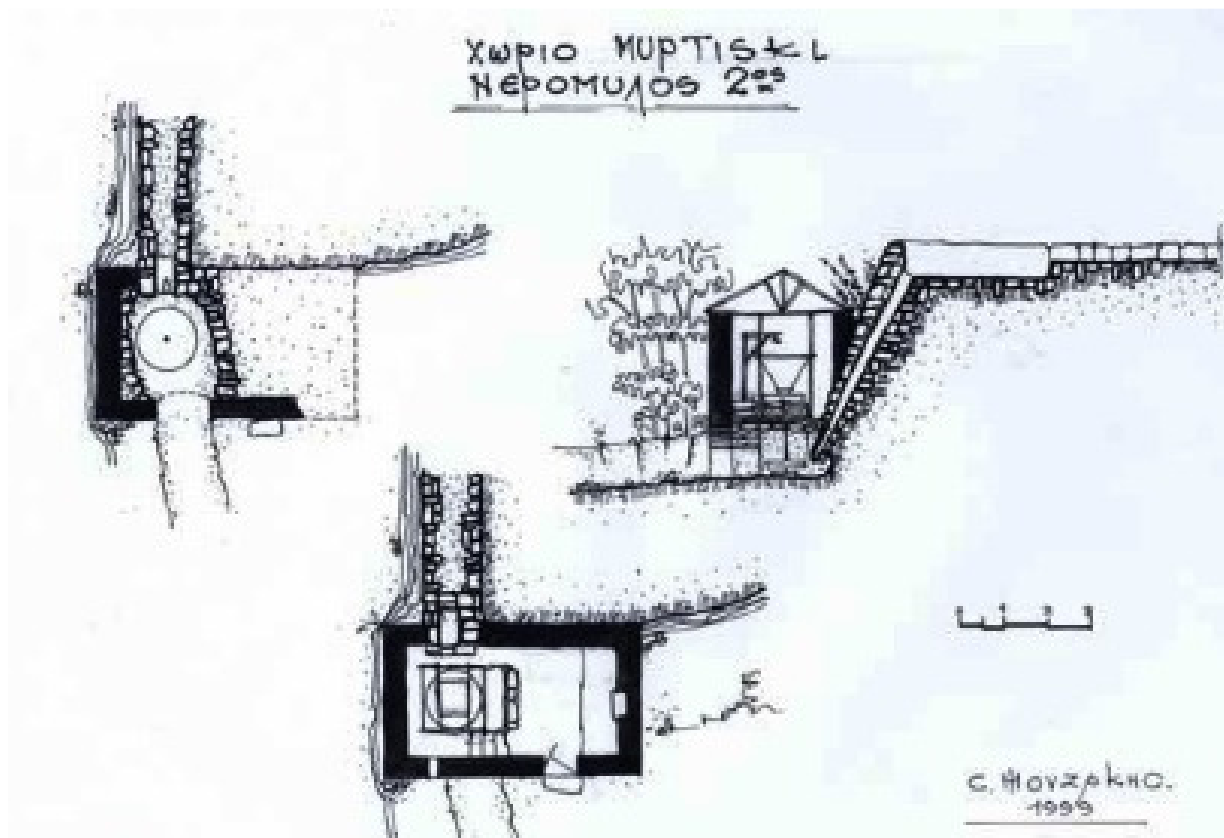
Από τον 11^ο αιώνα χτίζονταν νέες πόλεις με αναπόσπαστο στοιχείο τους νερόμυλους σε σημεία στρατηγικής σημασίας. Στα επίπεδα μεγάλα πλωτά ποτάμια της κεντρικής Ευρώπης οι νερόμυλοι διαθέτουν τεράστιους τροχούς, ενώ στην ανατολή και στον ελλαδικό χώρο αναπτύσσεται ένας άλλος τύπος νερόμυλου με μικρότερη φτερωτή για τα ορμητικά ρυάκια και ποτάμια που κατεβαίνουν από τα βουνά.

Στη βυζαντινή αγροτική κοινωνία ορίζεται το «χωρίον», μια ξεχωριστή γεωγραφική - τοπογραφική ενότητα με συγκεκριμένα όρια μέσα στην οποία οι αγρότες καλλιεργούν. Οι μύλοι αναγνωρίζονται ως πρωταρχικά παραγωγικά μέσα της πρωτογενούς οικονομίας και φορολογούνται κατ' αποκοπή, είτε ως κτίριο, είτε ανάλογα με τον αριθμό των μυλόπετρων. Την επανάσταση του 1821 στο ελλαδικό χώρο όλοι σχεδόν οι μύλοι

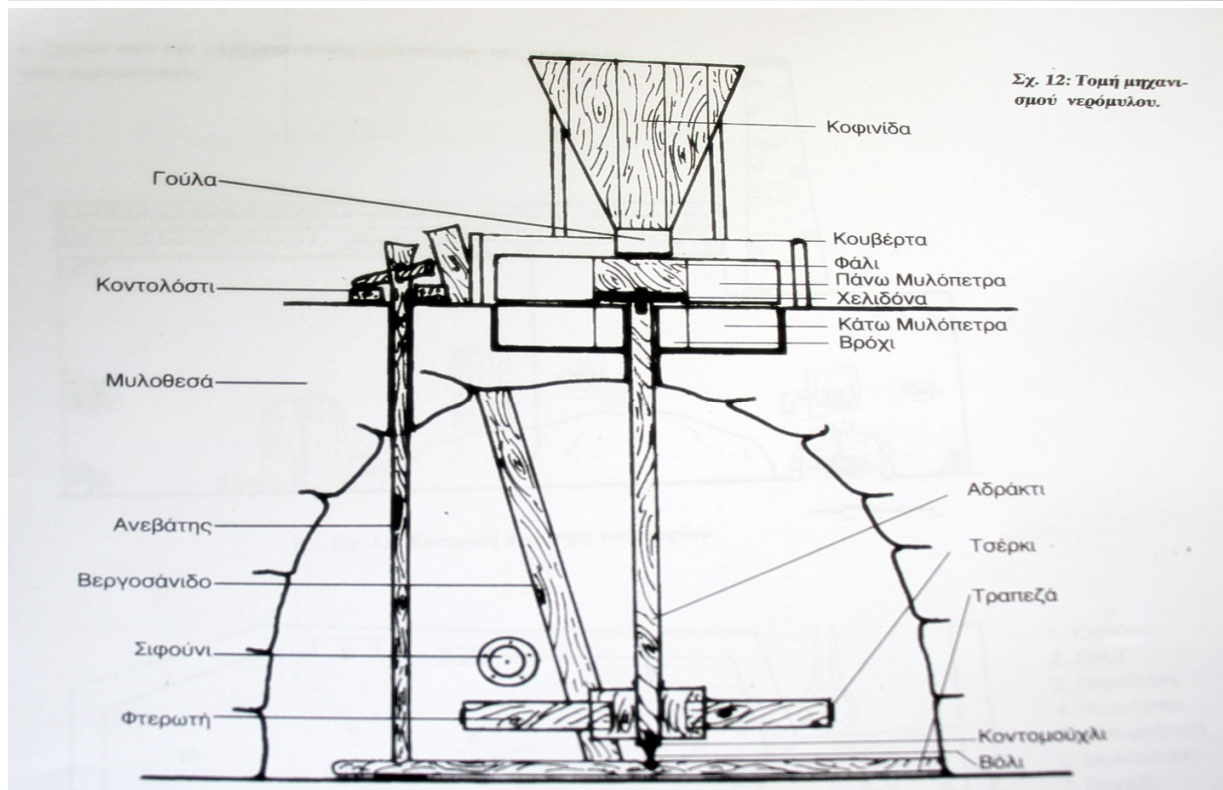
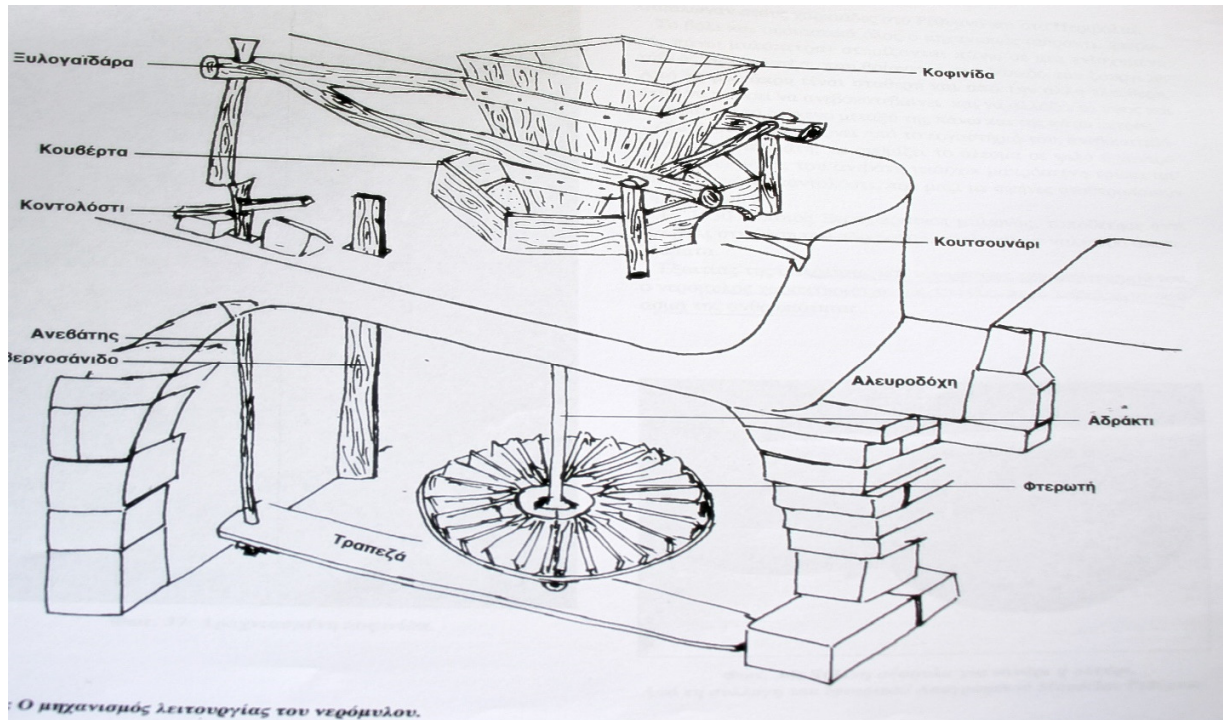
«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

επιτάχτηκαν ή καταλήφθηκαν ως εθνικά κτήματα στην υπηρεσία του κράτους (Μουζάκης, 2008).

Η κατασκευή του νερόμυλου, αποτελεί το αποκορύφωμα της λαϊκής αρχιτεκτονικής, βλ. στα παρακάτω σχεδιαγράμματα. Επίσης περιγράφεται αναλυτικά στη βιβλιογραφία. Προαναφέραμε ότι για την καλύτερη κατανόηση για τους μαθητές, ετοιμάσαμε ένα σχετικό βίντεο που τους προβάλαμε, ήταν ένα ταξίδι με τη μηχανή του χρόνου στις προβιομηχανικές κοινωνίες (βλ. «Νερόμυλοι - Τρίτο Δημοτικό Σχολείο», στο σύνδεσμο: <http://youtu.be/ccitMU0jbCQ>). Σε αυτό το εκπαιδευτικό βίντεο οι παρακάτω πληροφορίες 'ζωντάνεψαν'.

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Σχεδιαγράμματα Μαραγκάκη (1996) «Οι Νερόμυλοι του Ρεθύμνου»

Οι νερόμυλοι χρησιμοποιούνταν εκατοντάδες χρόνια για το άλεσμα σιτηρών, ενώ σήμερα χρησιμοποιούνται κυρίως ηλεκτρικοί μύλοι, στην Ελλάδα βρίσκουμε όμως ακόμη μύλους που εξακολουθούν να λειτουργούν. Ο νερόμυλος είναι η πρώτη μηχανή παραγωγής έργου που κατασκεύασε ο άνθρωπος με τη χρήση φυσικής, ήπιας και ανανεώσιμης πηγής ενέργειας. Με τη δύναμη που δημιουργεί η πτώση του νερού από ψηλά ή η ροή του και με τη βοήθεια του τροχού, εφεύρεση που άλλαξε την ανθρώπινη ιστορία, κινήθηκαν απλές και στη συνέχεια πολύπλοκες μηχανές, που κάλυψαν τις περισσότερες ανάγκες των προβιομηχανικών κοινωνιών, αντικαθιστώντας στις πρώιμες μηχανές την ανθρώπινη ή ζωική δύναμη (χειρόμυλοι και ζώομυλοι), κινητήριες δυνάμεις πριν το νερό και τον αέρα. Ο μηχανισμός του νερόμυλου συγκροτείται από δύο μέρη: το «κινητικό», που το αποτελούν η φτερωτή και τα εξαρτήματά της, και το «αλεστικό», που περιλαμβάνει τις μυλόπετρες με τα εξαρτήματα λειτουργίας. Οι μυλόπετρες προέρχονταν συνήθως από τη Μήλο και την Κίμωλο, επειδή σε αυτά τα μέρη τα εδάφη είναι ηφαιστειογενή. Η ποιότητά τους είναι άριστη, και γι' αυτό ήταν ακριβότερες.

«Ο νερόμυλος επιγραμματικά συγκροτείται από τη «δέση», το «μυλαύλακο», τη «μυλοκρέμαση» με τον πύργο «υδατόπτωσης» από όπου το νερό δια μέσου του προσαγωγού έπεφτε στο άνοιγμα του κτιστού πύργου, ή το «βαγένι», κάποτε ξύλινο ή μεταλλικό, από όπου οδηγούταν εξερχόμενο από το «σιφόνι», στη «φτερωτή» και μετέδιδε κίνηση στο μηχανισμό άλεσης. Το "εργαστήριο», ο χώρος όπου βρίσκεται ο αλεστικός μηχανισμός, κατά κανόνα σε ενιαίο δωμάτιο με την αποθήκη όπου τοποθετούνται τα γεννήματα, αλλά και τα αλέσματα και το χώρο αναμονής των πελατών. Τον υπόγειο χώρο, το «ζουριό», ο οποίος στεγάζει τη «φτερωτή», παλιότερα ξύλινη και αργότερα μεταλλική, διάμεσου του οποίου το νερό επανέρχεται στον ποταμό και τέλος, το κρεβάτι για την ολιγόωρη ανάπαυση του μυλωνά δίπλα σε μικρό τζάκι. Συχνά, σε απομακρυσμένες θέσεις και κατά κανόνα στον πρώτο όροφο, κτίζεται και το «μυλόσπιτο»... Κάποτε, ένας ιδιαίτερος χώρος, πολύ κοντά στο μύλο, διαμορφώνεται για την εγκατάσταση της «νεροτριβής» ή «ντριστελάς» η οποία έχει τη δική της ανεξάρτητη παροχή» (Μουζάκης, 2008, σελ. 59). Με τις ερωτήσεις που προετοιμάσαμε με συστηματική ανάλυση με τους μαθητές μας, τα παιδιά μπορούσαν να σταθούν απέναντι στον υπεύθυνο για τους νερόμυλους αρχαιολόγο και να του υποβάλουν ερωτήσεις για τη λειτουργία τους.

Στην Κρήτη κατά τη Βενετοκρατία στο πλαίσιο της γεωργικής πολιτικής της «σιτάρκειας», δηλαδή της στρατηγικής αυτονομίας σε αλεύρι την περίοδο των αποκλεισμών, δημιουργήσαν «μυλοοικισμούς» με σκοπό την επαρκή τροφοδοσία του πληθυσμού. Ως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης με τους ντιζελοκινητήρες και τον ηλεκτρισμό οι Μύλοι εγκαταλείφθηκαν για να λειτουργήσουν ξανά στα χρόνια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου για λίγο και μετά να εγκαταλειφθούν οριστικά (Τζουανάκης, 1998). Τα τελευταία χρόνια γίνεται μια προσπάθεια πολιτισμικής ανασύλωσης των Μυλών. Αυτός ήταν ένας ολόκληρος πολιτισμός με τις αξίες του, όπως

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

μας επισήμανε κατά την ξενάγηση ο αρχαιολόγος κ. Κώστας Γιαπιτζόγλου, ήταν «ο Πολιτισμός των Μύλων», εξού και «μυθολογία», «μυλοθεσά», «μυλότοπος», «μυλοκόπι», «μυλόπετρα», «μυλαύλακο», «μυλόσπιτο», «μυλωνάς», «μυλωνιάτικα», κτλ. Μετά την επανάσταση του 1821 στα όρια του τότε ελληνικού κράτους βρέθηκαν 6.000 νερόμυλοι, από τους οποίους 5.500 περιήλθαν στο δημόσιο, κατά τα ¾ καταστραμμένοι. Στην Ελλάδα ο αριθμός των νερόμυλων από τους οποίους σώζονται ίχνη ξεπερνά τις 20.000. Βρίσκονται εκεί και μας υπενθυμίζουν ένα κόσμο που λειτούργησε σε ισορροπία με τη φύση. Μας καλούν να οριοθετήσουμε «οικοτόπους» που θα συντηρήσουν και θα προστατεύουν τις μνήμες, τα ήθη και τη φυσική ισορροπία του χώρου, η Κρήτη με το θαυμαστό φυσικό της πλούτο σε βιοποικιλότητα ειδών, οικοτόπων και τοπίων έχει ανάγκη προστασίας, αυτές οι αξίες μπορούν να καλλιεργηθούν.

Το Φαράγγι των Μύλων: Ένας Οικολογικός και Πολιτιστικός Παράδεισος δίπλα μας

Μόλις τέσσερα χιλιόμετρα δίπλα από την πόλη του Ρεθύμνου...

Ο σχηματισμός της χαράδρας των Μύλων οφείλεται στις τεκτονικές κινήσεις που δημιούργησαν τα ρήγματα στο ασβεστολιθικό έδαφος, και σε δεύτερο στάδιο από τη διάβρωση τους από το νερό. Σιγά σιγά σχηματίστηκε και ο χείμαρρος των Μύλων με πλούσιες πηγές του Αγίου Αντωνίου, των Πέντε Παρθένων κτλ., και οι δύο κοντά στον εγκαταλειμμένο οικισμό των Μύλων. Αυτή είναι και η μοναδική κοιλάδα στη γύρω περιοχή με τρεχούμενο νερό κατά τη διάρκεια του έτους. Εξαιτίας των κλιματολογικών και εδαφικών ιδιαιτεροτήτων συντίθεται ένα ευνοϊκό παραδεισένιο οικοσύστημα. Το φαράγγι ανάμεσα στους λόφους «Περιστέρε» και «Πούλη», είναι μια ζωντανή μαρτυρία της αρμονικής σχέσης του ανθρώπου με το περιβάλλον μέσα σε μια πυκνή βλάστηση. Εκεί θελήσαμε να βρεθούμε με τα παιδιά. Το οικολογικό και το πολιτιστικό περιβάλλον αποτέλεσαν μια βιωματική επαφή και μια πρόιμη ερευνητική ματιά για τα παιδιά.

Η χλωρίδα περιλαμβάνει αυτοφυή, δασικά, φαρμακευτικά, αρωματικά, ανθοκομικά φυτά. Ο περιηγητής του 1918 Π.Θ.Κουνιάκης γράφει: «Κάτω από μια αφάνταστης ομορφιάς φυσική καλύπτρα η γόνιμη γη οργά. Πηγαία νερά που αναβλύζουν από τη βάση πανύψηλου βράχου ρέουν στην κατωφέρεια και αρδεύουν τους οπωρώνες, τους ανθόκηπους και τους λαχανόκηπους απ' τη μια κι απ' την άλλη πλευρά ή ενώνονται και σχηματίζουν πραγματικούς καταρράκτες...». Σήμερα οι καλλιέργειες είναι εγκαταλειμμένες, όμως τα οπωροφόρα δέντρα, τα κλήματα εξακολουθούν να ωριμάζουν τα φρούτα τους ανάμεσα στις αγριάδες.

Εδώ δημιουργείται μια φυτοκοινωνία από αγιόκλημα, αγκάθι, τριφύλλι, αγριελιά, αθάνατο, ακόνιζα, ανωνίδα, αζόγγρο, ασφεντυλιά, αγουόδουρα, αγριοκυλάρισσο, αστιβίδα, αλάβανο, ατρίβολο, αστόρακα, ασφένταμο, αχινόποδα, ασπάλαθο, βάτο, βρούβα, δρυ, θύμο, κισσό, καρυδιά, λεμονιά,

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

μανταρινιά, μυρτιά, χαρουπιά, πικροδάφνη, παπαρούνα, πλάτανο, πορτοκαλιά, πρίνο, πεύκη, σκίνο, σπάρτο, φασκόμηλο, φραγκοσουκιά, φλόμο, φτέρη, κ.ά., και πολλά φρούτα και λαχανικά λωτό, μουσμουλιά, αχλαδιά, αμυγδαλιά, καρυδιά, ροδάκινά, μηλιά, σποροφόρα, εσπεριδοειδή κ.ά.

Εξαιτίας της ιδιομορφίας του φαραγγιού κατοικεί και ένας πλούσιος αριθμός ζώων όπως μικρά θηλαστικά (*άρκαλος/ασβός, σκαντζόχοιρος, ζουρίδα, νυφίτσα, λαγός, ποντικός, νυχτερίδα, αιγοπρόβατα*), ορινιθοπανίδα (*γεράκι, άγριο περιστέρι, κοτσόφι, μεκάτσα, ορτόκι, τσίχλα, σπουργίτι, ζυγαρέλι, ποταμίδα, τρυγόνι, τσαλαπετεινός, πέρδικα, γκιώνης*) έντομα (*μέλισσα, σφίγγα, μπούμπουρας, κουνούπι, αράχνη, μυρμήγκι, τζίτζικι, πασχαλιά*) ερπετά (*φίδι, κολυσαύρα, λιακόνι, χέλι, νερόφιδο, σκουλήκι*).

Ο εγκαταλειμμένος οικισμός των Μύλων χωρίζεται σε δυο οικισμούς τους «*Πάνω Μύλους*» (κοντά στο σύγχρονο οικισμό Μύλοι) και τους «*Κάτω Μύλους*» (κοντά στο σύγχρονο οικισμό Ξηρό χωριό). Εμείς επισκεφτήκαμε και τους δυο οικισμούς, τους Πάνω Μύλους με τον αρχαιολόγο, κ. Κώστα Γιαπιτζόγλου, και τους Κάτω Μύλους ως τους καταρράχτες με τη γεωπόνο κ. Νικολέτα Γκολφινόπουλου.

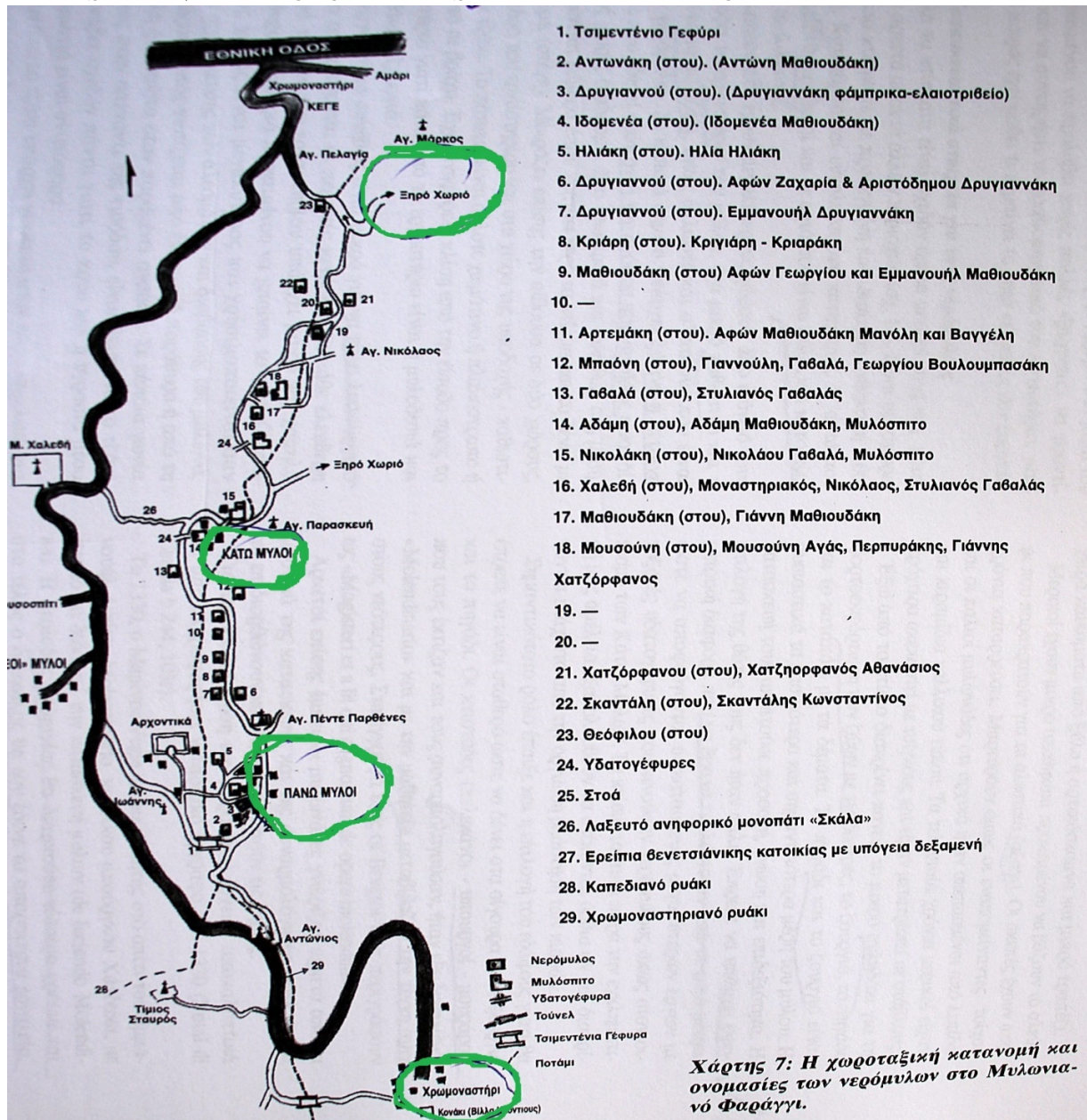
Η ιστορία των Μύλων πιθανότατα αρχίζει το Μεσαίωνα με σημαντική λειτουργία την τροφοδοσία της πόλης και της Φορτέτσας με αλεύρι για το ψωμί και τα αρτοσκευάσματα. Οι πρώτοι κάτοικοι του φαραγγιού πιθανότατα ήταν υπόδουλοι εγκατεστημένοι με τη βία από τους Βένετους για να κτίσουν τους μύλους. Στην απογραφή του 1583 πολλοί άνδρες χωρίς οικογένειες υπηρετούσαν ως μυλωνάδες. Αιτία της λειτουργίας τους ήταν η γεωργική πολιτική των Ενετών η «*σιτάρκεια*» για την ανεξάρτητη παραγωγή και μεταποίηση του σιταριού, έργο στρατηγικής σημασίας για την ανεξαρτησία σε περίοδο αποκλεισμών του νησιού από εχθρικούς στόλους. Αυτή την περίοδο η περιοχή αποκαλείται «*Καμηλάρι*» ως φέουδο των Καμηλάρι.

Αργότερα επί Τουρκοκρατίας ο οικισμός αποκαλούνταν «*Δεϊμενλού*» ή «*Δεϊμενλικ*», δηλαδή μύλοι-μυλότοπος. Το 1856 οι κάτοικοι μόλις που διασώθηκαν από ένα καταστροφικό σεισμό. Το 1881 οι χριστιανικές οικογένειές που κατοικούσαν στους Πάνω μύλους έφταναν στους 133 κάτοικους, 64 άνδρες και 69 γυναίκες. Οι Τούρκοι προτιμούσαν τα πιο εύφορα χωράφια χαμηλά στο φαράγγι όπου έφταναν και περισσότερα νερά, στον οικισμό Κάτω Μύλοι κατοικούσαν 43 άνθρωποι, 25 άνδρες και 28 γυναίκες.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα λειτουργούσε κατά περιόδους στους Μύλους *μονοθέσιο δημοτικό σχολείο* που στεγαζόταν στο σπίτι του Δρυγιαννάκη! Αριθμούσε 20 παιδιά με δασκάλες εκ περιτροπής την κ. Λαγουδάκη, την κ. Μουρτζανού και την κ. Χριστοφοράκη-Τρουλλινού. Μέσα στο φαράγγι υπάρχουν και πολλές *εκκλησιές* (Άγιος Αντώνιος, Τίμιος Σταυρός, Άγιος Ιωάννης, Αγίες Πέντε Παρθένες, Αγίας Παρασκευή, Άγιος Νικόλαος, Παναγία του Χαλεβή).

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής επαναλειτούργησαν εντονότερα 10 νερόμυλοι λόγω έλλειψης καυσίμων των ντιζελοκίνητων μύλων της πόλης. Μυλωνιανοί από την Αθήνα της κατοχής του φόβου και της πείνας επέστρεψαν στο χωριό τους. Το 1963 το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών μετά από έκθεση γεωλόγου αποφάσισε τη μεταφορά του οικισμού λόγω κατακρημνίσεων. Το 1972 παραδόθηκαν οι νέες οικίες και ταυτόχρονα εγκαταλείφθηκαν υποχρεωτικά οι δύο οικισμοί, Πάνω και Κάτω Μύλοι.

Σχεδιαγράμματα Μαραγκάκη (1996) «Οι Νερόμυλοι του Ρεθύμνου»

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Οι νερόμυλοι άλεθαν *ρεβίθια, φασόλια, κουκιά, ταγί, κριθάρι, σιτάρι* (τύπους ροβάκι, μαυραθέρας, καπέλι, λεβέντη, μαρτάκης), *καλαμπόκι, χαρούπια ακόμη και πατάτες*. Η προετοιμασία του αλέσματος π.χ. του σιταριού, είχε ένα κύκλο εργασιών, τον οποίο προλάβαμε στα παιδικά μας χρόνια. Το *καθάρισμα* από τις πέτρες του αλωνιού, το *πλύσιμο* και το *στέγνωμα* στον ήλιο. Μετά το άλεσμα το αλεύρι φυλάσσονταν σε ειδικά τσουβάλια τα οποία μάλιστα σε πολλές περιοχές της Κρήτης ήταν μέρος της προίκας της νύφης όπως και της μάνας μου (Δ.Κ.).

Η άλεση των σιτηρών αποτέλεσε βασικό μοχλό ανάπτυξης στους πολιτισμούς των κοινωνιών. Η τροφή με υψηλή ενέργεια σηματοδότησε την ανάπτυξη στις ηπείρους. Στην Κεντρική Αμερική και στα πεδινά της Νοτιάς Αμερικής σημαντικό ρόλο έπαιξε το καλαμπόκι, στις Άνδεις οι πατάτες, ενώ την ίδια περίοδο η Ευρώπη βρισκόταν ένα βήμα μπροστά με την καλλιέργεια των σιτηρών σε συνδυασμό με τη λίπανση από τα ζώα.

Μετά τη ρωμαϊκή χρήση και την εξάπλωση των μύλων στο Βυζάντιο και στον ελλαδικό χώρο πολλά ποτάμια και στην Κρήτη ονομάστηκαν «μυλοπόταμοι». Απαραίτητη ήταν η κατασκευή ενός αύλακα νερού ο οποίος τροφοδοτούσε τον ένα μύλο μετά τον άλλο. Προκειμένου να εξυπηρετούνται οι αγρότες και οι μυλωνάδες οι φεουδάρχες ρέκτορες ρύθμιζαν τη χρήση του νερού. Η αναλογία ήταν πάντα προς όφελος των μυλωνάδων που επιβεβαιώνει τη σημαντικότητα των μύλων. Στο φαράγγι των μύλων τη Δευτέρα και την Τέταρτη πότιζαν οι καλλιεργητές. Οι μύλοι δούλευαν μέρα και νύχτα. Η κατασκευή δε του μύλου στο εσωτερικό και το εξωτερικό αποτέλεσε το αποκορύφωμα της λαϊκής αρχιτεκτονικής.

Τη προβιομηχανική περίοδο οι αρτοποιοί και οι μεγαλο-μπακάληδες προμηθεύονταν το σιτάρι από τους σιτέμπορους και ο μυλωνάς τους επέστρεφε το αλεύρι αντί χρηματικής αμοιβής. Οι μικροί καλλιεργητές πλήρωναν σε αλεύρι, το «ξάγι» που ήταν το 1/10 του μουζουριού/αλέσματος.

Η ημερήσια κατανάλωση ανά κάτοικο σε αλεύρι ήταν περίπου 330 γραμμάρια. Οι 27 μύλοι στο Φαράγγι των Μύλων που δούλευαν επί 24ωρο και 320 ημέρες το χρόνο, άλεθαν 1.800 τόνους σιτάρι που κάλυπτε τις ανάγκες των 15.000 κατοίκων της περιοχής. Οι μύλοι που ήταν στην αρχή του αύλακα είχαν λιγότερο νερό και δύναμη ορμής και άλεθαν λιγότερα κιλά, ενώ προς το τέλος του αύλακα χαμηλότερα στο φαράγγι η παραγωγικότητα διπλασιαζόταν. Στην αρχή του φαραγγιού οι μύλοι άλεθαν 130 κιλά το εικοσιτετράωρο, ενώ χαμηλότερα π.χ. ο μύλος του Μπαόνη αναφέρεται ότι άλεθε μισό τόνο σιτάρι το ημερονόκτιο! Συχνά κοντά στους μύλους λειτουργούσαν και οι ρασοφάμπρικες όπου έφτιαχναν τα «ράσα» (από τη λατινική «rasum» που σημαίνει λείο

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

μη χνουδωτό ύφασμα) ή τα έπλεναν. Τα ράσα ήταν μάλλινα βαριά πανωφόρια αδιαβροχοποιημένα (Μαραγκάκης, 1996).

Η μοναδικότητα του Φαραγγιού των Μύλων έγκειται σε μια σειρά πλεονεκτημάτων: στην εγγύτητα του στην πόλη του Ρεθύμνου μόλις 4 χιλιόμετρα από τα Μισοίρια, στην ενδιαφέρουσα γεωλογική περιοχή, στην οικολογική του ομορφιά, στην ισορροπία του ανθρώπου με τη φύση, στο αναλλοίωτο οικολογικό και πολιτισμικό περιβάλλον, στη δυνατότητα μελέτης και ανάπτυξης αξιών από τομείς όπως είναι η λαογραφία, η οικολογία, η αρχιτεκτονική, ο οικολογικός τουρισμός, η αρχαιολογία, είναι η πολιτιστική και οικολογική κληρονομιά μας.

Σε όλη τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος εκτός από την καταγραφή των υλικών-μέσων-τεχνικών, εκτός από το διάλογο της ύλης με τον άνθρωπο, αναζητήθηκαν ηθικά παραδείγματα και αξίες, όπως ο σεβασμός στην χειρωνακτική εργασία των παλαιότερων γενεών: *«Λέμε, και τό διαπιστώνουμε κάθε μέρα, ότι ζοῦμε σ' ἕνα χάος ἠθικό. Κι αὐτό, τή στιγμή πού ποτέ ἄλλοτε ἢ κατανομή τῶν στοιχείων τῆς ὑλικῆς μας ὕπαρξης δέν ἔγινε μέ τόσο σύστημα, τόση στρατιωτική θά ἔλεγα τάξη, τόσον ἀδυσώπητο ἔλεγχο. Ἡ ἀντίφαση εἶναι διδακτική. Ὅταν σέ δύο σκέλη τό ἕνα ὑπερτροφεῖ, τό ἄλλο ἀτροφεῖ. Μία ἀξιέπαινη ροπή νά συνενωθοῦν σέ ἐνιαία μονάδα οἱ λαοί τῆς Εὐρώπης, προσκόπτει σήμερα στήν ἀδυναμία νά συμπέσουν τά ἀτροφικά καί τά ὑπερτροφικά σκέλη τοῦ πολιτισμοῦ μας. Οἱ ἀξίες μας οὔτε αὐτές δέν ἀποτελοῦν μία γλώσσα κοινή»* (Οδυσσεάς Ελύτης, απόσπασμα από την ομιλία του στην απονομή του Νόμπελ).

Ο σεβασμός στη χειρωνακτική εργασία τον οποίο αισθανθήκαμε μέσα στο φαράγγι των Μύλων μας έδωσε το έναυσμα για μια δεύτερη απρογραμμάτιστη στον αρχικό σχεδιασμό επίσκεψη, στο παραδοσιακό εργαστήριο φύλλου κρούστας, ώστε να δούμε από κοντά μια «χειροποίητη» χρήση του αλευριού που έβγαινε στο Φαράγγι των Μύλων. Ένα από τα παραδοσιακά χειρωνακτικά επαγγέλματα που χάνονται (Δαφέρμος, 2008).

Επίσκεψη στο Φαράγγι των Μύλων - Ξεναγήσεις από τον Αρχαιολόγο κ. Κώστα Γιαπιτζόγλου και τη Γεωπόνο κ. Νικολέτα Γκολφινόπουλου

Τόσο η βιωματική επίσκεψη των μαθητών μας στους Μύλους, όσο και η δομημένη διερεύνηση τους μέσα σ' αυτό το σπάνιο οικολογικό και πολιτιστικό περιβάλλον με τη βοήθεια του αρχαιολόγου κ. Κ. Γιαπιτζόγλου και της γεωπόνου κ. Ν. Γκολφινόπουλου, καταγράφηκαν σε ένα βίντεο σε τρία μέρη. Εφαρμόζοντας τις αρχές της πολυτροπικής προσέγγισης δεν θα θέλαμε να επαναλάβουμε το ίδιο λάθος, δηλαδή να κάνουμε αυτό το γραπτό κείμενο το «πραγματικό θέμα» και την οπτικοακουστική καταγραφή και

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

αφήγηση υποστηρικτικό υλικό. Αντίθετα θα καλούσαμε τους αναγνώστες να παρακολουθήσουν και να κάνουν την ανάγνωση αυτής της καταγραφής, διαθέσιμη στο διαδίκτυο με τον τίτλο: «Το Φαράγγι των Μύλων – Σχολικό Ντοκιμαντέρ-Τρίτο Δημοτικό Σχολείο Ρεθύμνου», ή απευθείας στο σύνδεσμο <http://youtu.be/nlH7Sw0V8OU>, διάρκεια 25' λεπτά).

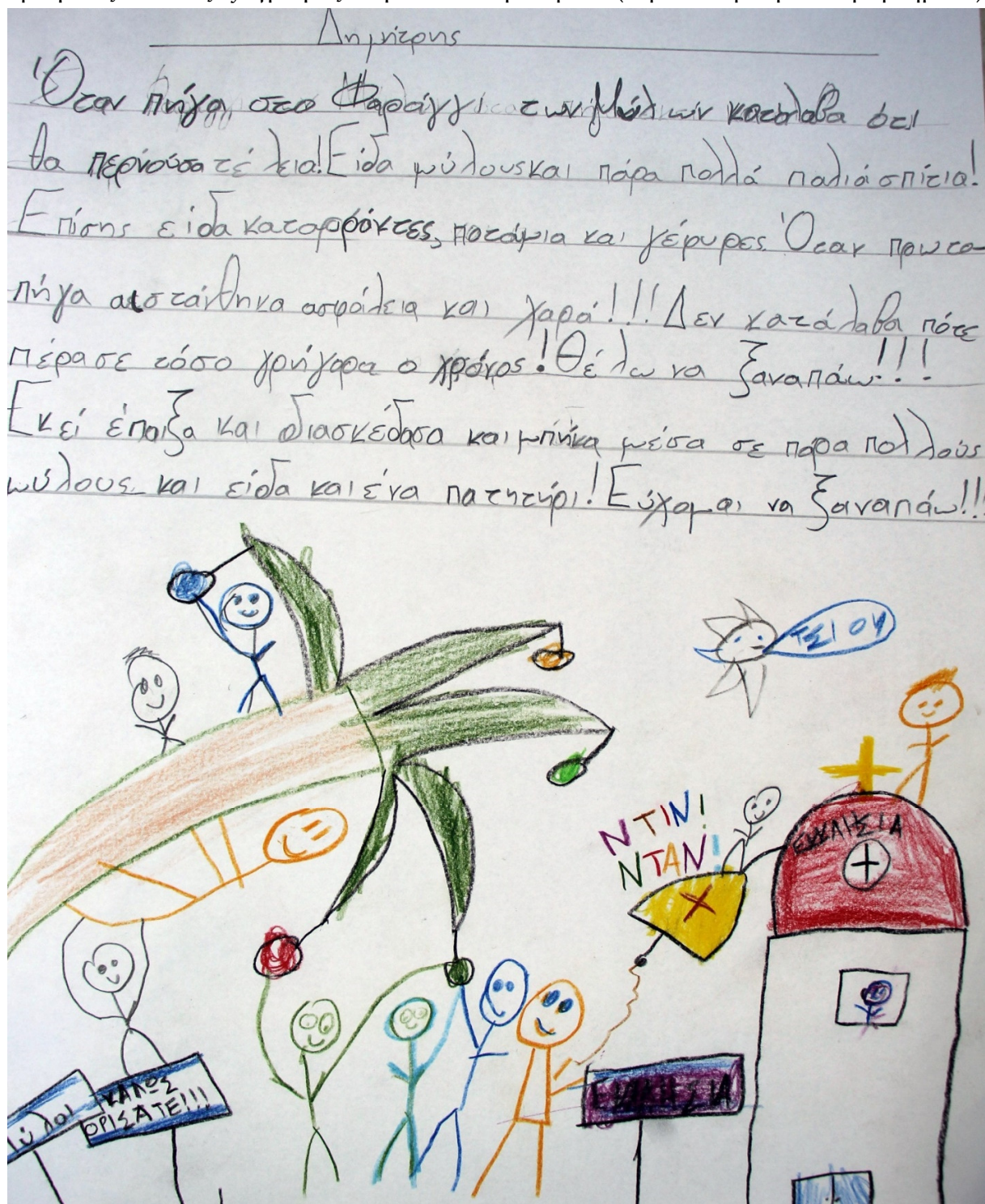
Από την επίσκεψη στο Φαράγγι των Μύλων

Η επίσκεψη σε αυτό το σπάνιο περιβάλλον δείχνει το δρόμο για την εκπαίδευση και το σχολείο για μια ανεπτυγμένη *οικολογική εκπαιδευτική συνείδηση*. Θα πρέπει όμως να τη δημιουργήσουμε, να την επιλέξουμε, να την αναδείξουμε, να την αφήσουμε στις εμπειρίες των παιδιών. Κατεβήκαμε στο βάθος του φαραγγιού, ακούσαμε χίλιους ήχους, μυρίσαμε το φθινόπωρο, πλημυρίσαμε από τα νερά του, αγγίξαμε τη φύση. Μας δίδαξε. Το Φαράγγι των Μύλων προσφέρει όλες τις δυνατότητες σε όποιο σχολείο ενδιαφερθεί, ώστε να αναπτύξει την οικολογική συνείδηση των μαθητών με την ενεργή συμμετοχή της ευρύτερης κοινότητας. Αυτό το σχολείο θα μπορούσε να ενταχθεί στο πρόγραμμα «Οικολογικά Σχολεία» για τη σταδιακή εφαρμογή των αρχών της αειφορίας στη σχολική πραγματικότητα (Φλογαΐτη, 2006; 2008; Δασκαλάκης, 2010; Κουτάντος, 2014).

Το 'σχολείο βιβλίο' θα μπορούσε να αλλάξει μόνο όταν η φύση αποτελέσει εκπαιδευτική μας επιλογή, επιθυμώντας και αναδεικνύοντας εκείνες τις αξίες που θα την αντανακλούν: *«Μια μέρα το παρελθόν μας θα μας αιφνιδιάσει με τη δύναμη της επικαιρότητάς του. Δε θα 'χει αλλάξει εκείνο αλλά το μυαλό μας. Ένα ψήλωμα νοητό, που θα χρειαστεί να το ξανανεβούμε για να εκτιμήσουμε σωστά τις διαστάσεις των πραγμάτων γύρω μας... Τότε μόνον θα καθαρίσει το τοπίο, για να φανούν οι σταθερές που το συνέχουν. Οι άνθρωποι θα πάψουν να 'ναι απλώς φορείς ηθών και εθίμων, και οι θάλασσες ανάμεσα στους άγριους βράχους θ' αποκτήσουν την προέκταση την*

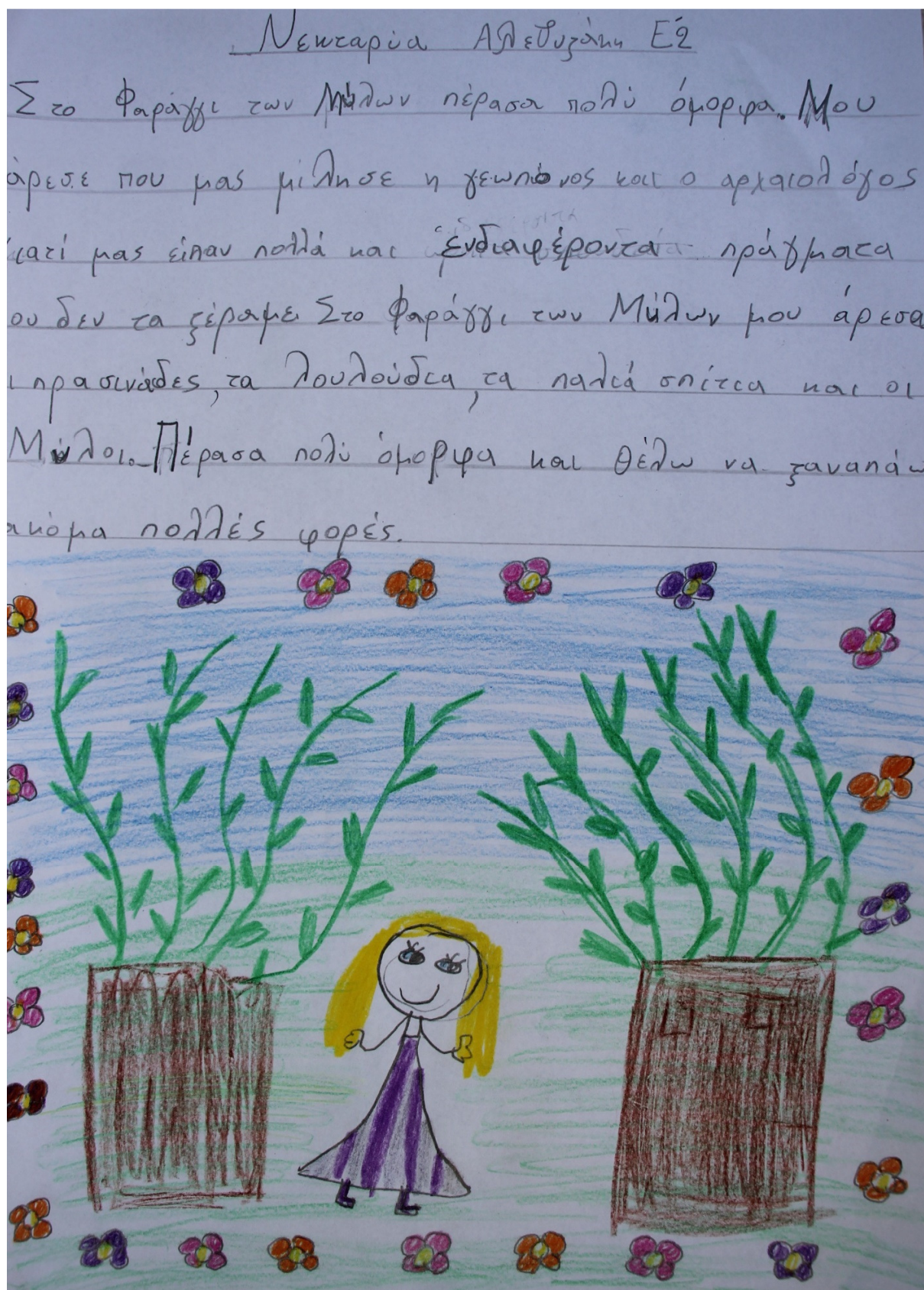
«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

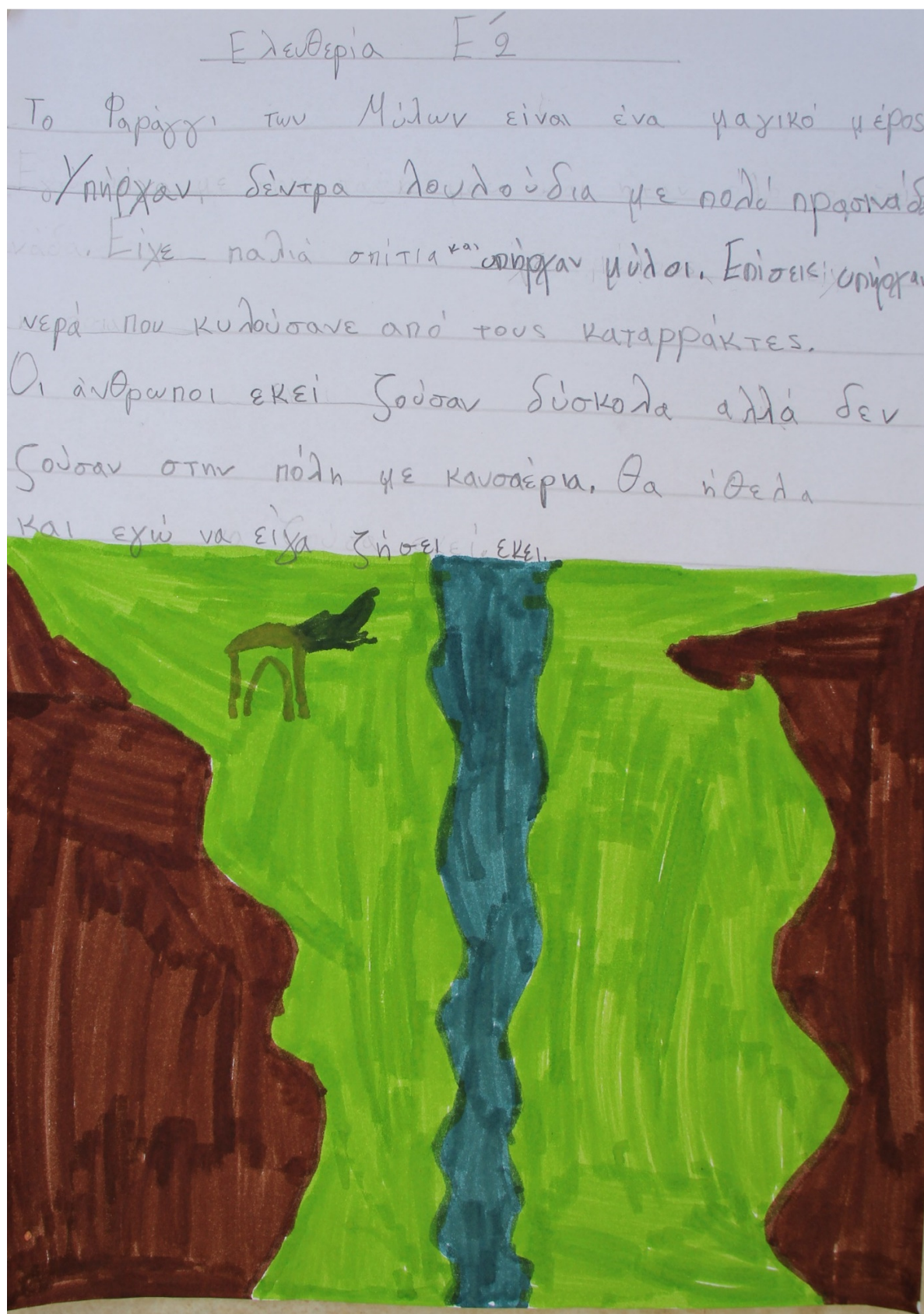
ηθική που θέλησε ο συγγραφέας, δοκιμάζοντας να συνθέσει τα φυσικά στοιχεία με τον τρόπο που θα το έκανε για ένα ιδεόγραμμα» (Ελότης, 1995, σελ. 62). Οι μαθητές μας μετά από τη βιωματική οικολογική και πολιτιστική εμπειρία ζωγράρισαν και έγραψαν. Παρακάτω παραθέτουμε ορισμένες από τις ζωγραφιές-κείμενα των μαθητών (περισσότερα βλ. παράρτημα 4):

Ξενοφώντας
φαράγγι μύλων
Πήγα και πέρασα τέλεια! Πιστεύω ότι είναι κάτι πολύ διαφορετικό από την κοινή γνώμη. Ήδη υπάρχει πρασιναίδα, πολλά καταπεράσινα δέντρα καθαρό αζυγόνο και η όμορφη κρυσαλίτιση λίμνη που την κοιτάς και είναι τόσο όμορφη με τα πουλάκια να μεθαίνου. Στα σπήλαια τους οι άνθρωποι ^{ήως} ευείναι την εποχή (εμπνευστή υπάρχει παραδεί) έφτιαξαν ένα ^{κράδο} τζαμί, και πολλές φορές του χειμώνα που πλημμυρίζουν ^{και φεύγει} ένα δροκαί που το νερό περνάει από εκεί. Έτσι οι κατοικοί ^{δεν είχαν τόσο πρόβλημα} ώστε να πλημμυρίσουν. Επισκεφτείτε το!

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Αφηγηματικές εντοπώσεις των μαθητών μετά από την επίσκεψη στους Μύλους

Μετά το Φαράγγι των Μύλων... η επίσκεψη στο παραδοσιακό εργαστήριο Φύλλου Κρούστας της Οικ. Γεωργίου Χατζηπαράσχου

Ο αρχικός σχεδιασμός του εκπαιδευτικού μας προγράμματος περιλάμβανε δυο επισκέψεις στο Φαράγγι των Μύλων. Οι αναλυτικές και εντατικές εργασίες προετοιμασίας της επίσκεψης, οι επιστημονικές ξεναγήσεις αλλά και η μελέτη της βιβλιογραφίας μας προέτρεψαν αντί να κάνουμε μια δεύτερη επίσκεψη την άνοιξη στους Μύλους, να επισκεφτούμε ένα παραδοσιακό χώρο χρήσης του αλευριού που παράγονταν από τους νερόμυλους. Στη μελέτη του Μαραγκάκη (1996) «Οι νερόμυλοι του Ρεθύμνου» υπήρχε φωτογραφία από το εργαστήριο φύλλου κρούστας της Οικ. Γεωργίου Χατζηπαράσχου το οποίο και τελικά επισκεφτήκαμε. Ήταν η συνέχεια του εκπαιδευτικού μας προγράμματος από το οικολογικό περιβάλλον σε αρμονία με το πολιτιστικό περιβάλλον, από τη χρήση των νερόμυλων και την υδροκίνηση στις προβιομηχανικές κοινωνίες στη χρήση του παραγόμενου αλευριού και τη χειρωνακτική εργασία.

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Στις κοινωνίες πριν από τις μηχανές, δηλαδή στις προ-βιομηχανικές κοινωνίες, ο άνθρωπος χρησιμοποιούσε τα χέρια του, τη χειρωνακτική εργασία και τη δύναμη του νερού. Έκανε χρήση της υδροκίνησης στους μύλους, τις νεροτριβές, τα βυρσοδεψία, τους μπαρουτόμυλους και αλλού. Αλήθεια ποια ήταν η συνέχεια από το φαράγγι των μύλων; Που πήγαινε το αλεύρι που παρήγαγαν από την άλεση των σιτηρών;

Το πλάθουν τα χέρια του κ. Γιώργου από το 1946 μέχρι σήμερα, 68 έτη, τα χέρια της γυναίκας του της κ. Κατερίνας, του γιου τους του κ. Παρασκευά. Είναι τα χέρια που «δεν μπορούν να ανταγωνιστούν τις μηχανές», όπως μας είπε στην κινηματογραφική καταγραφή ο κ. Γιώργος Χατζηπαράσχος. Είναι τα χέρια του κάματου, του μόχθου, όπως είδαμε να τα έχει ζωγραφίσει ο ζωγράφος του Εκουαδόρ Οσβάλντο Γκουαγιασάμιν (1919-1999) στο ομώνυμο έργο του *las manos*/ «τα χέρια». Τα χέρια καταγγέλλουν τη βία του 20ου αιώνα, είναι τα χέρια της καρδιάς, της φροντίδας, της ευτυχίας.

Οσβάλντο Γκουαγιασάμιν (1919-1999), *las manos*/ «τα χέρια».

Στην Ελλάδα μας το είπε ο Θανάση Βέγγος: «Έπρεπε να γεράσω αγόρι μου, για να μάθω τι είναι ΕΥΤΥΧΙΑ! Τελικά ευτυχία είναι ένα ζευγάρι χέρια, δύο χέρια ΣΦΙΧΤΑ δεμένα... Αυτά που θα σε αγκαλιάσουν, θα σε κρατήσουν, θα σε κοιμήσουν, θα σε περιποιηθούν, θα σου μαγειρέψουν, θα σε χαϊδέψουν και στο τέλος θα σου κλείσουν τα μάτια... Τα πολλά χέρια απλά σε κασιδιάζουν. Είναι απλά χάσιμο χρόνου.. Θα το δεις και εσύ όσο μεγαλώνεις...».

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Για την προετοιμασία της επίσκεψης ακολουθήσαμε την παραπάνω αναλυτική διαδικασία για την επίσκεψη στο φαράγγι των μύλων, στο τέλος της οποίας οι μαθητές ετοίμασαν κάποιες ερωτήσεις που θα τους επέτρεπαν να συνομιλήσουν και να μοιραστούν τις εμπειρίες της Οικ. Χατζηπαράσχου. Μερικές από αυτές τις ερωτήσεις:

- *Πώς αρχίζετε αυτή την εργασία;*
- *Με ποια υλικά φτιάχνεται τη ζύμη;*
- *Ποια η διαφορά της μηχανοποιημένης από τη χειρωνακτική εργασία;*
- *Δεν κουράζεστε; Τα χέρια σας έχουν κάποια προβλήματα;*
- *Τόσα χρόνια την ίδια δουλειά δεν βαρεθήκατε;*
- *Που πουλάτε το φύλλο κρούστας; Ποιες χρήσεις έχει;*

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Και η δεύτερη επίσκεψη στο εργαστήριο Χατζηπαράσχου κινηματογραφήθηκε. Στο τέλος φτιάξαμε ένα δεύτερο σχολικό ντοκιμαντέρ με τον τίτλο «Τα Χέρια - Τρίτο Δημοτικό Σχολείο». Το βίντεο διάρκειας 21' λεπτών, είναι διαθέσιμο στο σύνδεσμο: http://youtu.be/PbP_n_0LyQc Την πανέμορφη μουσική επένδυση και στα δυο βίντεο μας έκανε αφιλοκερδώς ο μουσικοσυνθέτης Μιχάλης Ανδριτσόπουλος.

Προβολή δυο Σχολικών Ντοκιμαντέρ στον Κινηματογράφο Απόλλων

Τα δυο βίντεο που ετοιμάσαμε μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία προβλήθηκαν στον κινηματογράφο Απόλλων στις 10 Δεκεμβρίου 2014 (βλ. σχετικά δημοσιεύματα TV Creta, 2014; Αριστείδου, 2014. Ο κινηματογράφος, η «μεγάλη οθόνη», ίσως είναι το κατά εξοχήν πολυτροπικό μέσο το οποίο συνδυάζει όλες τις τέχνες. Περιλαμβάνει μουσικά, ηχητικά, οπτικά και αφηγηματικά στοιχεία, προκαλώντας την αίσθηση της 'μαγείας'. Πολλά παιδιά του σχολείου δεν είχαν παρακολουθήσει ποτέ κινηματογράφο, ενώ σε επίσκεψη μας στη Σουηδία πριν δέκα χρόνια αυτός είναι μέσα στο αναλυτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Στον κινηματογράφο Απόλλων, 10 Δεκεμβρίου 2014

Την επόμενη ημέρα από την προβολή ζητήσαμε από τους μαθητές αλλά και τους γονείς τους να γράψουν «πώς αισθάνθηκαν πριν και κατά τη διάρκεια της προβολής στον κινηματογράφο;» Παρακάτω μερικές από τις εντυπώσεις, τις εμπειρίες, τις απόψεις, τα

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

συναισθήματα των μαθητών και των γονέων τους, περισσότερα στο παράρτημα 5.

Ιωάννα Σουφλιδάκη

Πριν την προβολή είχαν έρθει κάποια κανάλια και μας έκαναν διάφορες ερωτήσεις. Πριν έρθει η σειρά μου είχα πολύ άγχος. Μετά μπήκαμε μέσα στον κινηματογράφο, στην «Μεγάλη Οθόνη», εκεί υπήρχαν πολλοί άνθρωποι. Είχα αχνυλία αλλά ένιωθα και μεγάλη χαρά αλλά και συγκίνηση. Μόλις τελείωσε η προβολή ένιωσα ευχαρίστηση και ενθουσιασμό που είχα συμμετάσχει σε ένα πολύ ωραίο ντακιμαντέρ!!

Ζτελλίνα Λαμπιτάκη

Πριν αρχίσει η προβολή είχα μεγάλο άγχος. Όταν άρχισε η προβολή μου φάνηκε παράξενο που με έδλεπαστη «Μεγάλη οθόνη» και ένιωθα ντροπή. Στην διάρκεια της προβολής είχα ενθουσιαστεί με τους φίλους μου που τα έλεγαν τόσο ωραία. Όταν η προβολή τελείωσε όλοι οι άνθρωποι μας χειροκροτούσαν και συγκινήθηκαν. Ήταν η καλύτερη σχολική εμπειρία!

ΧΡΙΣΤΙΣΤΙΝΑ
Ηταν υπέροχο εφάγαστρο-κορν
με λασαγες ηη / ξεμε

Νεεταρία Αλεξοζαμη
Πριν παω στον κινηματογράφο σκεφτόμουν πως θα ήτα
αυτό το μέρος ^{και} είχα πολλή αγωνία. Όταν έφτασαν είδα
τον χιρόιχ μου ^{αρεσέ} ποτέ. Ήταν μεγάλος αλλά η
πιο ωραία αίθουσα ήταν της ταινίας
Όταν πήκαμε να παρακολουθήσουμε την ταινία ένιωθα ευ-
χαρίστηση. Μετά που είδαμε την ταινία ένιωσα μεγάλο ευθουσα-
σπό που είδαμε τους εαυτούς μας σε μια μεγάλη οθόνη
και έγινε και στην τηλεόραση και μας είδε πολύ ήσυχος
τοσε αδελφια αιδω αλλα εντάξει ήταν ωραιο και δείτε
πολύ να ξαναπάμε διατι μου αρέσε πολύ.

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Πεππέρης Μπακαλόπουλος
Πριν την προβολή είχα άγχος γιατί δεν ήξερα πώς θα φανεί
ε όλο αυτό τον κόσμο. Αίθουσα ήταν φωτεινή, με πολλή ηχώ
και πολλές καρέκλες. Στην προβολή ήμουν χαρούμενος και υπερήφανος
διότι οι άνθρωποι πίσω μου ήταν ενθουσιασμένοι. Το έργο το
έβλεπα με πολύ συγκίνηση γιατί δεν είχα ξαναδεί τον εαυτό μου όταν
"Μεγάλη Οθόνη". Ήταν τέλος όταν είδα χειροκρότησαν νεράθηκα.
Αλλά μόλις σηκώθηκα δεν ήθελα να φύγω. Θέλω να το ξαναδώ

Κωσταντίνος Χάσκος Παρηζής
Το φαράγγι των Μύλων ήταν ωραίο τοπίο.
Το χάρισμα ^{πάλι} ποτάμ, πάσαρε με τους φίλους μου
την διασκεδάσαμε αυτή την εκδρομή. Θέλω να ξαναδώ
γιατί δεν κατέβηκα στο Ξηρό Χωριό. Θα πάω τον Μάρτιο
Στο σινεμά πριν να αρχίσει είχα εγώ και η παρέα
μου άγχος, αγωνία, χαρά, ντροπή. Μια σκίδασα με τους φίλους μου
στην προβολή ήταν πολλοί άνθρωποι ^{από} διάφορες ηλικίες από
5 χρονών έως 70 χρονών. Ήταν άρχος ή ζαχνία ενθουσιασμένα εγώ.
και η παρέα μου αυτό που έδωσε χαρά αυτό το ^{και συγκίνηση} πράγμα είχα ευχαρίστηση
και ενθουσιασμό μεγάλη περιγάνια. Αυτή τη μέρα δεν θα τη ξεχάσω

Γιάννης Αντωνιάκης
Όταν τελείωσε η παράσταση ένιωσα χαρά που πήρε μια χαρά το βίντεο δηλαδή δεν χαλάσε ο προτζεκτορας, αλλά ευτυχώς πήρε μια χαρά. Όταν άρχισε λίγο η παράσταση είχα άγχος αλλά εντάξει πήρε μια χαρά. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Παντελή, τον κύριο Δημήτρη και τα παιδιά.

Τα παιδιά για την προβολή στον κινηματογράφο

Ήμουν περίεργη για το τι θα αντικρύζα...
Όμως το αποτέλεσμα με ενθουσίασε.
Όμορφα τοπία, καταπράσινη φύση, τοπος ηρεμίας και καλλιέργειας. Τοπία άγνωστα στους περισσότερους από εμάς και ως είναι κοινό μερικά πλησιότερα έξω από την πόλη μας.
Η ιδέα αυτή των δασκάλων ήταν μοναδική εμπειρία για τα παιδιά που έδωσαν τον καλύτερό τους εαυτό και ανταποκρίθηκαν στις ανάγκες της ταινίας.
Αξίζουν συχαρητήρια στους δασκάλους μας και σε όλους όσους συτήτησαν και βοήθησαν στην πραγματοποίηση της δράσης αυτής.
Νικολακάκη Κατερίνα

Παρακολουθώντας τις ταινίες - δημιουργήματα των δασκάλων σε συνεργασία με τους μαθητές τους τα συναισθήματά μας ήταν ανάμεικτα. Από τη μια, αισθανθήκαμε χαρά και ικανοποίηση που το παιδί μας είχε την ευκαιρία να συμμετάσχει σε μια τέτοια πρωτοβούρα διαδικασία θεωρητικής μάθησης μέσα στη φύση (Φαράγγι των Μύλων) και μέσα σε χώρο εργασίας (Εργαστήριο Παρασκευής Φίτλου).

Από την άλλη αισθανόμαστε θλίψη που τέτοιες πρωτοβουλίες δασκάλων παραμένουν μεροκνήμενες εξαφάνιστες μέσα στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, που σφίγγεται στη στεία αποσιθίσιση κερών από βιβλία, χωρίς καμία επαφή με τον πραγματικό κόσμο της φύσης και της ανθρώπινης εργασίας και δημιουργίας.

ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ
ΖΟΥΜΠΟΥΛΙΑ ΜΟΤΖΑΚΗ

Οι γονείς για την προβολή στον κινηματογράφο

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Απολογισμός - Παραδοσιακά/Έντεχνα Τραγούδια και Κινούμενα Σχέδια για τους Μύλους

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Το Οικολογικό και Πολιτιστικό Περιβάλλον το Φαράγγι των Μύλων» (Το Πρόγραμμα Ανάδειξης και Αναψυχής) συνεχίστηκε και μετά από την κινηματογραφική προβολή εμπλουτίζοντας και εμβαθύνοντας περισσότερο στην οικολογία, στον πολιτισμό, στις αξίες. Σε επόμενες συναντήσεις παρακολουθήσαμε με τα παιδιά κινούμενα σχέδια για τους Μύλους, τους Μυλωνάδες. Σε άλλες ακούσαμε τραγούδια για τον «Πολιτισμό των Μύλων». Τα παιδιά αναζήτησαν με λέξεις-κλειδιά σχετικά τραγούδια ώστε να μάθουν και τη χρήση των νέων τεχνολογιών περισσότερων. Εντοπίσαμε και ακούσαμε μικρασιάτικα, ηπειρώτικα, λαϊκά, νησιώτικα, κλασσικά και μοντέρνα έντεχνα τραγούδια. Η ιστορία των νερόμυλων είναι άρρηκτα δεμένη με την ιστορία της νεότερης Ελλάδας. Οι στίχοι των τραγουδιών, μερικά από τα οποία παραθέτουμε παρακάτω, ήταν μια ιστορική, οικολογική, λαογραφική, καλλιτεχνική διαδρομή μέσα στην οποία περιηγηθήκαμε:

«Ο Μυλωνάς»

Αμάν !, Αμάν ! Μυλωνά,

Γιάβρουμ, Κούζουμ Μυλωνά,

Αμάν !, Αμάν ! Μυλωνά, Κάνε Μου Τη Χάρη,

Να Μ'(ου) Αλέσεις Μάτια Μου, Το Σιτάρι,

Να Στ'(ο) Αλέσω, Δε(ν) Μπορώ,

Μάτια Μου, Να Σε (Ε)'χαρώ,

Τρίβε, Τρίβε Χάλασε, Το Λιθάρι,

Αμάν !, Αμάν ! Μυλωνά,

Κούζουμ, Γιάβρουμ Μυλωνά,

Αλεσ'(έ) Το, Να Με (Ε)'χαρείς

Κι Ό,τι Θέλεις, Θα Το (Ε)'βρεις

Κι Ό,τι Θέλεις Θα Το (Ε)'βρεις, Αχ !, Μανάρι,

Σου Το Είπα, Δε(ν) Μπορώ,

Τσοόπρα Μου, Να Σε (Ε)'χαρώ,

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Σήμερα, Ο Μύλος Ντιπ, Δε(ν) Λειτουργ(ά)ει,

- Χάλασε Ο Μύλος, Θέλει ... Βορονόφ !!!

(Φωνή : Περπινιάδης Στυλιανός Ή

Στελλάκης Ή Στελλάκι)

Αμάν !, Αμάν !, Μην Το Λες,

Αμάν !, Αμάν ! Κι Ό,τι Θε(λει)ς,

Άλεσ'(έ) Το Αχ !, Να Χαρείς

Κι Από (Ε)'μένα, Ό,τι Ποθείς,

Αμάν !, Αμάν !, Μυλωνά Μου, Θα Το (Ε)'βρεις,

Αμάν !, Αμάν !, Μ'(ε) Έκαψες,

Αμάν !, Αμάν !, Μ'(ε) Έλιωσες,

Θα Στ'(ο) Αλέσω, Μάτια Μου, Πάρ'(ε) Και Την Καρδούλα Μου,

Να Κι Ο Μύλος, Χάρισμα Σου, Αμάν !, Τσούπρα Μου..._

- Γεια Σου, Στελλάκη ... Γεια Σου !!!

<https://www.youtube.com/watch?v=pud5llgEMwg>

Φωνή : Περπινιάδης Στυλιανός και Παγανά Άννα

Σύνθεση: Σέμσης Δημήτρης, Αθήνα / 1934)

«Ο Μύλος»

Γυρίζει, Ο Γερόμυλος Κι Αλέθει Το Σιτάρι,

Πα'(ει) Η Κον(τ)ύλω Γι'(α) Άλεσμα, Με Σκέρτσο Και Καμάρι,

Κυρ'(ιε) Μυλωνά, Κυρ'(ιε) Μυλωνά Πόσο, Το Άλεσμά Σου,

Για (Ε)'σένα, Τζάμπα Κούκλα Μου Κι Ο Μύλος, Χαρισμά Σου,

Η Μυλόπετρα, Γυρίζει

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Κι Η Κον(τ)ύλω, Χαχανίζει

{Και Αλέ, Αλέθει Ο Μύλος,

Το Σιτάρι, Της Κοντόλως,} (Δις)

Αλέθει Ο Μύλος Κι Ο Βοριάς Σηκώνει Τη Ποδιά Της

Κι Ο Μυλωνάς Τρελαίνεται, Με Τα Καμώματά Της,

Κυρ'(ιε) Μυλωνά, Κυρ'(ιε) Μυλωνά Έχεις, Λεβέντη Μύλο,

Μοιάζει, Με Τον Αφέντη Του, Πανέμορφη Κοντόλω,

Η Μυλόπετρα, Γυρίζει

Κι Η Κον(τ)ύλω, Χαχανίζει

{Και Αλέ, Αλέθει Ο Μύλος,

Το Σιτάρι, Της Κοντόλως,} (Δις)

Κυρ'(ιε) Μυλωνά, Κυρ'(ιε) Μυλωνά Πόσο, Το Άλεσμά Σου,

Για (Ε)'σένα, Τζάμπα Κούκλα Μου Κι Ο Μύλος, Χαρισμά Σου,

Η Μυλόπετρα, Γυρίζει

Κι Η Κον(τ)ύλω, Χαχανίζει

{Και Αλέ, Αλέθει Ο Μύλος,

Το Σιτάρι, Της Κοντόλως

<https://www.youtube.com/watch?v=5QW97nbFfs4>

Ερμηνεία: Λύδια Γιώτα

Σύνθεση & Στίχοι: Πετσάς Πάνος, 1958)

«Μπάρμπα μυλωνά»

<https://www.youtube.com/watch?v=GwS0TuHZQuE>

«Αντώνης Κυρίτσης Τα Ηπειρώτικα», 2001)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Ο Μυλωνάς»

Λεβέντη μυλωνά ασίκη

κουβαρντά

ότι κι αν έχω σου τα

χαρίζω ν' αλέσεις τ' άλεσμα

δεν έχουμε καιρό δεν

ήρθε το νερό

πάρε κορίτσι μου τ'

άλεσμα σου κι άντε στο καλό

τόρα έχουμε καιρό τώρα'

ήρθε το νερό

πάρε κορίτσι μου

τ' άλεσμα σου κι έλα κάτσε εδώ.

αλλάζαμε φιλιά αμέτρητα

πολλά και μες το μύλο σαν

τρογυνάκια τα δυο ζευγαράκια.

https://www.youtube.com/watch?v=z-00eOB4_f0

Ερμηνεία: Γιάννης Πάριος

Μουσική – Στίχοι: Γ. Κοντόπουλος)

«Γύρνα φτερωτή του μύλου»

Γύρνα, φτερωτή του μύλου,

να περάσει το νερό·

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

μέριασε, θολό ποτάμι,
να 'ρθει το συμπεθεριό
Έβγα στ' άσπρο μου μπαλκόνι,
Φεγγαράκι μου χρυσό
Τραγουδάνε τα νιογάμπρια
Και περνάει τον ποταμό·
Λάμπει στο χορτάρι η πάχνη,
Φτάνει το συμπεθεριό
Μέλι θα γιομίσει τώρα
Κάθε μύδαλο πικρό

<https://www.youtube.com/watch?v=Oacrocphmww>

Φωνή: Μανόλης Μητσιάς

Απ' τον "Ματωμένο Γάμο" του Federico Garcia Lorca, *Blood Wedding*, 1932)

Στίχοι: Νίκος Γκάτσος, Μουσική: Μάνος Χατζιδάκις)

«Γύρνα, Φτερωτή Του Μύλου»

<https://www.youtube.com/watch?v=EFfPj8VeqYc>

Διασκευή: Κ.Βήτα

Φωνή: Γιώργος Ρωμανός, *From The Album: Μάνος Χατζιδάκις-Κ.Βήτα Transformations*)

Πλούσια είναι η συλλογή και των κινούμενων σχεδίων, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, για τους Μύλους και τους μολωνάδες, μερικά από τα οποία παρακολουθήσαμε όπως:

«Αδελφοί Γκριμ - Ο Μυλωνάς και το Ξωτικό» (διάρκεια 25' λεπτά)

<https://www.youtube.com/watch?v=Ily9YnW-8Ws>

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Εναλλακτικός Κύκλος Ο Μυλωνάς και ο Γάιδαρος» (Μύθοι του Αισώπου)

<https://www.youtube.com/watch?v=qCpIRUBJGfU>

«Ο Μυλωνάς και ο Γάτος του» (Μύθοι του Αισώπου)

<https://www.youtube.com/watch?v=23FDHGNfmzQ>

Ολοκληρώνουμε την λεπτομερή ανασκόπηση του εκπαιδευτικού μας προγράμματος με τη διαπίστωση της εκπαιδευτικής έρευνας ότι τόσο η εκπαιδευτική διαδικασία όσο και το εκπαιδευτικό αντικείμενο είναι εξίσου σημαντικά στη μάθηση. Η αναλυτική προετοιμασία και διαδικασία που ακολουθήσαμε μέσα από την οποία προσπαθήσαμε να βοηθήσουμε τους μαθητές να μάθουν πώς να μαθαίνουν, μαζί με το ενδιαφέρον εκπαιδευτικό αντικείμενο, πιστεύουμε ότι κάλυψε τους στόχους του προγράμματος. Η εκπαίδευση δεν σταματά, θα μπορούσε να αναπτύξει και άλλες πτυχές.

Κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής του εκπαιδευτικού προγράμματος δεν αντιμετωπίσαμε σοβαρά προβλήματα. Ωστόσο η αποσπασματικότητα του ελληνικού σχολείου που αδυνατεί ακόμη και σήμερα να βάλει στο κέντρο της δυναμικής του το εκπαιδευτικό/μαθησιακό έργο μας απέτρεψε αυτή τη φορά να δραματοποιήσουμε το ντοκιμαντέρ όπως είχαμε κάνει στο δημοτικό σχολείο των Αρμένων με τα «λουλούδια σπασμένα». Συνεχώς ο χρόνος διασπάται σε άσχετες με το εκπαιδευτικό έργο ενέργειες όπως ποιος θα κλείσει την πόρτα του σχολείου το πρωί, το κυλικείο, ποιος/ποια μαθητής/μαθήτρια θα πάρει τη σημαία, τις αλληπάλληλες σχολικές γιορτές ως αποτέλεσμα παρά ως εκπαιδευτική διαδικασία και βέβαια το «σχολείο βιβλίο» όπου όλα περιστρέφονται παραδοσιακά γύρω του. Θα θέλαμε να διασχίσουμε το φαράγγι όπως ήταν ο αρχικός σχεδιασμός από τους Μύλους ως το Ξηρό Χωριό αλλά με δυο ξεναγήσεις δεν έμεινε χρόνος.

Τα δυο ντοκιμαντέρ μέσω του Συλλόγου των Γονέων κοινοποιήθηκαν στους γονείς του σχολείου. Επίσης μπορούν να αναρτηθούν στην ιστοσελίδα του σχολείου και στην ιστοσελίδα της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ρεθύμνου. Μέρος των κινηματογραφημένων επισκέψεων προβλήθηκε στην καλοκαιρινή γιορτή του σχολείου.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ήταν ένα όμορφο και δημιουργικό ταξίδι για όλους μας! Ευχαριστούμε τους μαθητές του σχολείου και ιδιαίτερα την Τάξη Ε2, τους συνάδελφους εκπαιδευτικούς,

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

τους γονείς και το Σύλλογο Γονέων, την 28η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, τον αρχαιολόγο κ. **Κωνσταντίνο Γιαπιτζόγλου**, το Δήμο Ρεθύμνης, την Υπηρεσία Πράσινου και τη γεωπόνο κ. **Νικολέτα Γκολφινόπουλου**, το Εργαστήριο Φύλλου Κρούστας της **Οικ. Γεωργίου Χατζηπαράσχου**, τη σύζυγο του κ. **Κατερίνα Χατζηπαράσχου**, το γιο τους **Παρασκευά Χατζηπαράσχο**, το μουσικοσυνθέτη κ. **Μιχάλη Ανδριτσόπουλο** για την εξαιρετική και συγκινητική μουσική που επένδυσε τα δυο ντοκιμαντέρ, τον κ. **Θωμά Καφάτο** και **Λυκούργο Καφάτο** για τη φιλοξενία στον κινηματογράφο Απόλλων, το **Φώτο Ρέθυμνο** για το σχεδιασμό και την εκτύπωση της αφίσας. Τους ευχαριστούμε όλους και όλες θερμά για την εθελοντική τους συνεισφορά.

Οι 16 μαθητές/τριες που έλαβαν μέρος

Οι υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί του προγράμματος

Δρ Δημήτριος Κουτάντος

Παντελής Γιαννουλάκης

Βιβλιογραφία

- Barthes, R. (1988) *Εικόνα – Μουσική – Κείμενο*. (μτφρ. Γ. Σπανός). Αθήνα: Πλέθρον.
- Barthes, R. (2002) *Ο Φωτεινός Θάλαμος*. Αθήνα: Ράππα.
- Gobritch, E. (1998) *Το Χρονικό της Τέχνης*. Αθήνα: Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζας.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (1996) *Reading Images. The Grammar of the Visual Design*. London: Routledge.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (2001) *Multimodal Discourse*. London: Arnold.
- Sontag, S. (1993) *Περί Φωτογραφίας*. (μτφρ. Η. Παπαϊωάννου). Αθήνα: ΦΩΤΟγράφος.
- Sontag, S. (2003) *Παρατηρώντας τον Πόνο των Άλλων*. (μτφρ. Σ. Βελέντζας). Αθήνα: ΦΩΤΟγράφος.
- van Leeuwen, T. (1999) *Speech, Music, Sound*. London: Macmillan.
- TV Creta (2014) Βίντεο στο σύνδεσμο <https://www.youtube.com/watch?v=gLvogwRFBRE>
- Αντωνίου, Δ. (2000) *Ελληνικοί Νερόμυλοι. Αφιέρωμα Εφημερίδα Καθημερινή*, 15 Οκτωβρίου 2000.
- Αριστειδου, Ε. (2014) *Δύο Ντοκιμαντέρ για τους Μύλους με Πρωταγωνιστές Μαθητές*, Εφημερίδα Ρεθεμνιώτικα Νέα, <http://www.rethnea.gr/article.aspx?id=20633>
- Δασκαλάκης, Π. (2010) *Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Οικολογικά Σχολεία – Μια πρόταση για ένα αειφόρο σχολείο*. Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συμποσίου «Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος».
- Δαφέρμος, Α. (2008) *Παραδοσιακά Επαγγέλματα που Χάνονται. Ρέθυμνο: Καλαϊτζάκης*.
- Ελύτης, Ο. (1995) *Εν Λευκώ, Τέταρτη Έκδοση*. Αθήνα: Ίκαρος.
- Εξέλιξη των Επιστημών της Τεχνολογίας (2005) *Πηγές Ενέργειας και Μηχανές*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Κουτάντος, Δ. (2014) *Σειρά το Ταξίδι: 128-130. Ταξίδι στη Ρουμανία, στη Μολδαβία και στην Υπερδνειστερία, στο Δέλτα του Δούναβη, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση* <http://www.eduportal.gr/index.php/articles/culture/584-taxidi128-130>
- Λούκος, Χ. (1985) *Νερόμυλοι, Μελέτη Ιστορική και Λαογραφική «Εισαγωγή»*. Πάτρα: Εκδοτικό Τυπογραφείο Πατρών.

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

- Μακρής, Χ. (2007) *Οι Νερόμυλοι στα Φαράγγια του Κουρταλιώτη, του Κοτσουφού και ο Πηγαδόμυλος του Δήμου Φοίνικα Ρεθύμνης στην Κρήτη*. Αθήνα: Ινστιτούτο των Ελληνικών Μύλων.
- Μαραγκάκης, Μ. (1996) *Οι Νερόμυλοι του Ρεθύμνου. Μια Ιστορική προσέγγιση της Ακμής και Παρακμής του Προβιομηχανικού Οικισμού*. Ρέθυμνο: Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο Ρεθύμνου.
- Μουζάκης, Σ. (2008) *Μύλοι και Διαμόρφωση Φεουδαρχικού Δικαίου στη Δυτική, Βυζαντινή και Οθωμανική Οικονομία και Κοινωνία*. Αθήνα: Επιστημονική Εταιρεία Αττικών μελετών.
- Μουσείο Κρητικής Εθνολογίας (1985) *Νερόμυλοι Δυτικής Μεσαράς Κρήτης*.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2003) *Ετυμολογία: Η Αλήθεια των Λέξεων*. Εφημερίδα «Το Βήμα», 02/02/2003.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2007) *Γλωσσική Διδασκαλία Μέσα από τις Ρίζες των Λέξεων*. Εφημερίδα «Το Βήμα», 04-03-2007.
- Σπανάκης, Σ. (1993) *Πόλεις και χωριά της Κρήτης στο πέρασμα των Αιώνων*. Ηράκλειο: Γραφικές Τέχνες-Γ. Δετοράκης.
- Ταρκόφσκι, Α. (1987) *Σμιλεύοντας το Χρόνο*. (μτφρ. Σεραφείμ Βελέντζας). Αθήνα: Νεφέλη.
- Τζουανάκης, Γ. (1998) *Ο Μύλος της Σκεπαστής και οι Ανεμόμυλοι στην Κρήτη*. Ρέθυμνο: Σειρά Παραδοσιακές Δραστηριότητες.
- Φλογαΐτη Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Χοντολίδου, Ε. (1999), *Εισαγωγή στην Έννοια της Πολυτροπικότητας*, Γλωσσικός Υπολογιστής, Θεσσαλονίκη, τόμος 1, τεύχος 1, 115-117.

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΣΧΕΔΙΟ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

ΣΧΕΔΙΟ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Ημερομηνία 20-10-2014
Αριθ. Πρωτ.

Σχ. Έτος: 2014 - 2015

ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ 3ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΡΕΘΥΜΝΟ. ΤΗΛ. 28310-29088 FAX 28310-29088

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ: ΑΝΕΣΙΑΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, Α/Α ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΣΠΡΟΥΛΗΣ (ΥΠΟΔΙΔΕΥΘΥΝΤΗΣ)

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΟΥ: 15

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΟΥ: 158

A. Γενική κατηγορία (μια επιλογή ανά τίτλο προγράμματος)

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ	ΝΑΙ
ΑΓΩΓΗΣ ΥΓΕΙΑΣ	
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ	ΝΑΙ

B. ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:

ΤΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΟ ΦΑΡΑΓΓΙ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ (ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ)

Γ. Ειδική θεματολογία σύμφωνα με τον τίτλο του προγράμματος (θα την αναζητήσετε στην επισυναπτόμενη εγκύκλιο του ΣΕΠΕΔ – Παράρτημα 3, σσ. 19 – 24)

Τοπικό Περιβάλλον, το τοπικό οικοσύστημα, η προσωπική και συλλογική ευθύνη της διατήρησης του πράσινου στο άμεσο περιβάλλον, Ελεύθεροι χώροι-Αξιοποίηση, ψυχαγωγία, Βιοτεχνολογικές Εφαρμογές και Περιβάλλον, Διαχείριση Φυσικών Πόρων, ανθρωπογενές περιβάλλον, ποιότητα ζωής, γνωριμία με την τέχνη.

Γ. Εντάσσεται στο πλαίσιο... (ΝΑΙ ή ΟΧΙ)

του Κοινωνικού σχολείου	ΝΑΙ
του Σχολικού εκφοβισμού	
της Φιλαναγνωσίας	
της Ευέλικτης Ζώνης ως	ΝΑΙ

Δ. Συμμετέχετε σε:

Δίκτυο	Τίτλος δικτύου: ΟΧΙ
--------	---------------------

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

	Φορέας που το συντονίζει: 3^ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ
Πρόγραμμα φορέα	Τίτλος προγράμματος: ΤΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΟ ΦΑΡΑΓΓΙ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ (ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
	Φορέας που το προτείνει: 3^ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
Ευρωπαϊκό πρόγραμμα	Τίτλος: ΟΧΙ

ΠΡΑΞΗ ΑΝΑΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ:

Αρ. Πράξης	Ημερομηνία

ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ; ΝΑΙ / ΟΧΙ (Αν όχι δημιουργήστε ένα εφέτος)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ/Α ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ/ΩΝ Μέγιστος αριθμός συμμετοχής ανά εκπαιδευτικό μέχρι <u>3 προγράμματα</u>	ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	Προσωπικό e-mail	ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΣΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕ ΝΑ ΕΤΗ (ΝΑΙ/ΟΧΙ)	ΣΧΕΤΙΚΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ (ΦΟΡΕΑΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ)
ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗΣ		pgiannoulakis@yahoo.gr	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΟΥΤΑΝΤΟΣ		koutantodimitri@hotmail.com	ΝΑΙ	ΝΑΙ – ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ BIRMINGHAM

ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΑΞΗ: Ε΄	ΤΜΗΜΑ/ΤΑ: Ε2΄	ΜΕΙΚΤΗ ΟΜΑΔΑ: ΝΑΙ
----------	---------------	-------------------

ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗΤΩΝ ΟΜΑΔΑΣ : 16	ΑΓΟΡΙΑ: 10 ΚΟΡΙΤΣΙΑ: 6
----------------------------	------------------------

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΩΡΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΥΕΛΙΚΤΗ	ΟΛΟΗΜΕΡΟ
ΒΑΣΙΚΟ ΩΡΟΛΟΓΙΟ	ΣΕ ΔΙΑΧΥΣΗ

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

2 μήνες	3 μήνες	4 μήνες	5 μήνες	6 μήνες	Περισσότερο
---------	---------	---------	---------	---------	-------------

Ενδεικτικό χρονοδιάγραμμα με αναφορά των υποθεμάτων και σύντομη σκιαγράφηση της βασικής δομής του προγράμματος ανα μήνα

Πριν από το σχεδιασμό και την έναρξη του προγράμματος, στις αρχές Οκτωβρίου 2014, εκπαιδευτικός που συμμετέχει στο πρόγραμμα επισκέφτηκε Φαράγγι των Μύλων συνοδεύοντας μικρότερα παιδιά ηλικίας Νηπιαγωγείου και Α΄ Δημοτικού, περπάτησαν στο μονοπάτι που

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

συντηρήθηκε από το πρόγραμμα συντήρησης του Δήμου Ρεθύμνης. Σε αυτή την επίσκεψη διαπιστώθηκε (α) η ασφάλεια πρόσβασης για τους μαθητές που θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα και (β) η ευκολία στο περπάτημα. Ως εκπαιδευτικοί μας προβληματίζει το γεγονός ότι σε ερώτηση στο Ε2 πόσα παιδιά έχουν επισκεφτεί το χώρο των Μύλων απάντησαν αρνητικά, κανένα.

1 ^{ος}	ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ
2 ^{ος}	ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΟΝΕΩΝ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ, ΗΜΕΡΗΣΙΑ
3 ^{ος}	ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΑΤΟΜΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ, ΟΜΑΔΙΚΗ
4 ^{ος}	ΚΑΛΕΣΜΑ ΔΑΣΟΛΟΓΟΥ/ΠΕΡΙΒΑΝΤΟΛΟΓΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
5 ^{ος}	ΕΡΕΥΝΑ, ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ, ΜΕΣΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΜΕ ΗΧΟ-ΕΙΚΟΝΑ,
6 ^{ος}	ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΦΑΡΑΓΓΙ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ ΣΕ ΜΙΑ ΑΛΛΗ
7 ^{ος}	ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ, ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Ενδεικτικοί στόχοι:

- ✓ Να έρθουν σε επαφή με βιωματικές επισκέψεις στο οικολογικό και πολιτισμικό περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων, 4 χιλιόμετρα από το Ρέθυμνο
- ✓ Να εκφράσουν τις ατομικές τους απόψεις ώστε να καλλιεργήσουν την προσωπική γνωστική, συναισθηματική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξή τους,
- ✓ Να εργαστούν *ομαδικά* και έτσι να μάθουν να συνυπάρχουν και να δημιουργούν μαζί με τον άλλο,
- ✓ Να μάθουν *πώς* γίνεται μια έρευνα για τα *οικολογικά/πολιτιστικά πλαίσια* (να μάθουν να οργανώνουν, σχεδιάζουν μια έρευνα, ασφαλή έρευνα στο διαδίκτυο με θεματικές και λέξεις κλειδιά, με βιβλιογραφικές πηγές, με βίντεο, φωτογραφίες, κείμενα, υπηρεσίες, να κάνουν επιτόπου παρατήρηση σε χώρους),
- ✓ Να έρθουν σε επαφή με επιστήμονες από άλλες υπηρεσίες όπως αρχαιολόγους, περιβαλλοντολόγους κτλ.
- ✓ Να εκφραστούν καλλιτεχνικά,
- ✓ Να γράφουν καλύτερα *δομημένα κείμενα* (χώρος, χρόνος, πρόσωπα, δράση, αντί-δράση, συναισθήματα),
- ✓ Να έρθουν σε επαφή με *δρώντα πρόσωπα*, να *βιώσουν χώρους* και να αποκτήσουν *εικόνες-μνήμες* που θα γίνονται *προσωπικά νοήματα*,
- ✓ Να ενημερωθούν από επιστήμονες για το οικολογικό/πολιτισμικό περιβάλλον, να κατανοήσουν οι μαθητές τις βασικές αρχές σχεδιασμού μιας μελέτης,
- ✓ Να γνωρίσουν τις βασικές αρχές για την κατασκευή της εικόνας και την *έβδομη τέχνη* (*κινηματογράφο*).

Προβλεπόμενες συνεργασίες με φορείς:

Με την Αρχαιολογική υπηρεσία και τον αρχαιολόγο κ. Κώστα Γιαπιτζόγλου υπεύθυνος για τους μύλους και τις εκκλησίες του φαραγγιού, με την Υπεύθυνη της μελέτης συντήρησης του φαραγγιού στην Υπηρεσία Πράσινου του Δήμου Ρεθύμνης, κ. Νικολέτα Γκολφινόπουλου. Επικοινωνήσαμε τηλεφωνικά και με τους δυο επιστήμονες που δέχτηκαν να μας ξεναγήσουν την ημέρα της επίσκεψης στο Φαράγγι των Μύλων στο οικολογικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Πεδία σύνδεσης με τα προγράμματα σπουδών των αντίστοιχων γνωστικών αντικειμένων:

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

Με τη γλώσσα (δομή κειμένου, έκφραση), με την (τοπική) Ιστορία, τη Μελέτη περιβάλλοντος (οικολογία)

Αριθμός προβλεπόμενων **επισκέψεων**: 2

ΠΡΟΣΟΧΗ: Για την έγκριση του προγράμματος μαζί με το έντυπο υποβάλλεται και αντίγραφο της πράξης του συλλόγου

ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Α/Α Ο ΥΠΟΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΣΠΡΟΥΛΗΣ

ΔΡ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΟΥΤΑΝΤΟΣ

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΑΙΤΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Προς την

ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

3^ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΡΕΘΥΜΝΟΥ, τηλ. 28310-29088, 6957008442

Ρέθυμνο 7-11-2014

Θέμα: «Ενημέρωση για το πολιτιστικό περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων»

Σε συνέχεια της τηλεφωνικής μας επικοινωνίας σχετικά με την υλοποίηση του εκπαιδευτικού μας προγράμματος: «Το Οικολογικό και Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων», σας παρακαλούμε την Παρασκευή 13 Νοεμβρίου 2014 το πρωί στις 8:30 να ενημερώσετε τους 16 επισκέπτες-μαθητές μας στους Μύλους για τους νερόμυλους/εκκλησίες στο Φαράγγι των Μύλων. Θα ακολουθήσει ενημέρωση από την Υπηρεσία Πράσινου του Δήμου Ρεθύμνης από την υπεύθυνη γεωπόνο, για το οικολογικό περιβάλλον και το πρόγραμμα συντήρησης μονοπάτια, γεφύρια κτλ. Η επίσκεψη των μαθητών θα βιντεοσκοπηθεί για εκπαιδευτικούς/ενημερωτικούς σκοπούς, μας προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι κανένας από τους 16 μαθητές της Ε΄ Τάξης που τυχαία συμμετέχουν στο πρόγραμμα δεν έχει επισκεφτεί αυτό τον αξιόλογο και τόσο κοντινό στην πόλη χώρο. Ελπίζουμε ότι με τη δική σας υποστήριξη θα τον προσεγγίσουμε πληρέστερα, θα τους ενημερώσουμε, θα ερευνήσουμε, θα μάθουμε, όπως και τις προηγούμενες φορές με τα Δημοτικά σχολεία των Αρμένων για το υστερομινωικό νεκροταφείο σε συνεργασία με τον κ. Γ. Τζεδάκι και την κ. Ε. Γαβριλάκη αλλά και το σχολείο του Πλακιά για την αρχαιολογική αναστύλωση στο Μοναστήρι του Πρέβελη. Σας ευχαριστούμε, όπως και όλο το προσωπικό σας.

Με εκτίμηση,

Ο Διευθυντής του 3^{ου} Δημοτικού Σχολείου
α/α ο Υποδιευθυντής

Γεώργιος Ασπρούλης

Οι Υπεύθυνοι Εκπαιδευτικοί του
προγράμματος

Παντελής Γιαννουλάκης

Δρ Δημήτριος Κουτάντος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΟΝΕΩΝ ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ ΔΗΛΩΣΕΙΣ

Ρέθυμνο 10-11-2013

Αξιότιμοι και Αγαπητοί Γονείς,

Είμαστε στην ευχάριστη θέση να σας ενημερώσουμε ότι τα παιδιά σας, το τμήμα Ε2 του σχολείου μας, στα πλαίσια της ευέλικτης ζώνης θα υλοποιήσουν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα: «*Το Οικολογικό και Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων (Το Πρόγραμμα Διατήρησης)*». Η εφαρμογή του θα γίνει με ευθύνη δυο εκπαιδευτικών του σχολείου (του εκπαιδευτικού της Ε2' τάξης και του τμήματος ένταξης) σε συνεργασία με την Αρχαιολογική υπηρεσία και την Υπηρεσία Πράσινου του Δήμου Ρεθύμνης. Η θεματολογία περιλαμβάνει τη βιωματική επίσκεψη στο τοπικό περιβάλλον/οικοσύστημα, την προσωπική και συλλογική ευθύνη για τη διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντος, την αξιοποίηση των ελεύθερων χώρων, τις βιοτεχνολογικές εφαρμογές, τη διαχείριση/συντήρηση των φυσικών πόρων, το ανθρωπογενές περιβάλλον, την ποιότητα ζωής, τη γνωριμία με την τέχνη. Οι επιμέρους στόχοι αφορούν:

- ❖ στην επαφή με βιωματικές επισκέψεις με το οικολογικό/πολιτιστικό περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων, 4 χιλιόμετρα από το Ρέθυμνο
- ❖ στην ατομική έκφραση ώστε οι μαθητές να καλλιεργήσουν την προσωπική γνωστική, συναισθηματική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξή τους,
- ❖ στην ομαδική συνεργασία ώστε μάθουν να συνυπάρχουν και να δημιουργούν μαζί,
- ❖ στην έρευνα για τα οικολογικά/πολιτιστικά πλαίσια (να μάθουν να οργανώνουν, σχεδιάζουν μια έρευνα, ασφαλή έρευνα στο διαδίκτυο, βιβλιογραφικές πηγές, βίντεο, φωτογραφίες, κείμενα, υπηρεσίες, επιτόπου παρατήρηση σε χώρους),
- ❖ στην επαφή με δρώντα πρόσωπα, βίωση χώρων ώστε να αποκτήσουν εικόνες-μνήμες που θα γίνονται προσωπικά νοήματα,
- ❖ στην επαφή με επιστήμονες όπως αρχαιολόγους, περιβαλλοντολόγους κτλ.
- ❖ στην καλλιτεχνική έκφραση, στη γνωριμία με τις βασικές αρχές στην κατασκευή της εικόνας και την έβδομη τέχνη/κινηματογράφο,
- ❖ και στην συγγραφή καλύτερων δομημένων κείμενων (χώρος, χρόνος, πρόσωπα, δράση, αντί-δράση, συναισθήματα).

Σας ευχαριστούμε για τη συμμετοχή των παιδιών σας. Σας επισυνάπτουμε δυο υπεύθυνες δηλώσεις που αφορούν στην διεξαγωγή του, σας παρακαλούμε να τις υπογράψετε και να επιστραφούν στο σχολείο. Με εκτίμηση,

Οι Υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί του προγράμματος

Παντελής Γιαννουλάκης

Δημήτριος Κουτάντος

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

ΠΡΩΤΗ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο/Η κάτωθι υπογεγραμμένος/η _____

Κηδεμόνας του/της _____

μαθητή/τριας της Ε2' Τάξης του 3^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ρεθύμνου

ΕΠΙΤΡΕΠΩ/ΔΕΝ ΕΠΙΤΡΕΠΩ (κυκλώστε ανάλογα) τη συμμετοχή του παιδιού μου στην εκπαιδευτική επίσκεψη στο «Φαράγγι των Μύλων», συνοδεία δυο εκπαιδευτικών του σχολείου, την Παρασκευή 14 Νοεμβρίου 2014, ώρα 8:00 το πρωί έως 1:30 το μεσημέρι. Στην επίσκεψη θα ξεναγηθούν από τον υπεύθυνο αρχαιολόγο για το πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής δηλαδή τους νερόμυλους και τις εκκλησίες, κ. Κ. Γιαπιτζόγλου. Επίσης θα ακολουθήσει δεύτερη ξενάγηση για το οικολογικό περιβάλλον και το πρόγραμμα διατήρησης από την υπεύθυνη της μελέτης, γεωπόνο του Δήμου της Υπηρεσίας Πράσινου κ. Ν. Γκολφίνοπούλου. Το κόστος για τη μετάβαση και επιστροφή με λεωφορείο είναι 5 Ευρώ. Τα παιδιά σας θα χρειαστούν να φορούν άνετα ρούχα για περπάτημα, αθλητικά παπούτσια και σε ένα σακίδιο πλάτης να έχουν ένα μπουκάλι νερού με ένα μικρό πρόγευμα ή ένα σάντουιτς. Επιλέξαμε αυτή την ημέρα γιατί η πρόβλεψη του καιρού είναι καλή. Σας παρακαλούμε πολύ την Παρασκευή τα παιδιά σας να βρίσκονται στο χώρο τους σχολείου στις 8:00 το πρωί ακριβώς, όποια καθυστέρηση θα μας δυσκολέψει στην υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος με τις δυο ξεναγήσεις από τον αρχαιολόγο και τη γεωπόνο που γενναιόδωρα δέχτηκαν να μας βοηθήσουν.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο/Η κάτωθι υπογεγραμμένος/η _____

Κηδεμόνας του/της _____

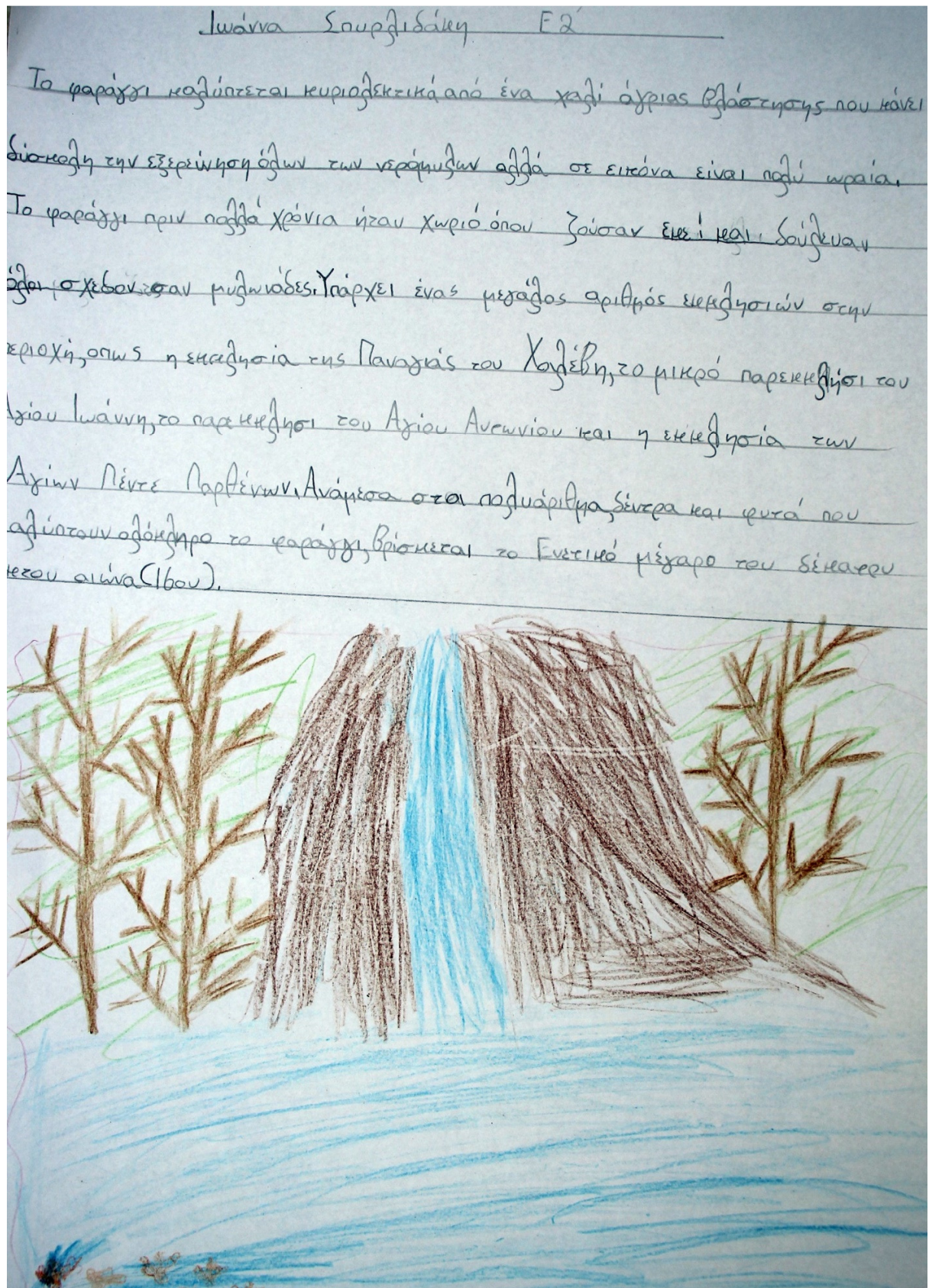
μαθητή/τριας της Ε2' Τάξης του 3^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ρεθύμνου

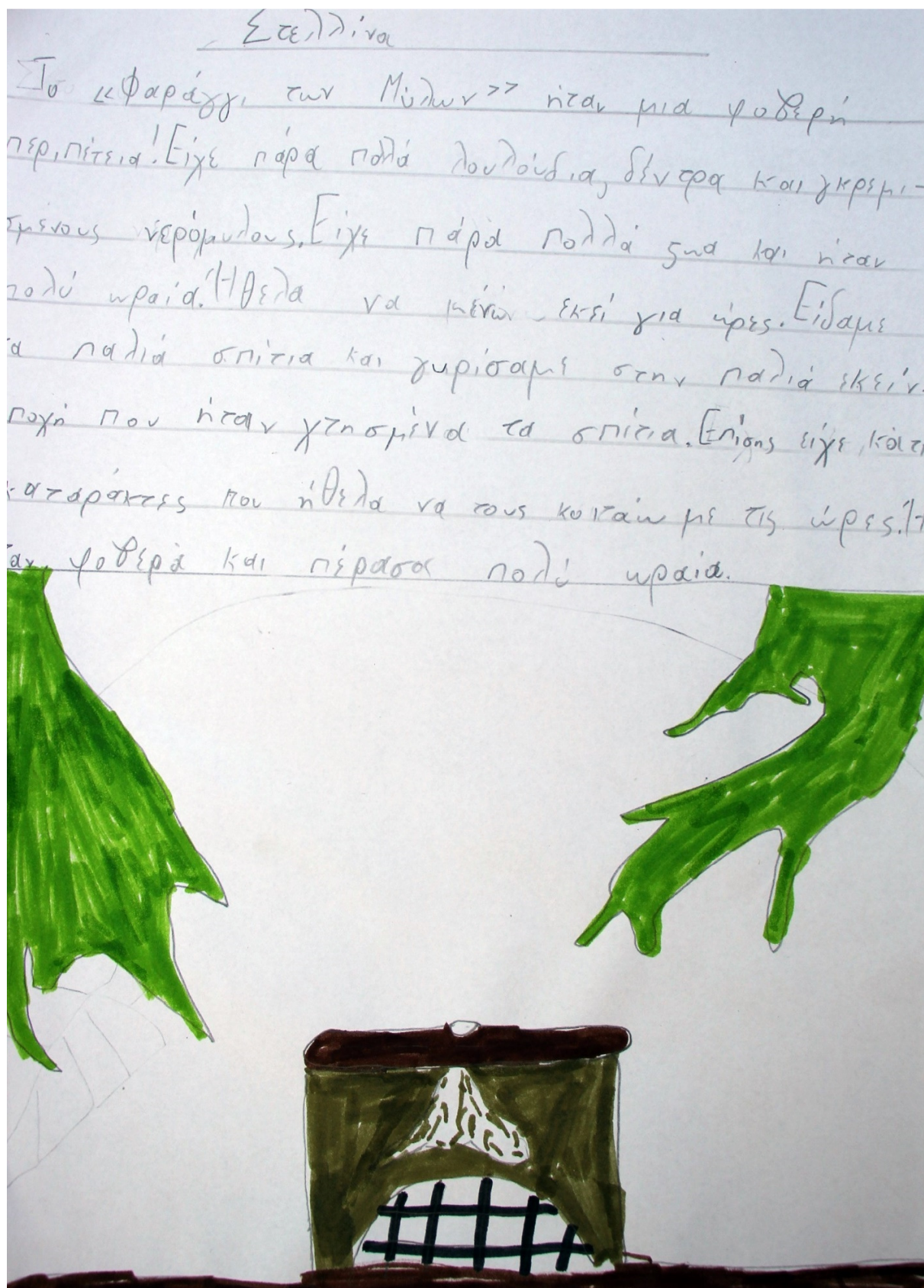
ΕΠΙΤΡΕΠΩ/ΔΕΝ ΕΠΙΤΡΕΠΩ (κυκλώστε ανάλογα) τη συμμετοχή του παιδιού μου στην καταγραφή της εκπαιδευτικής επίσκεψης με βίντεο στο «Φαράγγι των Μύλων» στις 14 Νοεμβρίου 2014. Η καταγραφή θα γίνει από συνοδεύοντα εκπαιδευτικό για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Τα παιδιά σας έχουν προετοιμάσει υλικό ώστε να συνομιλήσουν με τους δυο επιστήμονες, το τελικό αποτέλεσμα θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου/ή σε εκπαιδευτική σελίδα για ενημέρωση αλλά και ως ανάμνηση/συμμετοχή του παιδιού σας στο πρόγραμμα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΦΑΡΑΓΓΙ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ

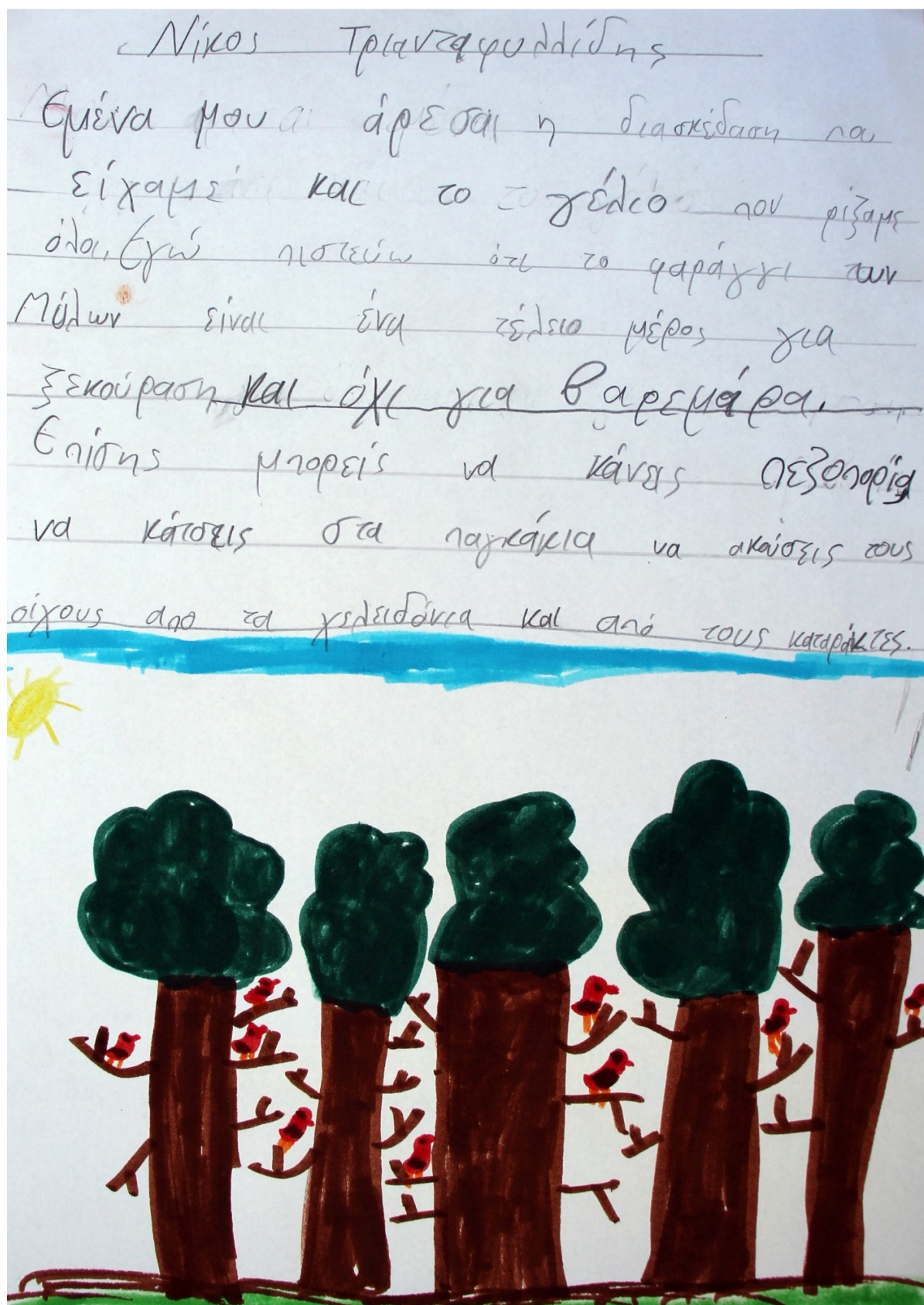

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

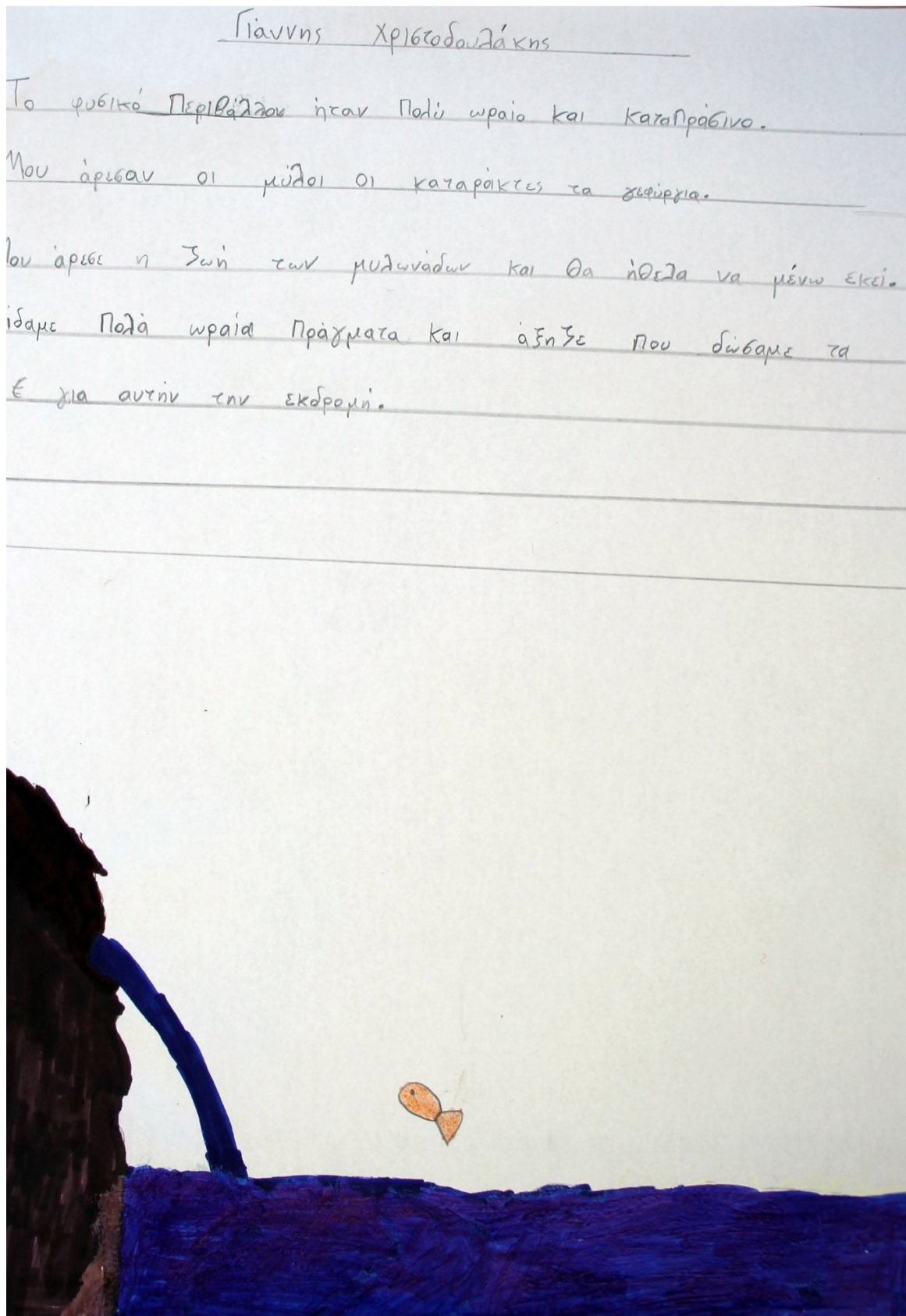

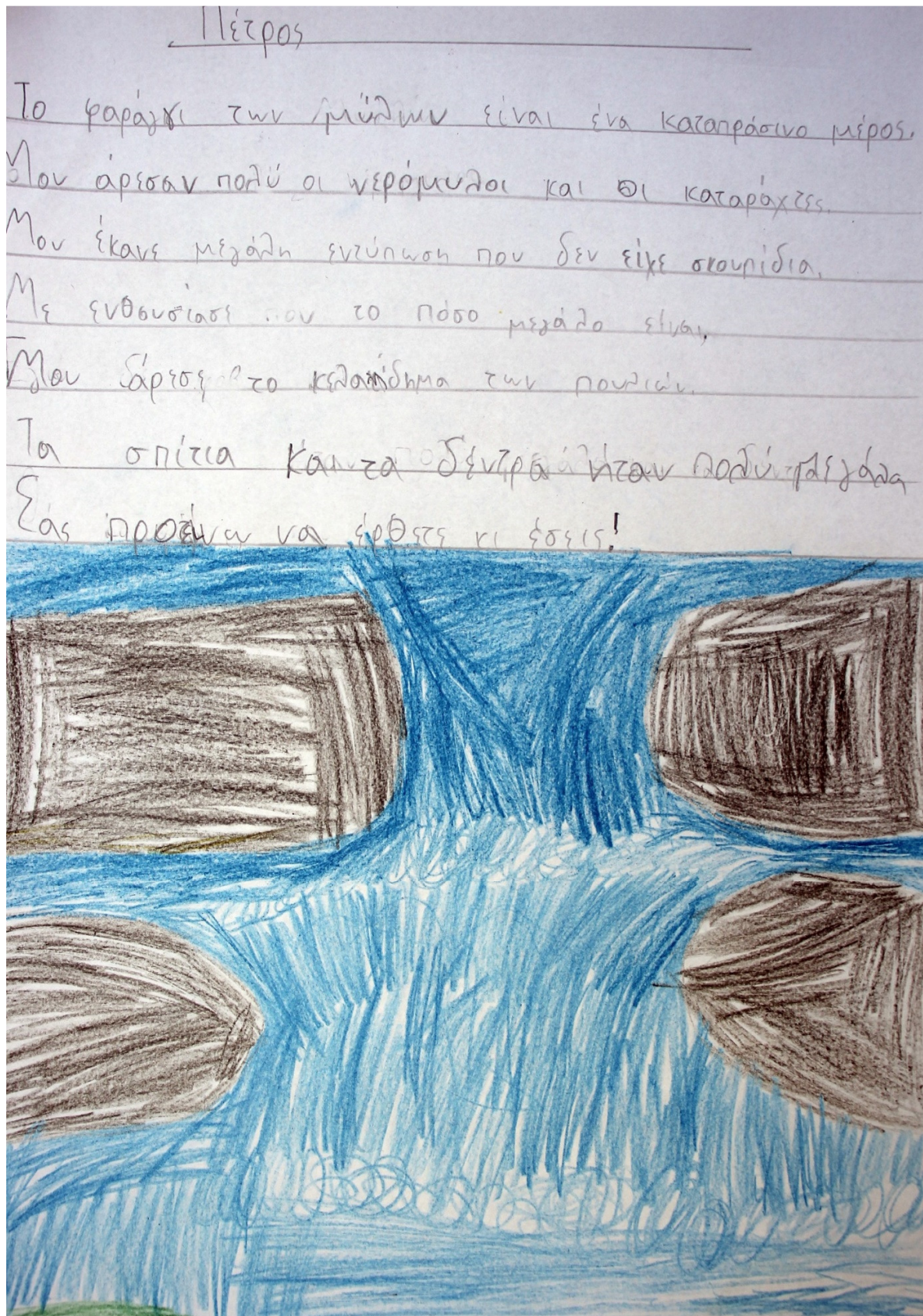

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

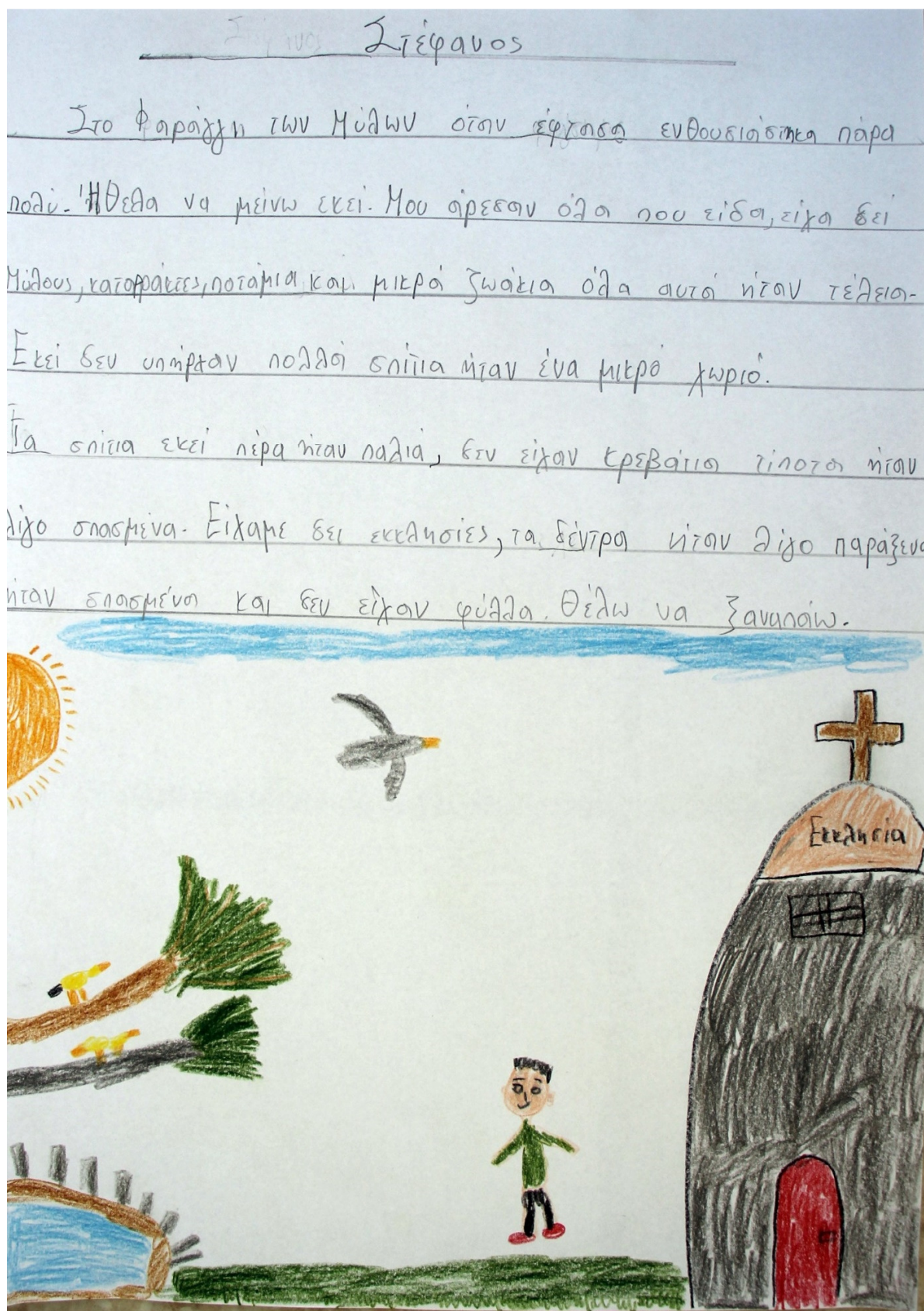
«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

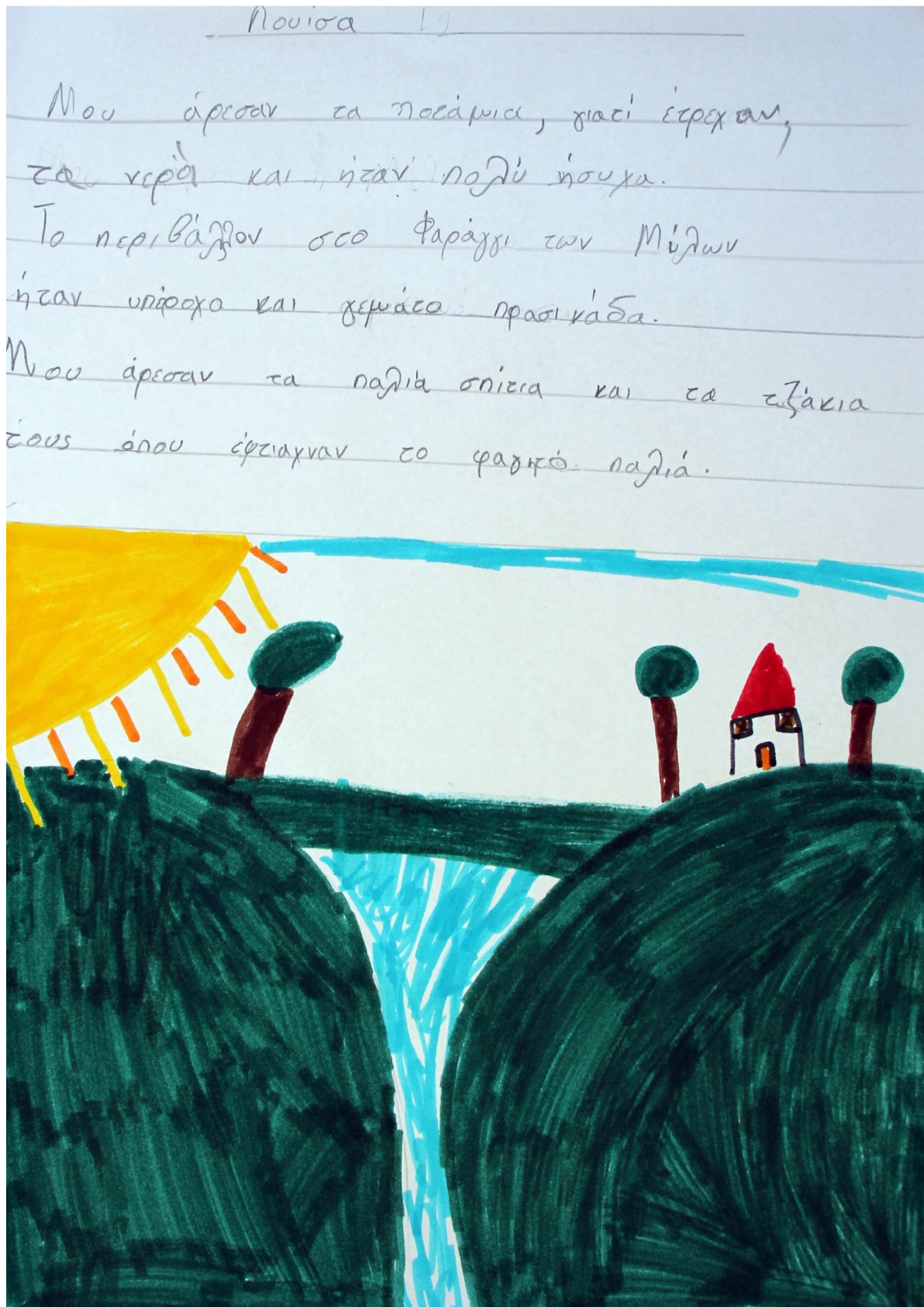

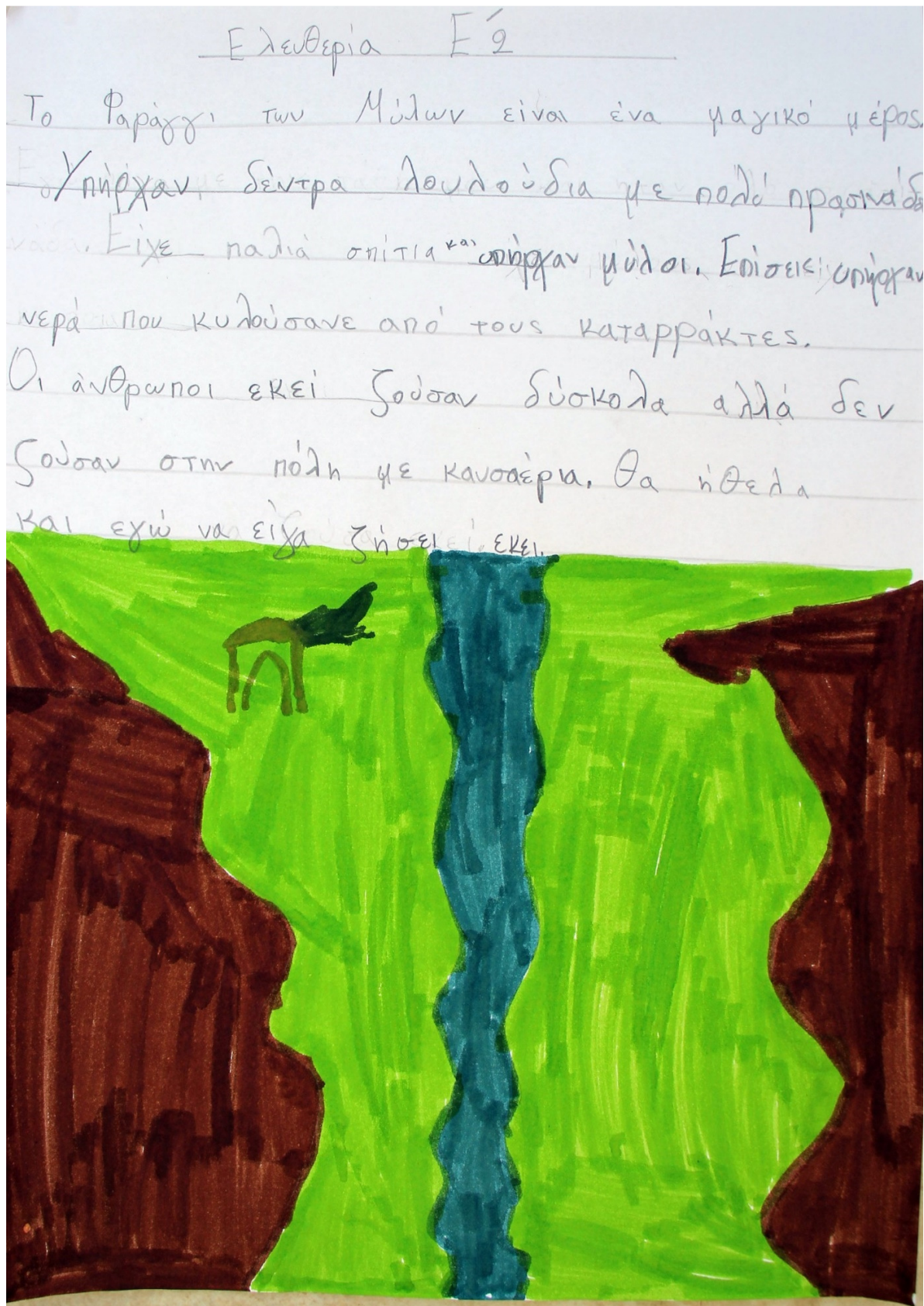

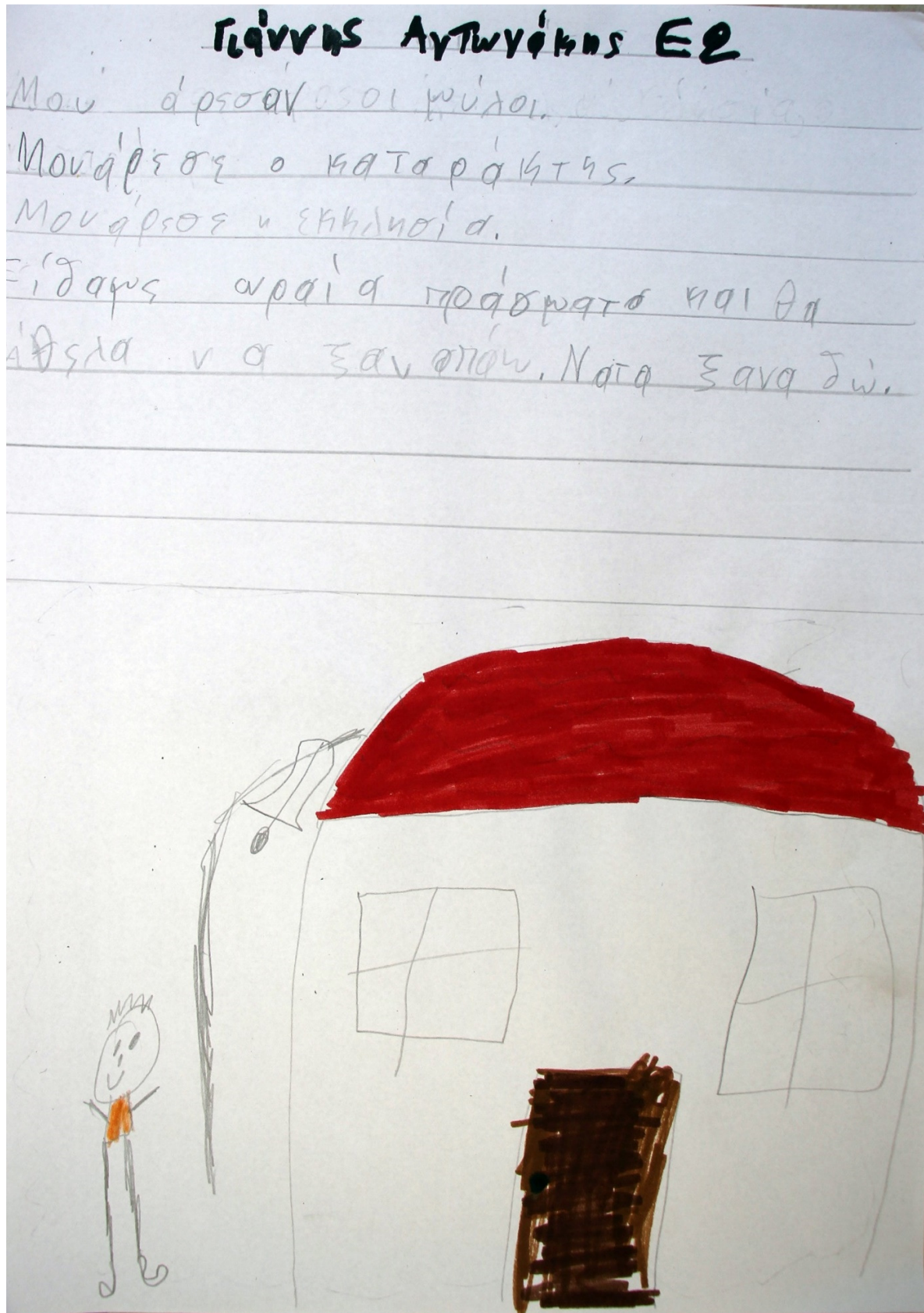
«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

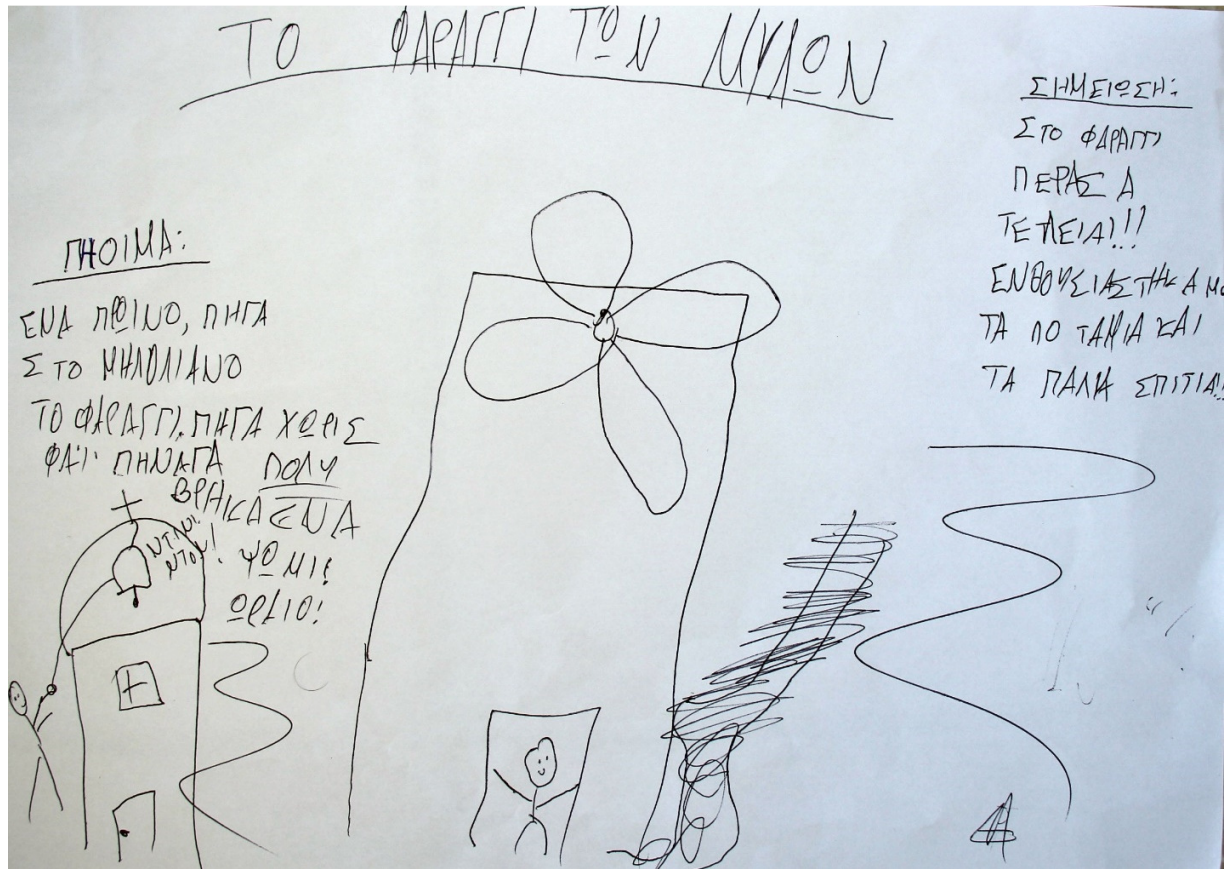

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

«Το Οικολογικό & Πολιτιστικό Περιβάλλον στο Φαράγγι των Μύλων» (Πρόγραμμα Αναψυχής)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5: ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ & ΓΟΝΕΩΝ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΣΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ ΑΠΟΛΛΩΝ

Στο Φαράγγι των Μύλων
Χθές από την προβολή του κινηματο-
γραφο για το θέμα που είχαμε να
παρουσιάσουμε ένιωσα ^{ευχαριστη} του κυριοσ αυτού
πρώτα για το υλικό που είχαμε φτιάξει
και δεύτερο για το όμορφο αυτό
τόπιο που είχα διαθεθεί να μας πιά-
ει δασκάλοι μας.

Ειραγής Πατεράκη
Πριν την προβολή που ήμουν σπίτι ένιωσα χαρά, αλλά συντόχρονα και
άγχος. Στην προβολή η θόνη ήτανε μεγάλη και υπήρχαν
πολλοί άνθρωποι. Είχα πάρα πολλά χαρά. Όταν είμασταν στην
μεγάλη αίθουσα που έβλεπα εμένα και τους φίλους μου να είμαστε
στην μεγάλη θόνη ένιωσα μεγάλη συγκίνηση!

Γιάννης Αντωνιάκης
Όταν τελείωσε η παράσταση ένιωσα χαρά που πήρε μια χαρά το βίντεο δηλαδή δεν χάλασε ο projectoras, αλλά ευτυχώς πήρε μια χαρά! Όταν άρχισε λίγο η παράσταση είχα άγχος αλλά εντάξει πήρε μια χαρά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Παντελή, τον κύριο Δημήτρη και το παιδί,

Νίκος Τριανταφυλλίδης
Πριν αρχίσει το έργο είχα άγχος με την πρόβλεψη μεγάλη οθόνη, θέλω αυτοί οι άνθρωποι θα έρθουν αν είναι λάθος. Ευτυχώς δεν είναι γιατί τότε θα αισθανόμουν ντροπή. Το διασκέδασα γιατί είδα τον εαυτό μου και τους φίλους μου στον κινηματογράφο.

Ιωάννα Σούφλιδάκη

Πριν την προβολή είχαν έρθει κάποια κανάλια και μας έκαναν διάφορες ερωτήσεις. Πριν έρθει η σειρά μου είχα πολύ άγχος. Μετά μπήκαμε μέσα στον κινηματογράφο, στην "Μεγάλη Οθόνη", εκεί υπήρχαν πολλοί άνθρωποι. Είχα αγωνία αλλά ένιωθα και μεγάλη χαρά αλλά και συγκίνηση. Μόλις ξεκίνησε η προβολή ένιωσα ευχαρίστηση και ενθουσιασμό που είχα συμμετάσχει σε ένα πολύ ωραίο ντακιμαντέρ!!

Ελευθερία Σταυρουλάκη

Πριν από την παράσταση είχα πολύ αγωνία. Όταν ξεκίνησε, οι προβολείς έστρωσαν και υπήρχαν κάποιες λάμπες δύο φώτα αναμένα. Εκεί μέσα υπήρχαν πολλοί άνθρωποι. Η προβολή στην "Μεγάλη Οθόνη" ήταν συγκινητική. Στο τέλος ένιωσα χαρά και πολύ υπερφάνια!!

Γιάννης Χριστοδουλάκης

Πριν την προβολή της ταινίας είχα άγχος και αχνιλιά!

Κάποιοι συμμαθητές μου ντρεπόταναν όταν έβλεπαν τον εαυτό τους' στη

μεγάλη οθόνη. Όταν άρχισε η προβολή είχαν έρθει πολλοί άνθρωποι

και αυτό έδινε χαρά στους δασκάλους και στους συμμαθητές μου.

Όταν βλέπαμε την ταινία ενθουσιάζτηκα και ένιωθα υπερήφανα

και χαρά!

Ζτελλίνα Λαμπιτάκη

Πριν αρχίσει η προβολή είχα μεγάλο άγχος.

Όταν άρχισε η προβολή μου φάνηκε παράξενο που

μείνετε στην «Μεγάλη οθόνη» και ένιωθα ντροπή.

Στην διάρκεια της προβολής είχα ενθουσιαστεί με

τους φίλους μου που τα έλεγαν τόσο καλά. Όταν η

προβολή τελείωσε όλοι οι άνθρωποι μας χειροκρο-

τούσαν και συγκινήθηκαν. Ήταν η καλύτερη σχολική
εμπειρία!

Δημήτρης Μοσχάκης
Εγώ, όταν πήγα είχα άγχος αλλά και αγωνία. Πριν μπει
που ήσαν συνέπεια από την απειθαρεία και επειδή
θα μιλάγα πρώτος δεν ήξερα τι να πω και μπέρδενα τα
λόγια μου. Όταν μπήκα και κάθισα στη θέση μου
είχα τεράστια αγωνία για να δω ποιος θα επικρατήσει
στη "Μεγάλη Θύρα" όταν με έδειξε ο δάσκαλος να
και χαρά! Εκείνη την ώρα δεν θα την ξεχάσω
ΠΟΤΕ!!! 😊

ΧΡΙΣΤΙΣΤΙΝΑ
Ηταν υπέροχο εφ'αφοσον καν
ξελασαμε ημ / ξεμας

Νεκταρία Αλεξοζάνη

Πριν πια στον κινηματογράφο σκεφτόμουν πως θα ήταν
αυτό το μέρος και είχα πολλή αγωνία. Όταν έφτασα είδα
τον χιρόι μου ή αρσενικό ποτό. Ήταν μερικοί αλλά η
πιο ωραία αίθουσα ήταν της ταινίας
Όταν πήγαμε να παρακολουθήσουμε την ταινία ένιωθα ευ-
χαρίστηση. Μετά που είδαμε την ταινία ένιωσα μεγάλο ενθουσια-
σμό που είδαμε τους εαυτούς μας σε μια μεγάλη οθόνη
και πήγαμε και στην γυμναστική και μας είδε πολύ κόσμος
τοσε αθλητικά είσο αλλα εντάξει ήταν ωραίο και θέλω
πολύ να ξαναπάρε γιατί μου άρεσε πολύ.

Πετρίνος Μπακαλόπουλος

Πριν την προβολή είχα άγχος γιατί δεν ήξερα πως θα φανεί
ε όλο αυτό τον κόσμο. Η αίθουσα ήταν φωτεινή, με πολλή ησυχία
και πολύς καφίνας. Στην προβολή ήμουν χαρούμενος και υπερήφανος
διότι οι άνθρωποι πίσω μου ήταν ενθουσιασμένοι. Το έργο το
έβλεπα με πολύ συγκίνηση γιατί δεν είχα ξαναδεί τον εαυτό μου στην
"Μεγάλη οθόνη". Ήταν τέλος όταν όλοι χειροκρότησαν νερά στην
αλλά πολύ σηκώθηκα δεν ήθελα να φύγω. Θέλω να το ξαναδώ

Κωνσταντίνος Χάσκος Παρηζής

Το φαράγγι των Μύλων ήταν ωραίο τοπίο.
Το χόρηκα ^{παιδιών} ποτό, πάσαρε με τους φίλους μου
την διασκεδάσαμε αυτή την εκδρομή, θέλω να ξανιδώ
γιατί δεν κατέβηκα στο ~~πρό~~ ^{πρό} χωριό. Θα πάω τον Μάρτιο
Στο σινεμά πριν να αρχίσει είχα εγώ και η παρέ
μου άγχος, αγωνία, χαρά, ντροπή, Μια σκίδασα με τους φίλους μου
στην προβολή ήταν πολλοί άνθρωποι ^{από} διάφορες ηλικίες από
5 χρονών έως 70 χρονών ήταν άρχισε η ταινία συνθυσιαστικά εγώ
και η παρέ μου αυτό που είδαμε χαρά αυτό το ^{και συσκινοση} πράγμα είχα ευχαρίστ
ιση ενθουσιασμού μεγάλη περιγάνια αυτή τη μέρα δεν θα τη ξεχάσω

Τα παιδιά για την προβολή στον κινηματογράφο

Μου άρεσε που τα παιδιά
επισκέφτηκαν αυτό το μέρος
που τους έκανε να ενθουσιαστούν.
Μακάρι να γίνουν κι άλλες
τέτοιες προφορικές εκδρομές

Παρακολουθώντας τις ταινίες - δημιουργήματα των δασκάλων σε συνεργασία με τους μαθητές τους τα συναισθήματά μας ήταν ανάμεικτα. Από τη μια, αισθανθήκαμε χαρά και ικανοποίηση που το παιδί μας είχε την ευκαιρία να συμμετάσχει σε μια τέτοια πρωτοβούρα διαδικασία θεωρητικής μάθησης μέσα στη φύση (Φαράγγι των Μύλων) και μέσα σε χώρο εργασίας (Εργαστήριο Παρασκευής Φίλων).

Από την άλλη αισθανόμαστε θλίψη που τέτοιες πρωτοβουλίες δασκάλων παραμένουν μεροκνήμενες εξαφάνιστες μέσα στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, που σφίγγεται στη στεία αποσιθίσιση κερών από βιβλία, χωρίς καμία επαφή με τον πραγματικό κόσμο της φύσης και της ανθρώπινης εργασίας και δημιουργίας.

ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ
ΖΟΥΜΠΟΥΛΙΑ ΜΟΤΖΑΚΗ

Την Τετάρτη 10-12-2014 παρακολούθησαμε
στον κινηματογράφο «Απόλλων» τα
σχολικά ντοκιμαντέρ «Το Φαράγγι των Μύλων»
και «Τα Χέρια».

Ήταν μια αξιόλογη, αλλά και αξιέπαινη
προσπάθεια των παιδιών μας και κυρίως των
δασκάλων τους να προβληθούν αγνωστες πτυχές
του Ρεθύμνου και τη ζωής του.

Συγχαρητήρια στους δασκάλους, που δεν
περιορίστηκαν στα στενά όρια της σχολικής
αίθουσας, για να διδάξουν στα παιδιά μας
ευδιαφέροντα θέματα, αλλά περπάτησαν
μαζί τους στα στενά της πόλης και έξω
απ'αυτή και ταυτόχρονα κατέγραψαν
τις εξορμήσεις τους, ώστε να τις θυμούνται
πάντα όλοι.

Χρυσώλα Χριστοδωλαίτη
Μπακαλοπούλα

Οι γονείς για την προβολή στον κινηματογράφο